

Kam kráčí současný vzdělávací systém? Liessmannova kritika po čtvrtém dotisku.

Rozhovor s Ludvíkem Hovorkou o reformách, jež nejsou reformami.

Reportáž z nejlepšího evropského festivalu etnické hudby a world music.

Kulturní noviny

PRVNÍ DRUŽSTEVNÍ LIST PRO SPOLEČNOST, POLITIKU, VĚDU A UMĚNÍ

CENA DVOJČÍSLA 40 Kč

V ČÍSLE:

7 STRANA

SPOR O BENEŠE

Polemika s knihou Jiřího Gruši.

10 STRANA

EVROPA V POHYBU

Co přimělo lidi vyjít do ulic?

15 STRANA

LADISLAV JEHLIČKA

Návrat zapomenutého esejisty.

PŘIPRAVUJE SE

POZOR!

Na srpen připravujeme druhé **PRÁZDNINOVÉ DVOJČÍSLO**. Vyjde 15. srpna.

Od 5. září budou Kulturní noviny vycházet jednou za dva týdny (12 stran).

Na říjen připravujeme literární přílohu.

DRUŽSTEVNÍ PROJEKT

Jsmo prvním českým mediálním družstvem. Naše členy spojuje idea vytvořit nezávislé médium s akcentem na témata občanské společnosti a kultury.

Rozšiřování družstva je cestou ke stabilitě novin, k nezávislosti na čistě komerčních mechanismech. Členství je investice do nezávislosti. Informace o družstevním projektu a dosavadní činnosti:

www.kulturni-noviny.cz

Noví členové získávají předplatné na 1 rok zdarma a v dalších letech s třetinovou slevou.

1. Informace o družstvu:
druzstvo@kulturni-noviny.cz

2. Informace o předplatném a obecné dotazy:
info@kulturni-noviny.cz

3. Náměty a reakce:
redakce@kulturni-noviny.cz

Nejjednodušší podpora projektu:

Předplat'te si Kulturní noviny!

VYZKOUŠEJTE NÁS!

SMS = číslo KN ZDARMA

Pošlete SMS (běžný tarif) ve tvaru:

Jméno-Příjmení-Ulice-Číslo-Obec-PSC na **608 573 963**

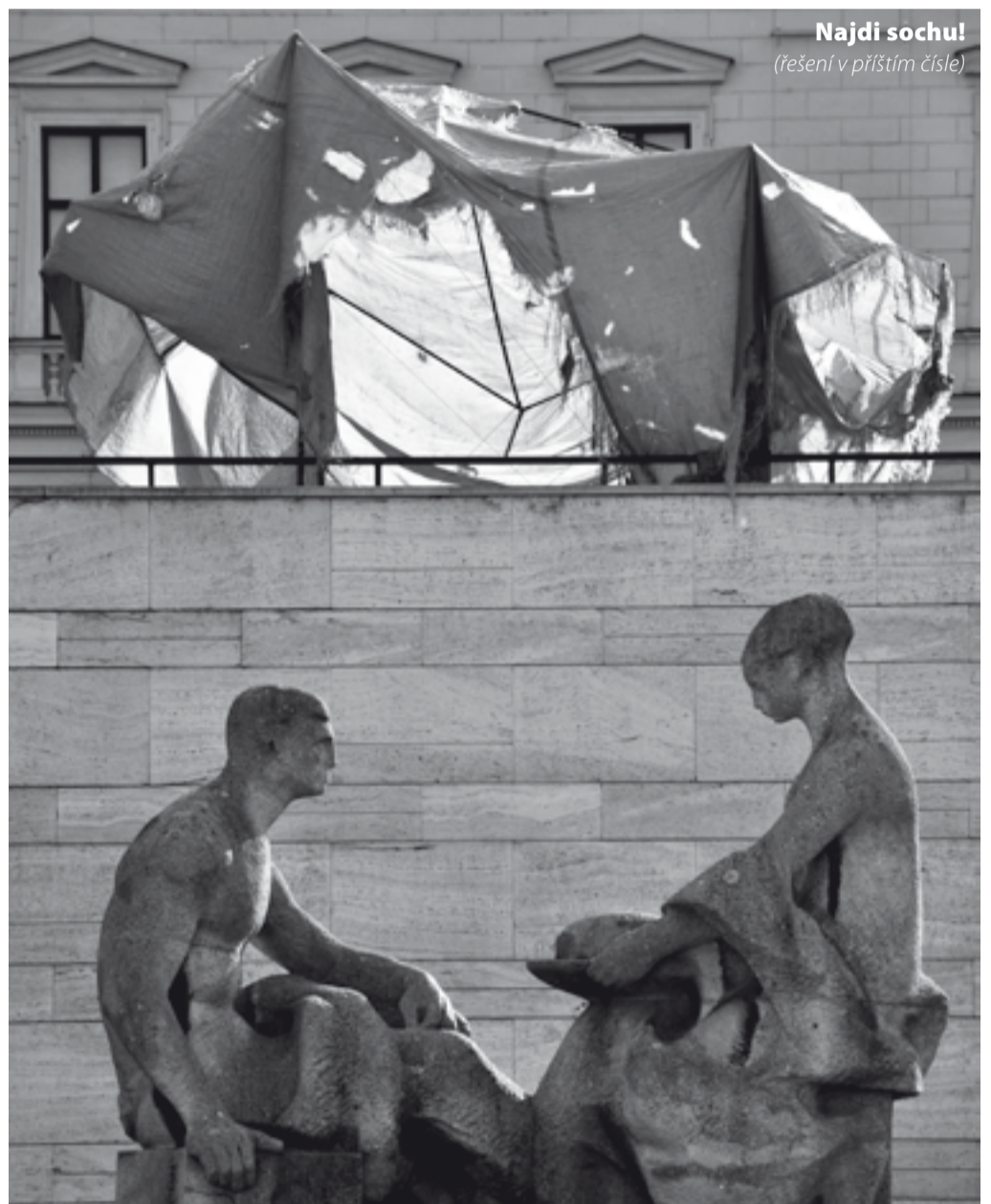
Socha je to, do čeho vrazím

Třetí ročník výjimečné přehlídky současného umění v ulicích Brna si bere za cíl aktivovat diváka ve vztahu k městu.

PETR KOVÁŘ

Zahrada na staveništi, zeď přehrazující ulici, zvuk cikád, nově natřený podchod nebo kámen, do něhož lze vstoupit. Tyto a jiné „sochy“ jsou výsledkem velkorysé spolupráce Domu umění města Brna, brněnského magistrátu, kurátorského cítění Karla Císaře a samozřejmě umělců. Slovo velkorysé je namístě z více důvodů. Pořádání takové přehlídky stojí nemalé peníze, a magistrát by tak mohl mít zájem o viditelnější umístění „soch“, aby si umění užil i divák, který o to nestojí. Místo toho je však třeba většinu děl hledat, a navíc divák, který není v současném umění zcela orientován, takové dílo často nevidí, ani když je najde. Tímto výrazně konceptuálním pojetím se kurátor Karel Císař vymezil vůči tradici sledované přehlídky. Otevřený přístup magistrátu, stejně tak jako péči a nasazení zaměstnanců Domu umění, si, překvapen, pochvaluje. Velkorysý je tedy vyjednaný prostor – prakticky celé město – i výrazně aktuální pojetí.

Pokračování na 4. straně.

Najdi sochu!
(řešení v příštím čísle)

Sochy v ulicích, Christoph Meier, Bez názvu. Foto Bořivoj Hájek

KOMENTÁŘ JIŘÍHO PLOCKA

Létající hospoda

„Vy jste se zbláznili! To vám nikdo za tu cenu nekoupí!“, počastovala mne paní vedoucí v jednom knihkupectví, když vzala do ruky naše dvanácti-stránkové první číslo za 29 Kč. Já vím, má to svou obchodní logiku. Nejlépe by bylo dávat ty noviny zdarma, jistě. Ale kdo zaplatí jejich přípravu, když je nechceme zaplácat reklamou a PR články? A kdo by si je bral pak, třeba i zdarma?

Když jsem v polovině 90. let začínal s vydáváním céděček, marže maloobchodníků bývaly kolem 20 procent a velkoobchodu něco přes 10, celkem do 35 procent z pultové ceny. Za deset let stoupla tato cifra na procent 50, maloobchod sám si dnes bere až 35 procent. Je to vlastně logické: Obchodníci musí žít. Už kvůli vydavatelům, že jo. Musí platit čím dál tím vyšší nájmů, daně a personál. Mnohé z prodávajících pak v existenčním tlaku málo zajímá, jestli je

knížka nějak přínosná – objevná, společensky angažovaná, eticky či esteticky hodnotná... „Co to probůh je?“ ptá se postmoderní intelektuál stejně jako cynický ekonom.

Titul se má hlavně dobře prodávat a to nejlépe sám, bez pracného vysvětlování. Tak se vytváří tlak i na vydavatele. Vydávejte to, co se prodá a nejlépe hned se slevou!

Zdávalo by se, že tento trend je obecný a osudově dominantní. Technokraté společnosti „Za peníze v Praze dům“ a naši vlády si mohou mnout ruce. Příroda v nás, sklon „k uspokojování potřeb“, zdá se určovat společenský pohyb. Jenže každý pohyb vyvolává protipohyb, jinak hrozí pád do pasti absolutní ekonomické závislosti. Do otroctví. Náš protipohyb je paradoxně také spjat s penězi. Se silou peněz, které jsme do těchto novin vložili a které

vkládá každý, kdo si je koupí. Jsou to ale jiné peníze než ty milióny, které stojí za provozem velkých médií. Nechtějí vyrobít z jedné koruny desetinásobek, nýbrž proměnit se ve slovo a společenské gesto.

Kulturní noviny jsou jako Chestertonova Létající hospoda. Jsme tam, řečeno obrazně, kde je naše cedule, vzdorující demagogii trhu. Nenajdete nás v luxusně zařízené redakci ani v moderním news roomu. Ale potkáte se s námi kdekoli, budete-li chtít. A jako onen vzbouřivší se irský kapitán Dalroy s hostinským Pumpou vám rádi ulejeme doušek rumu, ukrojíme kousek sýra a povzbudíme v těžkos-tech upřímným slovem: Nás nedostanou!

Nepsal bych předcházející řádky, kdybych nevěděl, že to, o čem se pokoušíme, je možné a smysluplné. Dokonce nutné, aby nás ti, pro něž jsme jen figurkami v jejich byznysu, nesemleli.

ISSN 1804-8897

9 771804 889023

BEZ PARDONU

Karlovarský kýč

Mediální pokrytí Mezinárodního filmového festivalu v Karlových Varech je značné. Je toální. Festivalu nelze uniknout. Je všude. Celkem 516 akreditovaných novinářů se předhání v barvitějším líčení festivalové atmosféry, reportují festivalové dění, zpovídají festivalové celebrity a tvrdí, že existuje množství důvodů, proč v Karlových Varech nelze chybět. Například kvůli jakýmsi oříškovým oplatkům... O to je překvapivější, že výsledkem té mediální festivalové smrti je nakonec rok co rok přitroublý bulvární kýč.

Bud' to je atmosféra festivalu tak specifická, že ji slovem ani obrazem nelze tlumočit, anebo se jedná o snůšku banalit, ze kterých událost nelze uplést ani při nejlepší snaze. Celé to košaté festivalové zpravodajství připomíná depeše z ponorky. Možná dává smysl lidem, kteří na festivalu ve Varech jsou, anebo někdy byli, ale zprostředkovat ten ponorkový efekt nám, kteří jsme se s nimi neponořili, se notoricky jaksi nedaří.

O to ale možná ani nejde. Ve Varech se zjevně neoslavuje film. Koho zajímá kinematografie, jezdí do Uherského Hradiště na Filmovou školu. V Karlových Varech jsou filmy pouhou zámkou k mejdanu. Média se ochotně stávají jeho mediálními sponzory pod záminkou, že jim šířování celebrit zvýší sledovanost. Potíž je v tom, že když už je novinář vyslán mediálním sponzorem, musí něco pravidelně posílat do novin, rádií či televizí. Už jen proto, aby zdůvodnil ubytování v hotelu, volně vstupenky a kdovíjaké další festivalové benefity. „Všichni jsou už ve Varech, potloukají se po barech,“ hlásila jedna z letošních rádooby vtipných depeší. Karlovarský festival se optikou médií jeví jako tuctová snobárna. Nic extra kulturního či duchaplného. Jen místo, kam se z Prahy tradičně jezdí pařit. Protože se ale na tuto akci přispívá i z veřejných peněz, není to v pořádku. Z toho, co si o Mezinárodním filmovém festivalu v Karlových Varech můžeme přecíst, neplatí, že tam nemůžeme chybět. Z přečteného je naopak jasné, že ten mejdan je nám naprosto na nic.

IVAN HOFFMAN

VÝROČÍ

Giorgio Vasari (* 30. 7. 1511)

Italský architekt a malíř se zapsal do historie více než svými díly knihou *Životy nejvýznamnějších malířů, sochařů a architektů* z roku 1550. Stal se tak jedním z prvních kunsthistoriků. Jeho původní spis obsahuje kolem dvou set životopisů a je základním pramenem o osobním životě umělců středověku a renesance. Vasari byl jedním z prvních, který pracoval s historickou kontinuitou a vymezil svou epochu proti „barbarskému“ středověku. Byl systematický, čerpal ze zápisků svých předchůdců, florentských kronik i ze svých poznámek z cest. Až počátkem 20. století vyšla Vasariho *Knihy vzpomínek* a rozsáhlý *Listář*.

Novinářská cena Karla Havlíčka Borovského a Dobronína

Jméno slavného českého novináře by mělo být zárukou, že cena udělovaná jeho jménem ponese jeho ethos. Následující text polemizuje s filosofií, podle níž byl vybrán letošní laureát ceny KHB.

MIROSLAV POLREICH

V Havlíčkově Brodě, jak bývá obvyklé, uděloval 26. května Český literární fond novinářské ceny Karla Havlíčka Borovského. V odborné komisi byli i zastupci médií, například Daniela Drtinová z České televize. Jak jsem se dočetl z tiskové zprávy, tentokrát byla cena udělena mimo jiné i Miroslavu Marešovi z regionální redakce MF DNES v Jihlavě „za novinářskou odvahu, se kterou se podílel na zpracování citlivého tématu v kauze Budínka u Dobronína a za skvělý novinářský přístup“. U Budínky bylo na konci války povražděno 14 německých obyvatel. Zpravodajské pokrytí těchto událostí dokazující zvěrstva Čechů bylo po týdny ve všech médiích, včetně téměř denních relací v televizi, a bylo velmi tendenční. Tendenční proto, neboť „naše“ média pracují neobjektivně a nevyváženě. Tomu rozumím. Pracují pro svého majitele někde v Passau nebo v Dortmundu. Podívejme se tudíž na „kvalitu zpracování“ a poté na tu „odvahu“. Vlastností, které se opravdu s Karlem Havlíčkem Borovským pojí.

Válka je vždy velmi špatná, má ale své příčiny i důsledky. Jejich posouzení předpokládá historický dobový pohled. Bez objektivnosti se tento přístup neobejde. Jsem pamětníkem doby, a proto snad sám vysvětlit moc nepotřebuji. Od války však žije mnoho mladších generací zde i v Německu, které média zpracovávají ne dle objektivních kritérií, ale v tendenčním zájmu krajní netolerance. Není

to jen škoda. Je to hřích na mladých lidech a ztěžuje to cestu k vzájemnému porozumění.

Při „kvalitním zpracování událostí“ by bylo třeba vedle Dobronína psát, že v té květnové době byli také umučeni německobrodští občané v Láznickově Stráni za blázincem (SS lazaret). Vyřídili jim jazyky, uřezali uši, pohlaví a musili si rukama vyhrabat hroby. Byli to občané pracující na obecním úřadě, kde již vláda československá vlajka. Vše se dělo nedaleko sebe na brodském okrese. Kdo jsou ti mučitelé a posléze katani? Byli odsouzeni? Nebo stačí, že to byl jeden z důkazů v roce 1946 předložených u norimberského soudu? Byl vůbec takový soud? Mladší generace o něm dlouho ani neslyšela. Jistě by nebylo od věci, aby i na tomto příkladě laureát ceny „za odvahu“ ilustroval po havlíčkovsku tehdejší dobu. Myslím ale, že zrovna ta odvaha mu chyběla. Vadí mně, že i přítomná exstarostka Havlíčkova Brodu a nyní poslankyně za ODS se také nepřipomněla. A ona ví – kladla tam každoročně květiny.

Pro ilustraci bych měl uvést, že sám jsem prožil válku v německé vesnici (Serlenz dnes Ždírec u Pohledu) a na poměry si dobře pamatuji. Ještě dávno po 8. květnu lesy a okolí byly plné německé armády. V té době u silnice z Jilemníku na Brod ukázal německý místní občan protijedoucí motorce se dvěma jezdci v gumácích a v německé uniformě „nach Deutsch Brod“ a byl ihned střelen (2 metry ode mne). V Brodě

byl zajatecký tábor, kam směřovala ona německá vojska a on je chtěl nasměrovat. Ruského vojáka jsem viděl až za několik dnů v Brodě.

Snad v této souvislosti ještě jednu větu: Válka není hokejové utkání, kde se 60 minut bijí, perou a málem zabijí a pak pískne soudce, podají si ruce, poplácají po ramenou a jdou na pivo. Po vyhlazovací válce, kterou jsme prožili, cesta k pochopení se a porozumění bývá zpravidla dlouhá, a předpokládá velkou toleranci.

Škoda, že pan Mareš o událostech (všech), které se staly, nesmí nebo nechce psát. Ano, dnes by to bohužel vyžadovalo opět odvahu. Vztah k Němcům není problémem nás jako lidí, a u nich, jak je znám, je to nyní již stejné. Problém mají instituce, a jak bylo opět prokázáno – média.

Celá akce předávání ceny KHB bohužel dává Havlíčkovi i po sto padesáti letech za pravdu. Když před návratem z Brixenu věděl, že nebude moci „presovat“ noviny, rozhodl se, že v nedalekém Květnově bude presovat olej, a bratr František mu tam měl proto koupit usedlost. Povzdechl si: „Co ale v tom Brodě budu dělat. Tam není ni s kým slovo prohodit.“ Škoda, že tam opravdu nejsou lidé, kteří když přijde opět Daniela Drtinová či kdo s takovým laureátem – je nevykázá.

Miroslav Polreich (1931) je vysokoškolský pedagog a bývalý diplomat.

Nervy na pochodu

JAKUB GROMBŘ

Stávka v dopravě, která se konala 16. června letošního roku, zahrála na nervy mnoha lidem. Nejen těm cestujícím do zaměstnání, ale také těm, kdo používají veřejné dopravy považují za životní selhání. Bylo by jistě naivní čekat od mainstreamových médií, která o vznik současné vládní koalice tak vehementně usilovala, že v případě jejího ohrožení zachovají neutralitu. Představitelé odborů nedostali mnoho příležitostí prezentovat svá stanoviska, zato se významně poukazovalo na jejich chyby – od unáhleného vyhlášení stávky už na pondělí až po nešťastně načasovaný golfový turnaj, který aktivizoval u profesionálních glosátorů ten nejpokleslejší populismus (golf mají přece právo hrát jen bohatí). Ke zpochybnování autority odborových organizací se hodilo ledacos: poukaz na pokles členské základny i nepříliš růžovou materiální situaci většiny profesních svazů. Když si odmyslíme skutečnost, že pořád je v odborech víc lidí než ve všech vládních stranách dohromady, dá se jejich postavení snadno vysvětlit tím, že se nevyhřívají zrovna na výsluní příznivé mocných. A počet odborově organizovaných občanů celkem logicky klesá s počtem lidí, kteří mají stabilní dlouhodobé zaměstnání.

Obraz odborářů coby kazisvětů, kteří „v nezkrtné pýše, ješitné nadřazenosti, sobeckém zájmu nebo dokonce za mrzký peníz“ narušují blahodárné reformy, byl až podezřele jednomyslný. Redaktorka Magazínu Dnes Jana Záhorková dokázala svoji nenávisť k odborářům zakomponovat dokonce do upoutávky na televizní pohádku Princové jsou na draka. A jako ve všech krizových momentech v historii naší země, i tentokrát se ti, kteří mají co ztratit, předháněli v projevech státnostnosti. Novináři k tomu účelu uspořádali četné kulíšárny, nazvané „anketa osobnosti“. Vtip je v tom, že lidé, kteří jsou v masmédiích považováni za osobnosti, si svoje postavení zpravidla nevybudovali přehnanou ohleduplností; nedá se tedy očekávat, že by je příliš vzrušovaly dopady současného vládnutí na nízkopříjmové skupiny obyvatel. Víceméně se zdá, že úspěšní yuppies by uvítali nějaký druh apartheidu, který by je ochránil před nehygienickými masami, co v den stávky zaplavily hlavní město. Zatím alespoň uspořádali „happeningy“ jako půlnoční blokáda metra nebo protidemonstrace s vtipnými hesly o lúze. Navzdory úpěnlivé medializaci však zůstaly tyto akce na okraji dění.

Vrchol žurnalistické etiky předvedl Blesk, který otiskl soukromá telefonní čísla odborových předáků. Není pochyb, že Pavel

Šafr se ve své nové roli šéfredaktora tohoto deníku konečně „našel“ – teď už ho nesrážejí v rozletu nějaká pravidla. Dosud se bulvár snažil budit dojem, že je na straně „prostých lidí“, kteří tvoří jeho tradiční obecenstvo (ne že by si majetní na bulvár nepotrpěli, ale přeci jen dávají přednost jeho sofistikovanějším formám). Ale prostí lidé bývají snadným objektem manipulace a jejich hněv se dá obrátit žádoucí směrem. Že to s námi ještě není tak špatné, ukazuje skutečnost, že nenávislných telefonátů bylo podle všeho podstatně méně, než architekti kampaně zamýšleli.

Problém je, že v současné české společnosti chybí nadstraničká

autorita, která by všechny tyto fauly odpískala. Národ je fatálně rozdělen na nesmiřitelné části, které na sebe ze svých zákopů nenávisťně poštekávají. Poslední konfrontace byla další zkouškou nervů a nebylo reálné čekat, že tato stávka něco vyřeší. Budou patrně následovat další, a to i v takovém počasí, kdy nebude tak jednoduché vyžrát na stávkující osedláním bicyklu. Možná je načase establishmentu, který tak snadno zpanikáří kvůli normální stávce (prezident, navrhuje propustit stávkující ze zaměstnání, tím závažně prokázal neznalost ústavy, na niž už dvakrát přísahal), adresovat ono vaculíkovské: „Vzdejte se, nic se vám nestane!“

Média pod vládou neviditelné ruky trhu

Jedním z velkých problémů současnosti je postavení a funkce médií veřejné služby. Politické reprezentaci jsou trnem v oku a bohužel ani veřejnosti není zcela jasné, co má od takových médií očekávat. Následující článek je první částí úvah o jejich smyslu a perspektivách.

JIŘÍ ZAJÍC

„Klade se obrovský důraz na sledovanost. To dřív nebylo. Při výběru zpráv jsme přešli ze základní otázky „Co se lidé mají dozvědět?“ na „Co lidé chtějí?“. Nám čísla sledovanosti bývala jedno, protože jsme přece byli zpravodajství a sledovanost byla záležitost zábavních pořadů. Teď se ta dvě odvětví propojila, všechno se kolem sledovanosti točí. To je demotivující pro jakoukoliv dlouhodobou investigativní práci.“ Tohle byl závěr rozhovoru se Susan Spencerovou, přední komentátorkou CBS (tedy nejsledovanější televizní stanice v USA), který uveřejnila MF DNES po její návštěvě Prahy před třemi lety. V úžasné zkratce tak shrnula proměnu, kterou zažila od konce 80. let média hlavního proudu především v tradičním světě liberálních demokracií. Jestliže nám (členům tehdejší Rady ČT začátkem 90. let) vyznačovali primátu neviditelné ruky trhu s nadšením vykládali, že nejlepší je všechna média zprivatizovat a konkurence se už sama postará o co největší přínos pro čtenáře, posluchače a diváky, tady se jim v několika větách dostává popis skutečného výsledku.

Že v našich poměrech je situace popsána Spencerovou rozhodně naplňována, dokumentuji na jedné typické příhodě, která po mém soudu dostatečně objasňuje celkový stav. Při příležitosti deseti let trvání Vyšší odborné školy publicistiky v Praze, jejímž zřizovatelem je pražské arcibiskupství, se konala pro studenty i učitele školy panelová diskuse, kde byli přítomni Jiří X. Doležal z Reflexu, Jana Šmídová z ČRo6, Josef Mlejnek z Lidových novin a vedoucí mediálního odboru ministerstva kultury. A Jiří X. Doležal tam vystoupil s prohlášením, že zpravodajství je dnes jen jedno z odvětví mediální zábavy. Jediný z panelistů, který se mu odvážil oponovat, byla úřednice ministerstva kultury. Dva renomovaní zpravodajských médií byli zticha – nepochybně z obavy, aby je Jiří X. Doležal nezesměšnil (následně mi to i Josef Mlejnek, který s takovým pojetím zpravodajské práce musí bytostně nesusouhlasit, potvrdil). Ostatně když jsme si jako Rada České televize nechali vypracovat dva výzkumy – v roce 1997 a 1999, abychom zjistili, proč diváci dávají přednost Televizním novinám TV NOVA před Událostmi ČT, v podstatě se ukázalo, že lidé i ke zpravodajství přistupují podobně jako k soutěži o královnu krásy.

Smysl médií veřejné služby

Většinou bývá jako hlavní argument uváděna kvalita, kulturní přínos, menšinová a charitativní vysílání – a jistě se jedná o důvody vážné. Přesto by to určitých okolností, aspoň z hlediska jednotlivce, mohly tyto prvky být zajištěné i komerčním způsobem. A dá se dokumentovat, že i u nás (zejména od chvíle, kdy ČT přestala být monopolním podporovatelem české filmové tvorby) vznikají některé kvalitní a kulturně cenné produkty mimo vysílání veřejné služby. To, v čem je ovšem vysílání veřejné služby zcela nezastupitelné, je služba demokracii. Tedy pokud funguje tak, jak má. Pak je totiž veřejné vysílání prostorem kolektivní diskuse o obecných společenských procesech. Společnost je prostřednictvím této služby v kontaktu sama se sebou, formuje a reviduje kolektivní mínění a ovlivňuje veřejné směřování společnosti. Prostřednictvím systému vysílání jako celku (včetně menšinových kanálů) lidé zkoumají své

Foto archiv KN

vlastní skupinové zájmy a vztahují je k širšímu zájmu veřejnému. Takové vysílání není jen záležitostí spojení jedinců v rámci jedné společnosti, ale má vztah i ke skupinám, jež v ní vznikají, k rozvíjení jejich zájmů a vyjednávaní s ostatními v rámci širšího celku. Vysílání veřejné služby je k tomu, aby mohlo hostit takový kolektivní dialog, v podstatě v jedinečně silné pozici. Organizace, připravující jeho programy, jsou totiž – stejně jako jeho regulační orgány – vlastněny společenstvím a nemají vazbu na společný obchodní sektor. Takové vysílání může poskytnout nezaujatou službu zaručující možnost vyjádření pohledů a perspektiv zpochybnutých i podporujících zažitých pořádků. Zároveň ale může společnosti sloužit rozšířením sociální účasti na kolektivní diskusi. K soupeřícím zájmům a názorům je tak možno přistupovat způsobem, který snad dokáže vytvořit spravedlivé závěry. Páteří argumentace pro vysílání veřejné služby je tedy fakt, že toto vysílání posiluje informovanou, inteligentní a nezávislou demokracii. Tohle byl tedy souhrn debaty o smyslu vysílání veřejné služby, která probíhala koncem minulého století ve Velké Británii se silnou tradicí BBC. A co u nás?

Český případ

Média veřejné služby byla u nás založena zákony z roku 1991 a od 1. ledna 1992 měla Československá televize (integrující i Českou televizi a Slovenskou televizi) a Československý rozhlas (podobně zahrnující Český rozhlas a Slovenský rozhlas) začít fungovat jako u nás do té doby neznámá „veřejnoprávní média“. Do vlnu dostala nejen toto poněkud problematické označení (charakterizující spíš právní postavení než smysl existence), ale také jasné stanovisko tehdejšího hlavního ideologa kapitalismu na český způsob Václava Klause, který záhy prohlásil: *Nejllepší je soukromé, když nemůže být soukromé, tak státní. Úplně nejhorší je veřejnoprávní.*

Česká televize (a v menší míře i Český rozhlas) byla od svého startu tedy pod stálým tlakem tehdejších nejsilnějších politických a záhy i ekonomických skupin. Klausova ODS během prvního pololetí roku 1993 čtyřikrát navrhovala v Poslanecké sněmovně usnesení o tom, že ČT neplní povinnosti ze zákona. To mělo uvolnit cestu k odvolání tehdejší Rady ČT – ke smůle ODS zvolené ještě Českou národní radou v roce 1991 a tedy sestavené z lidí, které

kandidovalo Občanské fórum (v jejím čele byl nejprve Karel Kühnl a potom dlouho a úspěšně Jiří Grygar). Jelikož se ovšem ODS nepodařilo k tomuto dobrodružství přemluvit koalici partnery z ODA a KDU-ČSL (která po celou dobu své parlamentní existence vysílání veřejné služby hájila), vyvinula jiné nástroje na to, aby vysílání veřejné služby účinně „přidusila“. Předně to bylo dlouhodobé ekonomické deptání. Zatímco inflace v 90. letech zvedla ceny všeho pětikrát až desetkrát a nezávislá studie Copers&Lybrand v roce 1994 prokázala, že ČT hospodáří s bezkonkurenčně nejnižším rozpočtem z evropských vysílatelů a pokud se to nezmění, dostane se do vážných potíží, zvedl se až do roku 1998 koncesionářský poplatek jen na dvojnásobek (u ČT z 25 na 50 Kč). Dále to bylo nastavení právního prostředí, které bylo výjimečně příznivé pro komerční vysílatele: TV NOVA dostala do vlnu kompletní vysílací kanál s největší penetrací (běžně si komerční vysílatelé musejí svou vysílací síť vybudovat sami). A když TV NOVA po celý rok 1994 vysílala v rozporu se zákonem reklamy uprostřed filmů, poslanci ji za to odmělní tím, že toto omezení zruší. Třetí „pákou“ pak byla volba regulačních orgánů – tedy Rady ČT a Rady ČRo. Zatímco „naše“ první Rada ČT (a podobně i první Rada ČRo) byla volena skutečně bez primárního stranického klíče, už při druhé volbě v roce 1997 bylo jasné domluveno, že tři členy prosadí ODS, tři ČSSD a tři zbývající nekomunistické strany Poslanecké sněmovny. A „zadání“ takto zvolených členů – ve shodě těch, co byli nominováni za ODS i ČSSD – znělo: na další období rozhodně nesmí být ředitelem ČT dále Ivo Mathé. Ačkoliv byl ředitelem úspěšným a mezi ostatními kandidáty neměl v roce 1997 vážného soupeře, byl skutečně vystřídan zcela nezkušeným Jakubem Puchalským a odstartovala se postupná eroze České televize.

Další fáze sražení médií veřejné služby na kolena u nás provedla opoziční smlouva. Tam se i uvnitř ČSSD vytvořila silná skupina, která se snadno domluvila s ODS a nastavila taková pravidla fungování ČT a ČRo, včetně volby obou rad, která z nich činí vazaly Poslanecké sněmovny. A ta se k nim chová s patřičnou arogancí. Klasickým příkladem je dlouhodobé neobsazení pozice generálního ředitele ČRo v důsledku nedostatečného počtu členů Rady ČRo (částečně doplněných v poslední době). V práci rad – tedy orgánů, kterými má být zajištěna kontrola veřejnosti nad těmito médii veřejné služby – zjevně převládá formalismus, snaha úzkostlivě dodržovat literu mnohdy i zcela alibistickým způsobem. Stačí si pročíst zápisy z jejich jednání. Například z toho, že rada nemá zasahovat do jednotlivých pořadů, se vyvodilo, že rada nemá (kromě řešení stížností, zpravidla „vyřešených“ zcela formálně) do tvorby pořadů zasahovat vůbec. Což ovšem znemožňuje právě účinnou kontrolu programu jako celku, dlouhodobých důrazů i strategických rozhodnutí.

Jistě se čtenář ptá, co s tím nebo jaký je vůbec výhled – zda mohou u nás média veřejné služby naplňovat ono poslání, které je pro fungování demokracie i soudržnost společnosti nezbytné. To je ovšem na další článek.

Jiří Zajíc (1951) byl v letech 1990–2001 redaktorem ČRo, 1992–2000 členem Rady ČT, 2005–2008 analytikem úřadu RRTV.

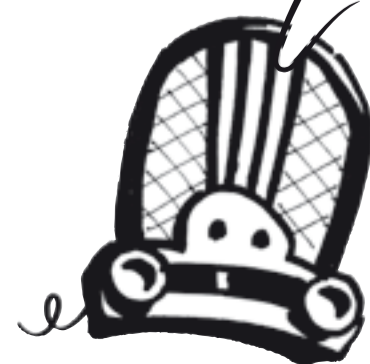
ODPOSLECH

Etuda o sociální empatii

Poslanecká sněmovna (PS) na 19. schůzi z 8. června projednávala v prvním čtení Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Diskuse, kterou je možno nalézt v plném znění na webových stránkách Sněmovny (<http://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/019schuz/s019057.htm>) je neobyčejně poučná. Vystoupila v ní Lenka Kohoutová (ODS), která několikrát opakovala ideová východiska sociální politiky pravice: (...) *Pravicová politika nikdy neslibuje a nikdy nebude slibovat sociální stát. Nikdy neslibíme plošné rozdávání čehokoliv bez ohledu na dopad na člověka. (...) Kládeme důraz na pomoc skutečně potřebným, kládeme důraz na ukončení plošného zneužívání systému.* Tomu má dle návrhu pomoci i zavedení podmínky pro výplatu sociální podpory: Povinnost podílet se na veřejné službě v rozsahu 20 hodin týdně. To je dle Františka Bublana (ČSSD) dnes v podstatě zatím jen zametání. Dobrá, nikdo tedy nebude lenošit, dokonce bude motivován dostat se z této situace k lepší práci. A navíc nepřijde o pracovní návyky uvedla poslankyně Ivana Řápková (ODS). Kdo je tedy ten „potřebný“? No přece ten, kterého **my potřebujeme**, který pracuje na nás! Černé pasažéry, kteří se vezou a vysmívají těm potřebným, chtěl vyloučit Zbyněk Stanjura (ODS). V debatě o problémech se systémem veřejné služby, který zdaleka není dotažen, vystoupil František Bublan: (...) *já vám řeknu jeden příklad z Brna. Je to učitelka, která učila celý život, v 55 letech přišla o práci, pokoušela se najít novou, nepodařilo se jí to a ocitla se v této pasti, a aby dostala aspoň životní minimum nebo příspěvek, tak musela odpracovat 20 hodin týdně. Týden v té vestě zametala ulice a kolem ní chodily děti, které ještě nedávno učila. Po tom týdnu se psychicky zhroutila.* Na tento argument zareagoval ministr financí Miroslav Kalousek: ... *Není to poprvé, co při diskusích na této téma slyším, jako kdyby byla ostuda zametat. Jako kdyby byla nějaká podřadná a nějaká lepší práce. Já jsem přesvědčen, že neexistuje žádná podřadná práce, za kterou by se člověk musel stydět. Je jenom špatně vykonávaná práce. Ale určitě není žádná práce podřadná. Ani na mladá, ani na stará kolena bych se nestyděl dobře zametat chodník svým sousedům, kteří mi vydělávají.* Na to není co dodat.

jp-

**Kalousek
na hrad!**

Pokračování z 1. strany.

O výtvarném umění se dlouhodobě hovoří jako o elitářské subkultuře, jíž většinové okolí nerozumí. Většinové okolí nechodí do galerií. Ztrácí tak krok s uměním, které se vyvíjí stejně jako jiné obory (někdo by chtěl dokonce mluvit o avantgardě), v důsledku toho je namáhavější porozumět a snažší odmítnout. Že umění vychází do ulic hledat svého konzumenta, tedy není zase tak výjimečné – je to trend. Ale také tento trend letošní ročník Soch v ulicích přitahuje za vlasy. Sochy jsou sice v ulicích, ale tak trochu se v nich schovávají. Nebo jinak řečeno, lákají chodce do míst, která běžně nejsou vidět. A to v první řadě v rovině skutečně fyzické, teprve následně také přejatě, ve snaze nabídnout nový pohled na to, co běžně mjíme.

Stav věci

„Socha je to, do čeho vrazím, když odstupuji, abych si prohlédl obraz,“ citoval Karel Císař vlivného teoretika a umělce Barnetta Newmana, čímž dodatečně odpovídal na dotaz, jestli to, co představují letošní Sochy v ulicích, lze ještě nazývat sochou. Letošní ročník dostal

parčíku, na ploše současného staveniště. Na místě, které patří do prostoru města, ale veřejnost se k němu nedostane a pohled z něj jí bude brzy opět znemožněn realizací stavebního projektu. Podobně Filip Cenek zveřejnil závěrečné kino Kapitol svojí „poslední“ projekcí. Pohled na soukromí veřejných míst a zveřejňování soukromí nabízí *Interiér* Jiřího Příhody, *Ztráty a nálezy* v otevřeném kameni Evy Koťátkové nebo *Hvězda* Matěje Smetany, která se objeví vždy o půlnoci jen na pár vteřin a opět mizí.

Citát Barnetta Newmana neměl dehonestovat sochu, natož pak sochařství obecně. V jeho zákulisí je formulován prostor. Vraťme se k sochě, která tu nemá místo, je tu nahodile, vržena do prostředí, s nímž nesouvisí, s nímž nemluví – některé se rozhovoří při kladení věnců – stejně tak by mohla stát třeba na Marsu.

Přít se o umění z pozic názvosloví je nesmyslné. Pojem socha vzešel z označení větve, která byla otesávána (viz rozsocha). Mohli bychom tak dogmaticky trvat na tom, že nic, co nevzešlo z větve, není sochou. Ocitli bychom se tam, kde jsou vykladači výtvar-

Sochy v ulicích, Rafani, Zahradní instalace. Foto Bořivoj Hájek

forma výtvarného umění. Jiří Skála, laureát Chalupčického ceny, předvedl svá prostorová čtení před čtyřmi pomníky; maršála Malinovského, Raduita de Souches, Edvarda Beneše a před Pomníkem Rudoarmějce. Jak se lišila od autorského čtení? Vladimír 518 četl Skálou napsaný text zády k publiku, čelem k soše – vybavil se mi kněz arménské církve při mši, nedotčený tím, zda je, nebo není přítomný někdo z věřících. Povídka v prostoru. Nejsem si jist, zda bych chtěl číst Skálovu povídku v knize. V situaci, jak ji Skála nastal, hraje hlavní roli socha, přestože v příběhu nevystupuje. Hledíte jí do očí, protože jiné oči se vám nevěnují. Zvuk slov mravenčí někde v hmotě jinak nehybného hrdiny. Povídka mu patinuje výraz řetězením asociací existence, smyslu počínání a paměti. Socha Barbory Klímové, taktéž laureátky Ceny Jindřicha Chalupčického, se mění každý týden i několikrát; projekt *Crosscultural Guide* umožňuje divákovi nahlédnout na Brno očima cizinců, kteří se zde rozhodli žít. Jaká jsou jejich oblíbená místa, jak cítí veřejný prostor oni, do jaké míry je Brno místního rodáka totožné s Brnem Afhgance, Konžana nebo Ukrajinky? Projekt tvoří procházky s vytipovanými cizinci. Brány v komunikaci šťastně otevírá pracovnice Organizace pro pomoc uprchlíkům Eva Kaličinská, která byla Klímovou přizvána k projektu, takže se při procházce nejen něco dozvíte, ale děje se tak v přátelské a zábavné atmosféře.

Suché sochy stínů

V Brně se v nedávné době objevila řada nových klasických soch – *Spravedlnost* Mária Kotrby, Medkova *Pocta Edisonovi*, populární „orloj“ na náměstí Svobody. Bylo tedy nasnadě, že Karel Císař zvolí cestu jiné formy. Sochy letošního ročníku neaspírují na nesmrtelnost zachováním estetického tvaru pro příští generace. Takto mohou stát leda jako dokument zahrnující také kontext jejich vzniku. Jsou to sochy živé, reagující na aktuální situaci, na konkrétní otázky konkrétních míst. Větve. Z jara hodí vly, v létě se režou do plodů. Organizátoři si už nyní, kdy je přehlídka v půli svého trvání, mohou blahopřát. Mnoho objektů diváky vskutku aktivovalo. Plachta Christoph Meiera byla na základě údajných stížností hostů hotelu International, jimž hyzdila výhled, přesunuta už druhý den. Reproduktoři ze *Ztrát a nálezy* někdo nalezl a pro ostatní ztratil, v kameni, který má dýchat intimitou, příležitostně někdo bydlí. Významotvorná je přirozená smrt vybilého podchodu Michala Škody; v instalaci s názvem *Bílá* se kupí náhle viditelnější prach a pavučiny. Potenciál nesmrtelnosti v sobě uchovává *Hvězda* Matěje Smetany. Právě proto, že ji více lidí nevidělo, než vidělo, může začít žít v rovině mýtu. Socha jako vyprávění! Vyprávění o hvězdě, o pokladu v Lužánkách. Někdo ji skutečně viděl!

Sochy v ulicích – Stav věci, Brno 11. června až 28. srpna 2011.

Sochy v ulicích, Dominik Lang, Zed'. Foto Bořivoj Hájek

podtitul *Stav věci*. Věci vznikaly pro konkrétní místo, které si umělec zvolil. Místo tímto nemělo být esteticky dokončeno, završeno, ale naopak otevřeno pro nové nazírání. Věci samotnou je problém, který se k danému místu vztahuje nebo který je tímto místem – zásahem zde zviditelněn. Skupina Rafani tak vytvořila upravenou zahrádku, či spíše torzo francouzského

ného umění ze základu tradice těchto slov. Práce Barbory Klímové nebo Jiřího Skály by pak těžko obstály nejen jako sochy – neobstály by jako výtvarné umění vůbec. To již ale dávno přelezlo hranice s genetikou, politickým aktivismem, sociální prací či literaturou. Jsme-li schopni přiznat tradici na základě desítek let, pak je také toto tradiční

Městské zásahy Brno 2011

Slibné iniciativě Městské zásahy jsme se věnovali v minulém čísle Kulturních novin. Urbanistky Odboru územního plánování a rozvoje Magistrátu města Brna, Ing. Terezy Tučkové, jsme se zeptali, zda se Brno dočká realizace některého z projektů.

Pokud jsem dobře informovaná, je Brno první město, které se rozhodlo projekt Městské zásahy podpořit. Proč se k tomuto kroku rozhodlo? Co si od projektu slibuje?

Dle našich informací podpořila Městské zásahy i Praha, ale trochu jiným způsobem než Brno. Brno je prvním městem, jehož představitelé sami vyzvali autory projektu k jeho realizaci. Důvodem k tomuto rozhodnutí byly především dobré zkušenosti s výsledky v Bratislavě i v Praze – v obou městech byla předložena řada zajímavých neotřelých návrhů na revitalizaci veřejných prostorů. Hlavním přínosem, který očekáváme a který se očividně vzhledem k vysokému počtu zapojených autorských týmů a vysoké návštěvnosti výstavy již naplňuje, je zvýšení zájmu o veřejné prostory ve městě. Kvalita života ve městě je přímo ovlivňována kvalitou městských veřejných prostorů, proto je zájem architektů i občanů dobrým znamením pro další rozvoj města Brna.

Počítá se s tím, že by mohly být některé z návrhů realizovány, respektive zadány k podrobnějšímu zpracování (tak jak se to nyní

děje v Praze), nebo podpora města končí s finanční dotací výstavy?

O dalším postupu v projektu Městské zásahy zatím nebylo rozhodnuto. Odevzdaných návrhů jsou téměř dvě stovky, proto nějaký čas potrvá, než budou všechny zhodnoceny a bude možné učinit nějaké závěry o jejich přínosu v případě realizace. Město Brno bude směřovat snahy o realizaci pravděpodobně především k drobným projektům, které nevyžadují mnoho peněz ani času a které se mohou stát prvními krůčky k postupné proměně městských stereotypů.

Předpokládáme, že Brno některý z návrhů podpoří. Stanovilo si město kritéria, podle nichž by vybralo kandidáty na realizaci?

Jedním z požadavků, které jsme na organizátory měli, bylo z odevzdaných návrhů vybrat asi deset nejvhodnějších k realizaci z hlediska reálnosti, realizovatelnosti, přínosu pro město a samozřejmě také z hlediska finančních nákladů.

Výstava mimo jiné pojmenovává bolavá místa daného města. Zájem laické veřejnosti je

veliký, což jen potvrzuje, že obyvatelům není jejich město lhostejné. Nebylo by zajímavé do rozhodování (alespoň orientačně) zapojit také občany a umožnit jim, aby zvolili návrh, který by nejraději viděli zrealizovaný?

Brněnská veřejnost měla možnost se do projektu Městské zásahy zapojit od začátku, již na podzimní výstavě bratislavských a pražských návrhů v bývalé káznici byla každému návštěvníkovi předána výzva k individuálnímu vytipování problematických míst v městě Brně. Ve spolupráci s Domem umění byly osloveny také střední školy, autoři projektu vytvořili pracovní listy pro středoškolské studenty a jejich pedagogy s cílem vtáhnout do projektu i nejmladší generaci. Samotné „hlasování“ občanů o odevzdaných návrzích jsme prozatím nezvažovali.

Které vystavené zásahy se vám osobně zdají nosné a uskutečnitelné, popřípadě které se staly vašimi favority (bez ohledu na možnost jejich provedení)?

Za nejpřínosnější obecně považuji ty, které jednoduchým způsobem řeší dlouhodobě opomíjené problémy; jako typický příklad bych

uvedla návrhy zabývající se propojením ulice Bašty s tramvajovou zastávkou Nové Sady (například projekt autorek Šipulové a Sojákové *Ze sadů do sadů*). Pokud bych odhlédla od reálnosti projektu, zaujal mě, vzhledem k tomu, že se zabývám především územním plánováním, projekt Studia Archanti *Opevněná krajina*, který svérázným způsobem řeší problém suburbanizace. Za nápadité a vtipné považuji rovněž některé návrhy zabývající se městskými detaily, které by přispěly k oživení veřejných prostorů. Za všechny uvádím například *Dots in Brno* (Zuzana Třeštíková) nebo *Kousek domova na Svobodáku* (Jakub Holas).

Hodlá město Brno projekt podpořit i v následujících letech?

O dalším pokračování Městských zásahů město prozatím neuvažuje. V současné době nás čeká především vyhodnocení výsledků právě probíhajícího projektu a doufáme, že alespoň některé návrhy nezůstanou jen na papíře.

PŘIPRAVILA
MARTINA SCHNEIDEROVÁ

Sochy v soukromém čase

O rozostřených hranicích prostoru či o tom, jak se tvoří městský mýtus, jsme si povídali s vizuálním umělcem Matějem Smetanou u příležitosti jeho účasti na brněnské přehlídce Sochy v ulicích.

Co by podle tebe měla splňovat dobrá socha ve veřejném prostoru?

To je trochu ošemetná otázka. Když jsem v Brně mluvil o tom, co je a co by mohl být veřejný prostor, říkal jsem, že nevěřím, že něco jako veřejný prostor existuje. Podle Wikipedie je to sociální prostor otevřený pro všechny, bez ohledu na pohlaví, rasu, věk nebo společenskou úroveň. Odvážuji se říci, že nic jako veřejný prostor neexistuje. Prostor se liší různými úrovněmi „veřejnosti“. I když je oficiálně otevřený pro všechny, je vždy pro určité skupiny lidí patřičnější nebo méně patřičný. Také je vždy uzpůsobený pro nějaký účel, který okolnosti veřejného prostoru mění. Prostor je totiž vždy do určité míry soukromý – ať už patří státu, městu nebo jinému majiteli. Stejně jako existuje míra veřejnosti ve veřejném prostoru, měl by se v této souvislosti asi začít používat také pojem veřejný čas. Například charakter parku v centru města je výrazně odlišný ve dne a v noci.

Co by měla splňovat dobrá socha, to si opravdu netroufám říct. Subjektivně je to socha, která na mě nějakým způsobem intenzivně působí. Možná je pro mě důležitá určitá citlivost se zvolením konkrétního prostoru, ale dovedu si zároveň představit nějakou fascinující sochu na nevhodném místě, kdy naopak socha bude měnit prostor kolem sebe, měnit jeho kontext.

Znáš tedy výtvarnou realizaci v ulicích některého města, která se ti zamlouvá?

Znám spoustu podle mě skvělých výtvarných realizací – v Brně na Sochách v ulicích to je například zahrádka Rafanů nebo *Zed'* od Dominika Langy. Vůbec projekty Rafanů už mě dlouho fascinují a považuji je za umění světové kvality. Jinak mám rád klasiky – Christa, Smithsona, Donalda Judda, Sola LeWitta a spoustu dalších. Z českých klasiků mám rád třeba Cíglera obložen v metru. Ale to je opravdu jen takový hrubý nahodilý výběr.

Kurátor Karel Císař připojil k názvu výstavy Sochy v ulicích podtitul *Stav věcí*. Uvádí, že jedním z hlavních témat je otázka, co všechno ještě může být sochou. Jak do tohoto kurzu zapadají tvoje práce?

To by měla být asi spíš otázka na Karla Císaře, proč zvolil tento název a proč mě vybral. Jinak mi připadalo zajímavé právě radikálně omezit čas, kdy je socha viditelná, tak, aby ji viděli buď ti lidé, kteří jsou ochotni vydržet až do půlnoci, nebo náhodní chodci, kteří z různého důvodu půjdou v noci parkem Lužánky a budou zřejmě trochu zaskočení. Chtěl jsem, aby se vysouvací hvězda stala zároveň předmětem určitého městského mýtu.

Mýtus o hvězdě? Jakou roli hraje právě tento motiv? Nemohl by úkol stejně dobře splnit umělý krtek?

Prostorovou hvězdičku jsem začal poprvé používat v prosinci 2010 na výstavě *Podzimní zoom* v Galerii 36 v Olomouci, zajímalo mě začít pracovat s něčím neopodstatněným, co nemá konceptuální důvod, ale prostě protože je to geometrický tvar, který mám z různých důvodů rád. Jednak působí z každého úhlu pohledu dost odlišně a zároveň představuje hvězdu – znak, který vznikl optickým omylem (iluzí paprsků při pohledu na hvězdu) a nese v různých podobách množství politických kontextů. U mé varianty hvězdy se její kontext snažím vytvářet sám, tím, že se stává součástí různých instalací.

Mluvíš o tajemství, o mytologii, tvoje hvězda se objeví vždy jen na pár sekund o půlnoci a zase mizí. Přemýšlíš o proměně prostředí, do něhož takto vstoupíš? Zajímá tě, kdo bude divákem hvězdy, kdo bude vystaven zjevení? Žádný mystický zážitek ani zázračné zjevení se způsobovat nepokouším, je to prostě časově omezená ze stran osvětlená vysouvací socha, ale kdo bude jejím divákem, mě pochopitelně zajímá, a to obě polohy – ať už diváci, kteří si o půlnoci počkají na její vysunutí, nebo zaskočení náhodní kolemjdoucí.

Často mám pocit, jako by tvé práce vznikaly při nějaké hře. Skoro jako její vedlejší produkt. Modely, detaily, technické vychytávky, návody... jsi kutil? Pravděpodobně nepatříš k umělcům, kteří realizaci nápadu považují již za nudnou mechanickou část vzniku díla, kterou raději přenechají někomu jinému.

Možná bych se mohl částečně označit za ne moc schopného kutila. V dětství jsem nelepil ani modýlky, ani papírové skládačky, nebo trochu možná ano, ale nešlo mi to. Ale měl jsem rád stavebnice. Stejně mě hlavně zajímají představy a nápady; samotnou realizaci dělám většinou sám, protože (kromě finančních důvodů) mám rád, jak se představa z mé hlavy změní na něco fyzického a skutečného, včetně různých problémů.

Dlouhodobě se věnuješ animaci. Po hororových scénách, které jsi fixou překresloval přímo z obrazovky, po animaci předmětů, přinesených i rozhybaných účastníky jednoho večírku, po poezii tak nepochopitelně rašící z jednoduchých animovaných návodů pro modeláře jsi v červnu v Galerii U Zlatého prstenu vystavil plastelinové animace. Čím tě tato forma tak láká?

Animovaný film má tu výhodu, že člověk má pod kontrolou postupně všechna políčka filmu; je to forma, která jistě vyžaduje spoustu času k výrobě, ale zároveň nevyžaduje příliš velkou manuální zručnost. Zároveň to je forma, která spojuje klasická média, jako je malba, kresba nebo grafika, s „novými“ médii, jako je film nebo video. Nechci se ale animaci věnovat pořád; vždycky za pár let na ni prostě dostanu chuť, pak se vyčerpám její několikaměsíční výrobou a dělám zase něco jiného.

Proč se divák na tvůj animovaný film dívá v galerii, a ne v televizi nebo v kině?

Animací jsem uzpůsobil k projekci v galerijním prostředí – nechtěl jsem, aby *Unavená radost* měla titulky, jasný začátek a konec atd. Možná by ani v negalerijním prostředí nefungovala dobře; nejsem animátor ani filmař a myslím, že jsem se dopustil spousty základních chyb. V kontextu současného umění mi tyto chyby vůbec nevadí, protože mě nezajímají. Ale kino je naprosto odlišné prostředí; na plátno se díváme jinými očima, nejsme už v kontextu vizuálního umění, ale v kontextu filmu, kde se cítím cizí.

Filip Cenek v rámci *Soch v ulicích* promítá své vizuální umění v bývalém kině *Kapitol*. Je sympatické jít na „sochu“ do kina a do galerie na animovaný film. Výtvarné umění dávno spojilo hranice s jinými obory, ale prostory se stále vymezují zaklínadlem kontextu. V *Kapitolu* je to jasné, tam už nikdo film nečeká. Nejsou to tedy nakonec jen předsudky?

Myslím, že to možná zbytečně komplikuješ; nemyslím si, že by byl kontext nějaké zaklínadlo, kontext je prostě kontext, složitá síť souvislostí, které se nedá vyhnout a která často mění charakter uměleckých děl bez ohledu na autory

nebo na diváky. Stejně tak nevnímám nějaké předsudky ohledně promítání „videoartu“ (ať už je to cokoliv) v kině. Jsou díla, která přímo s kontextem kina pracují. Třeba Matthew Barney promítá svou sérii *Cremaster* myslím výhradně v kině. To, o čem jsem mluvil, se vztahuje jen k mým animacím, prostě jsem měl pocit, že by v kině asi nefungovaly tak, jak by měly.

V úvodu jsi zrušil veřejný prostor. Prostor, který by se měl odlišovat od toho soukromého tím, že jej spoluutváří komunikace většího množství lidí různých potřeb, názorů a přesvědčení. Je to spíše proces než ukotvený tvar, takže je jasné, že v různých fázích – grimasách města – se budou tu jedni, tu druzí cítit více doma. Mohu tvému vymezení vůči veřejnému prostoru rozumět tak, že tě napříklád tento moment balance mezi názory při tvorbě nezajímá?

Ani se proti tomu nějak moc nevymezují, s tím veřejným prostorem jsem to myslel spíš tak, že dělení prostoru na veřejný a neveřejný je možná příliš zjednodušující a trochu nepřesné; můžeme rozeznávat různé aspekty veřejnosti a soukromosti, patřičnosti a nepatřičnosti pro různé společenské skupiny. Podle toho je také možné pozorovat různé odlišnosti ve spoluutváření různých částí veřejného prostoru; myslím, že oba mluvíme o něčem podobném, jen možná mezi veřejným a neveřejným prostorem vidím hodně rozostřené hranice.

Instaloval bys svou půlnoční hvězdu v soukromé zahradě, kam by nechodil nikdo kromě majitele?

Možná ano, nemám problém s podobnými změnami kontextu, ale záleželo by samozřejmě na spoustě různých okolností, které bych si v takovém případě chtěl pohlídat.

Jaké okolnosti?

To je složité, nemám nějaká jasná pravidla. Nevím, jestli se chci stavět do nějaké pragmatické role, jako že když mi nějaký sběratel nabídne spoustu peněz, tak ať si hvězdu nainstaluje, kam chce, ani nejsem žádný bojovník proti takovému přístupu. Prostě je možné, že by se objevila situace, kdy by mi instalace v soukromé zahradě vyhovovala, a v takovém případě by záleželo na umístění a celé situaci, v jaké se hvězda ocitá. Promiň, jestli se ti zdá má odpověď vyhybavá, ale asi to přesněji nedokážu popsat, nejsem v tomto ohledu nijak ostře vyhraněný.

Žiješ v Praze, ale Brno znáš dobře, strávil jsi tu několik let na Fakultě výtvarných umění. Mění se nějak prostor města? Čeho si všímáš? Co mu schází nebo čím se liší od toho pražského?

Nevím, jestli to dokážu dobře posoudit... Brněnské kulturní prostředí je mnohem menší, nemám z něj pocit velkoměsta (se všemi klad

Sochy v ulicích, Matěj Smetana, Hvězda.
Foto Bořivoj Hájek

a zápor). Určitě mu chybí kvalitní soukromé galerie, naopak státní a městské instituce, jako třeba Dům umění nebo Moravská galerie, tam fungují myslím lépe než ty pražské. Letošní Sochy v ulicích taky působí dojmem něčeho, co by se v Praze v takovém měřítku asi neudálo. Co se týká městského prostoru, zvláštní je rozdělení města železničním viaduktem; stačí z úplného centra poodejít pár metrů za viadukt a člověk se ocitne v podstatě na periferii. Jinak jsem v tomto opravdu laik.

PŘIPRAVIL PETR KOVÁŘ

MEDAILON

Matěj Smetana

(1980) patří mezi naše současné umělce, kteří vystupují skrze pestrou škálu výtvarných projevů, takže jsou jen křehce zařaditelní konceptuálními východiskami své tvorby. Ta se uplatňuje především v instalacích, objektech a videích. Vystudoval Fakultu výtvarných umění v ateliérech Malba a Intermédia. Stálou inspirací jsou mu klasické minimal-artu jako Donald Judd nebo Sol LeWitt. V současné době pracuje na disertační práci o nahodilých a nezáměrných vlivech v umění, v níž navazuje na svou starší realizaci odhalující na fotografiích minimalistických objektů různé škrábance a nepřesnosti. Mezi Smetanova známější díla patří *Hradčanoid*; protáhlý objekt připomínající stavební součástku vznikl rotací siluety Pražského hradu, nebo *Návody*; cyklus animovaných návodů pro modeláře, který radí například, jak si sestavit západ slunce nad mořem. Zatím poslední práce *Unavená radost* posunuje Smetanovu animační tvorbu směrem k naraci. V rámci programu Start up ji bylo možné zhlédnout do 17. července v Galerii hlavního města Prahy.

Teorie nevzdělanosti: 0 cestě ducha do...

„Nevzdělanost dnes není ani individuálním selháním, ani výsledkem chybné vzdělávací politiky. Nevzdělanost je osudem nás všech, protože je nutnou konsekvencí kapitalizace ducha.“

MARTINA SCHNEIDEROVÁ

Tato slova napsal v roce 2006 rakouský historik, filosof a germanista Konrad Paul Liessmann ve své provokativní esaji *Teorie nevzdělanosti*, která je chápána jako příkrý odsudek současného stavu vzdělávacího systému, především pak vysokého školství, v němž se autor sám dlouhodobě pohybuje. Kniha u nás vyšla o dva roky později a stejně jako jinde v Evropě rozvířila četné diskuse, což bylo jedním z Liessmannových cílů. Jelikož se vlna zájmu o tuto knihu přes Českou republiku přelila před dvěma lety, zdálo by se, že k Liessmannovu textu bylo řečeno vše potřebné. Česká reflexe uznala význam autorovy knihy; Liessmannovi se vytýká jediné, a to, že současnou situaci ve vzdělání kritizuje, ale nenabízí žádné východisko, žádné ozdravné řešení. Připomenuto však bylo, že se Liessmannův text blíží spíše pamfletu, proto jsou jeho formulace často vyhocené, bez snahy hledat na daném stavu nějaký klad. O nezaujatosti autora hovořit nelze, svou skeptickou vizi předstřel s jasným cílem: vytrhnout školství ze zahleděnosti do sebe sama, poukázat na to, že ne každé dohánění angloamerických vzorů je spásným řešením, a především varovat před komercializací vědění, neboli jak říká, před kapitalizací ducha; to je stěžejní bod jeho úvah, na který se při příležitosti nového dotisku Liessmannovy knihy zaměříme. Vybrané autorovy kritické teze pak budeme konfrontovat s dostupnými příklady z českého prostředí.

Liessmann si všímá neduhů, které postihují už základní školství:

„(...) zvláště v základním školském vzdělávání velmi rozšířený omyl spočívá ve víře, že lze odhodit nepotřebný balast vědění a soustředit se čistě na učení se učení, aby se člověk mohl později naučit všechno možné. Ale žádné učení bez obsahu neexistuje. Požadavek učít se, jak se učít, se podobá návrhu vařit bez jakýchkoliv potravinových přísad.“ (Liessmann 2011, s. 27–28)

„Taková ideologie čistě prázdného učení je také výrazem zásadní neschopnosti vůbec ještě označit, co se má vlastně učít. Děti, jejichž

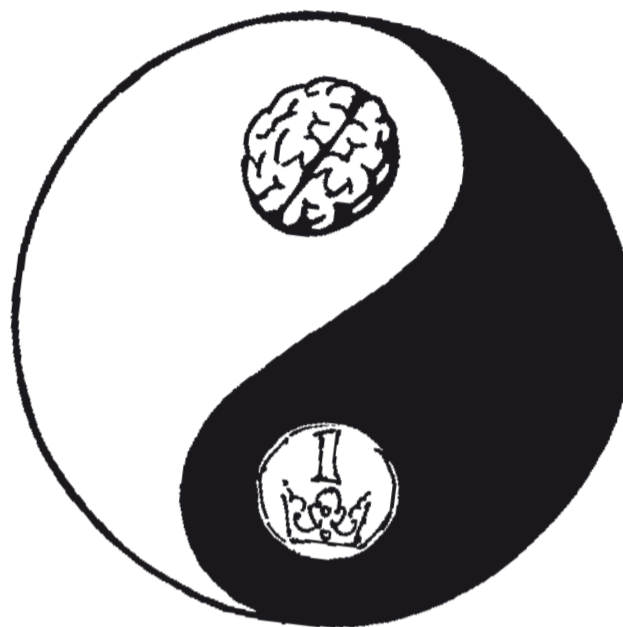
nedostatečná schopnost číst – sáhodlouze a trpce se probírá po každém testu PISA, se tedy nebudou učit číst, nýbrž budou se „motivovat“ a budou se učit „seberegulačnímu učení“. V některých školách se motivace už stala vyučovacími předměty. Zřejmě se v těchto hodinách učí, jak motivovat pro nic.“ (Liessmann 2011, s. 28)

Výše nastíněný problém však nesouvisí pouze se základním nebo středním školstvím. Naučit se, jak se učit a motivovat pro cokoli, je obhajováno jako výraz reformy školství. Takový absolvent bude schopen pružně reagovat na měnící se požadavky trhu:

„Úkoly škol a univerzit se prý změnily. Vypadá to, jako by se na počátku 21. století muselo bojovat se zastaralými ideály vzdělanosti 19. století. Všichni univerzitní reformátoři blízcí hospodářské sféře jdou po krku Humboldtovi, chtěli by ze škol vymýt faktografické vědění a místo vzdělanostní zátěže vyžadují přiblížení praxi a flexibilitu. (...) Reformátory vzdělání všeho druhu pojí jediné, a to nenávisť k tradičnímu pojetí vzdělanosti. Je jim očividně trnem v oku, že by lidé mohli získat vzdělání neúčelové, souvislé, obsahově ukotvené v tradicích velkých kultur, které by je nejen formovalo, ale také by jim umožnilo nezávislost na diktátu doby a módních vlnách. Vzdělání lidí by totiž byli všechno jiné než bezproblémově fungující, flexibilní, mobilní a týmově svázané klony, jaké by mnozí rádi viděli jako výsledné produkty vzdělávacího procesu.“ (Liessmann 2011, s. 38)

Srovnejme toto Liessmannovo pozorování s hlavními cíli tzv. kurikulární či školské reformy, což je proces, který byl zahájen v roce 2005 v rámci programu rozvoje vzdělávání v České republice:

„Hlavním cílem vzdělávání se stává rozvoj životních dovedností, které jsou pro dnešní svět klíčové – umět se učit, komunikovat, umět řešit problémy, umět spolupracovat s ostatními, nést za své jednání a chování odpovědnost atd. Jde o vědomosti, dovednosti a osobní vlastnosti, které jsou široce využitelné, umožňují uplatnění v širokém spektru povolání, rychlou

rekvalifikaci, adaptaci na změny atd. Zpřístupnění vzdělávání je pak třeba vnímat nejen z hlediska srovnatelných možností pro žáky s různými zdravotními a sociálními podmínkami, ale i z hlediska uplatnění postupů, jak žáky vtáhnout do aktivní účasti na vzdělávání. Základem musí být příznivé prostředí pro vzdělávání a motivace k učení jako celoživotní nezbytnosti.“ (*Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989*, s. 22, in: www.msmt.cz/vzdelavani, dokument *Posledních 20 let*)

Liessmann k této skutečnosti dodává:

„Odklon od myšlenky vzdělání se ukazuje nejzřetelněji tam, kde to možná nejméně předpokládáme – v centrech vzdělání samotných. Pregnantním indikátorem toho je od jisté doby realizovaný přesun takzvaných cílů vzdělání na schopnosti a kompetence (*skills*). Ti, co vyhlašují schopnost týmové práce, flexibilitu a ochotu komunikovat za cíle vzdělání, vědí, o čem mluví – mluví o suspendování jakékoliv individuality, jež byla kdysi adresátem i aktérem vzdělání.“ (Liessmann 2011, s. 50)

Některé Liessmannovy formulace jsou extrémní, nicméně diskuse je právě nejlépe vyvolávána kontroverzí:

„Hlavně nemyslet vlastní hlavou – jako by tohle byl tajný program dnešního vzdělávání.“ (Liessmann 2011, s. 50)

Až příliš viditelná ruka trhu

„Externí faktory – trh, zaměstnatelnost (*employability*), kvalita lokality a technologický rozvoj – jsou nyní ty standardy, kterým má ‚vzdělanec‘ dostát. Z tohoto hlediska se jeví ‚všeobecné vzdělání‘ stejně postradatelné jako ‚rozvoj osobnosti‘.“ (Liessmann 2011, s. 51)

„Mluví-li se o elitách a excelenci, s humanitními a kulturními vědami se beztak nepočítá. At' už se prezentují jakkoliv inovačně, seriózně a uznávaně, šanci na to, aby byly zahrnuté do programů excelence, mají jen tehdy, slibují-li jedinou přidanou hodnotu, kterou humanitní vědy mohou poskytnout: ideologické služby.“ (Liessmann 2011, s. 96)

Humanitní obory skutečně inovují své studijní programy naznačeným směrem. Příkladem může být nově založené Centrum pro dějiny obrazu a vizuální kultury, které vzniklo v roce 2010 v rámci Semináře dějin umění na Masarykově univerzitě. Kromě klasických dějin umění bude studijní program obohacen o přednášky z vizuální kultury, která zkoumá i mimoumělecké obrazy. Po absolvování volitelných přednášek budou absolventi podle všeho zorientováni v současné vizuální kultuře a budou „mnohem lépe připraveni na požadavky současného trhu práce a nadto mohou nabídnout potenciálnímu zaměstnavateli

v konkurenci s dalšími nabídkami důležitou a vítanou kompetenci“. Cílem celého projektu je pak „zvýšit konkurenceschopnost absolventů studia dějin umění v podmínkách našich i mezinárodních“. (Centrum pro dějiny obrazu a vizuální kultury, in: www.phil.muni.cz/dejum/CDO)

Nejde o to, že by cíl propojit studijní obor více s praxí nebyl chvályhodný nebo že by nabízené přednášky zajímavě neobohacovaly studium, byť některé z nich znají studenti již z předchozích let a nyní se pouze přesouvají pod inovační hlavičku Centra pro dějiny obrazu. Jde spíše o to, jaká rétorika byla k propagaci projektu zvolena. Zdá se, jako by finanční podporu v současnosti mohly získat pouze projekty, které slíbí „zahýbat“ trhem. Nicméně pro vytvoření vyváženého náhledu na věc odkazují na webové stránky Centra.

Liessmann je jednoznačným odpůrcem těchto snah zdůrazňujících konkurenci. Je zastáncem humanistického konceptu vzdělání, v jehož rámci člověk prostřednictvím vzdělání směřuje k dokonalejšímu poznání sebe sama:

„Vědění, alespoň v ideálním případě, se poměřovalo tím, jak dalece umožňovalo rozvíjet autonomii a sebeprůzračnost subjektu, a tím schopnost člověka jednat. Podle tohoto kritéria vybrané vědění bylo implicitním předpokladem pro to, aby se člověk mohl vnímat jako morální bytost.

Pojetí založené na soutěži a konkurenci nachází selekční kritéria vědění naopak v možnostech jeho ekonomického, politického nebo alespoň mediálního využití – přičemž mediální využití jako jediné garantuje v současné době přežití humanitních věd.“ (Liessmann 2011, s. 101)

Liessmann před námi rozprostírá nelichotivý obraz. Při četbě dáváte autorovi většinou za pravdu, oceňujete, že se na scéně objevil někdo, kdo se nebál věci nekompromisně kriticky pojmenovat i za cenu, že bude označen za idealistu či konzervativce, který chce humanitní vědy uzamknout v pověstné věži ze slonoviny. Během četby můžete nabýt poněkud klamného dojmu, že spolu s autorem stojíte na straně tradice a že jste nevinnou obětí konspirační mlýnice tržní ekonomiky, která duševní bohatství vnímá pouze prizmatem peněz. Snad každý, kdo prošel nějakým typem vzdělávání, si může při bližším sebezpytu uvědomit, že je poněkud zvláštním typem oběti: oběti, která tento systém využívá a podílí se na něm. Možná i proto je hledání řešení tak obtížné.

Konrad Paul Liessmann: *Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědění (z německého originálu přeložila Jana Zoubková). Academia 2008, vydání první (4. dotisk, 2011).*

DOKUMENT

Školní vzdělávací program

(...)

Nová podoba vzdělávání vychází z toho, že při rozsahu dnešního poznání a rychlém rozvoji výrobních technologií nevíme přesně, co budou dnešní děti skutečně potřebovat v dospělosti za 20 až 30 let (za poslední desetiletí se obměnilo jen 20 % celkové pracovní síly, ale zároveň i 80 % veškerého technického vybavení potřebného pro rozvoj této pracovní činnosti). Proto se vzdělávání staví na jistém množství vhodně propojených poznatků a velký důraz se klade na dovednosti, které mají nadčasový význam a které umožní rychle se přizpůsobit potřebám dalšího vzdělávání i pozdějšího zaměstnání. K těmto dovednostem patří – umět se učit, být tvořivý a umět řešit problémy, umět účinně komunikovat s lidmi i technikou, umět spolupracovat, respektovat svá práva i práva jiných, být tolerantní k jiným, mít vztah k přírodě i kultuře a chránit je, umět pečovat o své zdraví a bezpečí, poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti.

Protože se nemůžeme všechno naučit, i kdybychom chtěli, klade se velký důraz na výběr učiva, na to, co je podstatné a co se v dalším životě skutečně využije. Velmi důležité je, aby do budoucna školy motivovaly a v učení podporovaly každého žáka, aby připravovaly výuku zajímavou a dostupnou pro všechny, aby děti chodily do školy rády a chtěly se učit. K tomu můžete ve spolupráci se školou výrazně přispět i vy. S tím velmi úzce souvisí i metody práce, které zajišťují co největší trvalost poznání.

(...)

Změny by měly navodit i takové vztahy ve školách, jejichž odrazem budou samostatní, sebevědomí a aktivní lidé, kteří budou zároveň dostatečně odpovědní vůči sobě i svému okolí. Lidé, kteří budou umět prožít svůj život plodně právě s využitím dovedností, které ve škole získali. Zajímají se o změny, které připravuje „vaše“ škola, a pomáhají je prosadit.

JE TO V ZÁJMU VAŠICH DĚTÍ!

Zdroj MŠMT ČR

Ministerstvo tak dává jasně najevo, že o názory odborné veřejnosti vůbec nestojí. Naši senátoři mají možnost zasáhnout do špatného zákona v Senátu, bohužel však jasná parlamentní většina si stejně nakonec prosadí svou. V minulosti jsem aktivně s naší komisí do legislativního procesu zasahoval, dnes mám možnost pouze publikovat a informovat poslance a senátory. O mé názory nikdo z opoziční sociální demokracie nemá zájem. Ostatně vnímám, že opozice bere odborný souboj argumentů za předem prohraný, protože vzhledem k císelným poměrům ve Sněmovně je rozhodnuto předem. Nerozhodují argumenty, ale hlasy. Snad proto ani na jednání výboru příliš mnoho opozičních politiků nechodí. To, co se pak odehrává ve Sněmovně při plenárních zasedání, není souboj argumentů, ale rétorická přestrelka, ke škodě věci.

Jsme svědky společenského pohybu proti vládním reformám. Vznikají občanské iniciativy, radikalizuje a tříbí se role odborů. Jak se na tuto situaci díváte vy? Mají tyto aktivity smysl?

Je to snad jediná možnost, jak upozornit na to, co občany čeká od nového roku, protože oficiální média opakují rétorická cvičení premiéra a ministra o nových možnostech pro pacienty připlatit si na nadstandardní ošetření a téměř nikdo tyto zákony neče a nepíše

Ulice Ronalda Reagana

TOMÁŠ KOLOC

Tak máme v Praze 6 novou ulici: ulici Ronalda Reagana. Na slavnostní odhalení jejího nového názvu nás 1. července 2011 srdečně pozvali americký velvyslanec Norman Eisen, který má v oné ulici svou rezidenci, bývalý starosta Prahy 6 a dnešní český ministr životního prostředí Tomáš Chalupa, známý svým výrokem, že svět je krutý, ale jeho zákonem je, že mu bez ohledu na zásluhy vládnou vítězové, a americká ministryně zahraničí z období Bushovy vlády Condoleezza Riceová, proslulá tím, že schválila metodu mučení podezřelých z terorismu vodou, tzv. waterboarding.

Zmíněná ulice v pražské čtvrti Bubeneč se do letošního 30. června jmenovala Zikmunda Wintra. V rezidenci amerického velvyslance je více než česká literatura oblíbený americký film, a tak je jasné, že spisovatel českých historických knih, který proslul tím, že ve svém románu Mistr Kampanus sugestivně popsal ustrašené české korouhvičkářství v období rekatolizace, nemohl soutěžit s americkým westernovým hercem, který když se na stará kolena stal prezidentem, jeho prokleté nízké kolty stály několik set tisíc životů obyvatel Angoly, Mosambiku, Nikaraguy, Guatemaly, Salvadoru, Hondurasu, Argentiny, Libanonu... Na výplatní pásce tohoto „světového šerifa“ byli kupodivu i desperáti typu Saddáma Husajna a Usámy bin Ládina, jejichž špinavou činnost odměnili další šerifové oprátkou a mořským dnem.

Když jsem před lety začal studovat na královéhradecké univerzitě, zažil jsem perné chvíle, když se moji zahraniční spolužáci dožadovali vysvětlení, proč se naše koleje nesmějí nadále jmenovat po Juliu Fučíkovi, který přece nemohl za to, že stalinská propaganda zcenzurovala jeho upřímné zápisky z nacistického vězení, a namísto toho se jmenují po Janu Palachovi, který se upálil na protest proti nastupující normalizaci. Protože jsem vyrostl ve stejném kraji jako Palach, odpověděl jsem šalamounsky, že je to pozdní Palachovo bolestné za to, že se zelinářské JZD v jeho rodné vesnici Všetaty, odkud pochází světoznámá odrůda cibule, po jeho smrti muselo za trest přejmenovat na JZD Dřísy, což je jméno vedlejší

pravdu. Bohužel lidé to zjistí, ale to už bude velmi pozdě. Očekávám, že zasáhnout může jedině Ústavní soud kvůli rozporu nového zákona se Základní listinou lidských práv a svobod. Stávka je dobrou příležitostí v jinak apatické společnosti, jak upozornit, že se připravuje něco špatného (pokud to není jenom stávka za vyšší mzdy). Bohužel odbory u nás zatím nejsou vnímány příliš dobře velkou částí našich občanů. Měly by hodně zapracovat na svých reprezentantech, na výstižnosti argumentace a kultuře vyjadřování. Za velkou šanci k nápravě nedobrých poměrů ve zdravotnictví jsem vnímal akci Děkujeme, odcházíme. Bohužel však šance na zásadní změny zmizela současně s tím, jak se původně asi třináct požadavků na změny zredukovalo na jediný. Každá aktivita má smysl, je zapotřebí společnost probudit. Před jednadvaceti lety jsem si nedokázal představit, že bychom ve vývoji demokracie mohli dospět tak daleko, že se lidé zase budou bát svobodně vyjadřovat, že nás bude ovládat hrstka zbohatlíků napojená na část zaprodaných politiků.

Často jste se vyjadřoval ke změnám, které nastaly v oblasti očkování – co Vám říká firma Avenier?

Jedná se zřejmě o účelově založenou firmu, která byla společně v konsorciu s firmou Phoenix v polovině roku 2009 vybrána Ministerstvem

zdravotnictví v podivném výběrovém řízení ke skladování a distribuci očkovacích látek. A to v rozporu s dosud platným zákonem o ochraně veřejného zdraví, který stanoví, že lékaři mohou očkovat pouze očkovacími látkami dodanými orgány ochrany veřejného zdraví.

Ministerstvo od července 2009 odebralo skladování a distribuci očkovacích látek krajským hygienickým stanicím a předalo tuto činnost zmíněnému konsorciu. Nutno dodat, že bez jakéhokoliv řádného zdůvodnění.

O firmě Avenier se často ve Sněmovně mluvilo v souvislosti s politickým propojením na ODS a konkrétní úředníky Ministerstva zdravotnictví, zřejmě i proto firma přenesla své sídlo na Maltu. Současný zákon o veřejném zdravotním pojištění, který bude projednáván v Senátu, legalizuje odebrání skladování a distribuci očkovacích látek krajským hygienickým stanicím. Do očkování se naplno vpouští byznys ke škodě nás všech. A to opět pozměňovacím návrhem, který neprošel standardním připomínkovým řízením...

Jak se díváte na problematiku definování základní a nadstandardní péče?

V některých státech je stanovena standardní péče v seznamu tzv. standardů, tedy standardních nároků z veřejného zdravotního pojištění. Jsou to ale zákonem stanovené seznamy, poměrně obsáhlé a jednoznačné. Nikde jsem zatím nezaznamenal tak obecné vymezení standardní péče v jednom odstavci jednoho paragrafu, že hrazena bude pouze ta péče, která je poskytována ekonomicky nejméně náročným způsobem, jako u nás. To ale znamená, že ministerstvo, pojišťovny a nemocnice si budou samy určovat, co je standardní a co není standardní.

O standardech se mluvilo větší část minulého volebního období, nikdo je ve skutečnosti ale nechtěl stanovit, protože pro soukromé zdravotní pojišťovny bylo ideální mít možnost samostatně určovat, co komu zaplatí a co nikoliv. Proto také žádné nevznikly. Hodně často

také ministerstvo schválně házelo a hází standardy úhradové a standardy léčebné do jednoho pytle.

Myslím, že stačilo po celospolečenské diskusi stanovit zákonem rozsah nehrazené péče, která by představovala nadstandard. Výsledek toho, co již prošlo Sněmovnou, považují za na-prosto špatný a s velkými dopady na každého z nás.

Jaké jsou pro vás prioritní problémy našeho zdravotnictví? Co by mělo být řešeno nejdříve?

- přerušení penězvodů, ve kterých se trátí minimálně třicet miliard korun ročně
- důsledné oddělení (faktické i formální) veřejných zdravotních pojišťoven od nemocnic
- důsledné zamezení střetu zájmů členů statutárních orgánů a správních rad zdravotních pojišťoven a nemocnic
- zásadní vzkříšení primární prevence
- nezbytné promyšlení změny v systému stanovování cen a úhrad léčiv
- zveřejnění úhrad jednotlivým nemocnicím a stanovení jasných pravidel pro ohodnocení zdravotní péče
- sjednocení úhrad pro všechny nemocnice
- skutečné řízení státní zdravotní politiky a nenahrávání zdravotnickým řetězcům

Šel byste znovu do politiky? A pokud ano, tak proč?

Ano, šel. Protože na ten marasmus, škodlivé zákony, veřejné lži politiků, servilnost některých novinářů a virtuální realitu se již nemohu dívat. Zákony se mají dělat pro fungování systému, ne pro usnadnění jeho rozkrádání.

PŘIPRAVIL JIŘÍ PLOCEK

Související:

Život bez mandátu: rozhovor s Ludvíkem Hovorkou na

www.umlaufoviny.com ze dne 7. června 2011.

Komentáře Ludvíka Hovorky na Aktuálně.cz.

Sochy v ulicích, Jiří Thýn, Světelná kompozice № 15. Foto Bořivoj Hájek

vesnice, v níž není větší políčko. Pro spolužáky z katolických zemí jsem pak přidal těžkotónáží argument, že Jan Hus, který obětoval život pro očistu církve, je pro římskokatolickou církev taky dodnes kacír v klatbě, zatímco norský král Olaf II., který v desátém století téměř vyhladil Norsko a byl za to zabit vlastními poddanými, je svatý. Tento argument se nejvíce líbil mému husitskému spolužákovi, který celou debatu završil informací, že jeho tatínek v roce 1945 maturoval na gymnáziu Adolfa Hitlera v Hostinném. Tomu jsem se svým otcem, který v roce 1971 maturoval na pražském gymnáziu pojmenovaném po prvním východoněmeckém komunistickém prezidentovi Wilhelmu Pieckovi, nemohl konkurovat...

Od té doby, co zanikl patent Josefa II., podle něhož se mrtvolky směly pohřbívat jen v pytlích, a byly znovu zavedeny rakve, se tlečí doba jedné deseti letům. Když se o sto třicet let později Josefův potomek Karel I. vzdal svého nároku na dunajskou monarchii, byla tlečí lhůta zeměpisného názvu v bývalých zemích habsburské koruny historií dopředu stanovena na dvojnásobek. Možná nejlépe je to patrné na pražské Vinohradské třídě, která se postupně jmenovala po českém jazykovědci Jungmannovi, francouzském maršálu Fochovi, německém maršálu Schwerinovi a sovětském maršálu Stalinovi (takže si u Pražáků vysloužila přezdívku třída U Tří maršálů).

Ačkoli; svůj název periodicky měnila i celá naše země.

Přesto cítím, že jsme na zdravý rozum ještě nerezignovali a že český vzduch je těhotný nadějí, že se dřív či později stane zázrak a naše ulice, parky a náměstí ponese namísto jmen vojáků a politiků, kteří zabíjejí, posvěcená jména světců, kteří jejich vraždy napravují.

Skutečných světců...

Rád bych se jednou prošel Buddhovou třídou na náměstí Ježíše Krista nebo alespoň do parku Otce Františka Ferdy či Míly a Eduarda Tomášových.

Během takové procházky by se moje ústa určitě začala sama od sebe modlit...

Tomáš Koloc (1977) je publicista, básník a překladatel.

Horké evropské léto

Po arabském jaru, které zdaleka nekončí, přišlo horké evropské léto, jež zažehly protesty proti finanční dietě naordinované Řekům mezinárodními finančními institucemi a EU. Poté se projevila dlouhotrvající nespokojenost s korupční vládou a vysokou nezaměstnaností ve Španělsku a propukla stávka tří čtvrtin milionu státních zaměstnanců ve Velké Británii proti navrhovaným zmenšením starobních důchodů.

DANIEL VESELÝ

Zatímco Řecko se s velkou pravděpodobností nevyhne státnímu bankrotu a rozsáhlé pauperizaci tamního obyvatelstva, dlouhodobá revolta a tábory lidu ve Španělsku si vymínají reformy v rámci i mimo rámec stávajícího systému. Ve Velké Británii se na září plánuje další stávka, které se má zúčastnit daleko větší počet lidí než nyní. Úplně jiný případ vidíme na Islandu, kde po katastrofálním hospodářském propadu lidé vypracovávají novou ústavu a ženou před spravedlnost ty, kteří nesou vinu za tamní ekonomický kolaps.

Těžko stravitelná dieta

Řeckem koncem června otrásla dvoudenní generální stávka vyhlášená odbory, jež odmítají splatit účty své vlády a nezodpovědných mezinárodních finančníků. Desítky tisíc lidí vyšly do ulic vyjádřit svou nespokojenost vůči dalšímu drakonickému zaškrfování veřejných výdajů včetně navrhovaného zdanění minimální mzdy. Zastavila se doprava, nejezly vlaky a autobusy, nefungovaly ani trajekty. Dvakrát byla přerušena letecká doprava. Stávkovali také zdravotníci, novináři a herci státních divadel.

Odbory a další stávkující nekompromisně odmítli „úsporná opatření“, jež prosadil Mezinárodní měnový fond, státy eurozóny a řecká vláda v čele s premiérem Georgem Papandreouem a která mají „ušetřit“ 40 miliard eur. Tato opatření se kupříkladu týkají plošného zvýšení všech sazeb na DPH, daň z pohonných hmot, alkoholu a cigaret se zvýší o třetinu, platy zaměstnanců ve státních podnicích klesnou o 30 %, nominální mzda se ve státním a veřejném sektoru sníží o 15 %. O práci by mělo přijít 150 tisíc státních zaměstnanců. Chystá se další vlna privatizací a prodeje státního podílu například v Aténských vodárnách, rafinériích Hellenic Petroleum nebo bance ATEbank. Balíček by měl podle řecké vlády vést k úspoře 28,5 miliard eur. Prodej státního majetku by měl vládě přinést zisk 30 až 50 miliard eur. Schválení úsporného balíčku bylo podmínkou pro vyplacení poslední části ze „stabilizačního úvěru“, který Řecko obdrželo loni na jaře od MMF a zemí EU (12 ze 110 miliard eur).

Masivní protesty bohužel neuspěly, protože řečtí poslanci vládu podrželi a balíček schválili. V Athénách, Soluni a dalších velkých městech došlo znovu ke střetům radikálnějších elementů z řad stávkujících s policisty. Došlo dokonce k zapálení části budovy ministerstva financí coby k marnému symbolickému gestu odporu proti tvrdým škrtům.

Existují však schůdné alternativy vůči těmto nepopulárním krokům? Ekonom píšíci pro list Guardian Mark Weisbrot, který dlouhodobě situaci v Řecku sleduje, tvrdí, že „úsporná opatření“ nemusela být vůbec schválena, neboť Řecko stejně nebude moci půjčku nikdy splatit. Je tedy mnohem lepší se vyhnout následkům vyplývajícím z přijetí balíčku v podobě dlouholeté recese a vysoké nezaměstnanosti. Weisbrot v souvislosti s Řeckem často uvádí případ Argentiny, která několik let vzorně plnila „doporučení“ MMF a nakonec se ocitla na hranici hospodářského kolapsu. Argentina v roce 2001 odmítla většinu svého dluhu splatit, odklonila svou měnu od dolaru a stimulovala hospodářství. Následovalo zmenšení ekonomiky o čtvrtinu, ale v průběhu šesti let ekonomika vzrostla o 63 % a 11 až 12 milionů Argentinců se vymanovalo z chudoby. Pravicoví ekonomové ovšem namítají, že Řecko obdobně jednat nemůže, protože situace v eurozóně je poněkud odlišnější.

Nositel Nobelovy ceny za ekonomii Joseph Stiglitz, který dříve pracoval pro Světovou banku, konstatuje, že Evropská unie a MMF svým balíčkem nezachraňují Řecko, ale především německé banky, jež vlastní nejvíce řeckých dluhopisů. Podobná situace nastala totiž v době, kdy Stiglitz působil ve Světové bance při „záchrane“ Mexika, Jižní Koreje, Thajska a Indonésie. Tehdy šlo o záchranu západních bank, jak sám tvrdí. Dále říká, že adekvátní odpovědí na řeckou krizi by bylo vytvoření Evropského fondu solidarity, který by Řecku a Španělsku pomohl nastartovat hospodářský růst. Německo by mohlo dále expandovat, evropské banky by zde nadále investovaly a stimulovaly ekonomiku. Tato opatření by nastartovala ekonomický růst, vylepšila příjmy a redukovala deficit.

spočíval především v nové očistě vyprázdněného slova „demokracie“, nenásilí, občanské angažovanosti, komunitní pospolitosti a nadstranictví. Španělským demonstrantům vyjádřili sympatie lidé z dalších zemí Evropy. Někde se konala podpurná shromáždění, jinde se odesílaly povzbudivé dopisy. V centru Paříže vzniklo dokonce solidární stanové městečko, které však záhy francouzská policie zbořila.

V průběhu shromáždění, které se konalo 20. května v Camping Sol, byl zformulován soubor základních šestnácti požadavků, jež jsou výsledkem širokého názorového konsenzu demonstrujících. Mezi těmito požadavky nalezneme volání po změně volebního zákona, nutnost jeho otevřenosti a transparentnosti, dodržování základních práv s důrazem na právo ade-

byla důležitá nejen co do svého rozsahu, ale i proto, že se k ní připojily některé nestávkující odbory. Podle aktuálních informací má v září proběhnout mnohem masovější stávka, jíž se mají tentokrát zúčastnit dva až pět milionů lidí.

Nicméně obecná hospodářská situace v Albionu asi nebude tak přijatelná, jak tvrdí britský premiér, dle zjevně ve slonovinové věži, neboť ho ministr pro komunity Eric Pickles varoval, že jeho „reforma“ sociálního zabezpečení, která má omezit sociální podporu na 500 liber týdně na rodinu, vezme 40 tisícům britských rodin střechu nad hlavou. Pickles varuje, že omezení této dávky bude stát britské daňové plátce obrovskou sumu peněz, protože si desítky tisíc rodin nebudou moci dovolit platit nájemné a místní státní správa jim dle zákona bude muset hradit ubytování v penzionech.

Nový model občanské emancipace?

Skutečně odlišné události se odehrávají na Islandu, který byl před několika lety kvůli trestuhodným manipulacím a spekulacím finančního a bankovního sektoru smrtelně zasažen finanční krizí. V dubnovém referendu téměř 60 % elektorátu odmítlo zaplatit několikamilardový dluh nebo spíš špatnou investici britských a holandských investorů. Konkrétně šlo o splátku 2,35 miliardy liber Britům a 1,32 miliardy eur Holanďanům do roku 2046 při tříprocentní úrokové míře. Mluvíci poradní skupiny, která vystupovala proti splacení „dluhu“, Sigriur Andersenová k tomu řekla, že islandští daňoví poplatníci by neměli nést zodpovědnost za dluhy soukromých institucí. Islandští voliči odmítli splátku, přestože jim mezinárodní finanční instituce otevřeně vyhrožovaly finanční izolací.

Island tedy vystupuje coby první západní země, která odmítla nasypat finanční prostředky daňových poplatníků bankovnímu sektoru za jeho nezodpovědné spekulace a uměle vytvářené finanční bubliny, a to na rozdíl třeba od Irska nebo Spojených států. Na Island lze tedy pohlížet jako na odvážného rebelanta a také jako na modelový příklad ostatním zemím, jež jsou v područí nadnárodních finančních předátorů. Tento odvážný počín se stal natolik inspirativním, že pomohl rozdmýchat protivládní protesty ve Španělsku a v Itálii.

Islandská vláda byla rovněž svými občany donucena k tomu, aby zahájila vyšetřování, jež mělo vyřešit právní odpovědnost státních představitelů za finanční krizi. Několik předních bankéřů a manažerů bylo již zatčeno. Řada dalších bankéřů nakvap opustila zemi. Občané sepisují novou ústavu. V únoru 2011 zahájilo činnost Ústavodárné shromáždění složené z představitelů přímo volených občany. Shromáždění předložilo návrh ústavy na základě lidového konsenzu. Ústava musí být schválena parlamentem, který byl vytvořen po nových volbách. Dosavadní úspěchy takzvané islandské revoluce lze tedy v korce shrnout: odstoupení celé vlády, znárodňování bank, obecné referendum, uvěznění osob odpovědných za finanční krizi a sepsání nové ústavy.

Je jisté, že obdobně jako arabské jaro není zdaleka na konci ani evropské léto, jež je teprve v dupačkách. Důležité ovšem je vědomí, že vedle skutečných tragédií způsobených zejména bezohlednými spekulacemi nadnárodních finančních institucí existuje záblesk naděje v podobě islandského NE ohledně vykoupení jejich hazardních her, které mohutně a katastrofálně otráslý západním světem.

Daniel Veselý (1978) je překladatel a publicista.

Díky tomu by Řecko mohlo dostat svým finančním závazkům.

Pokus o reformu zdola

Bouřlivé události ve Španělsku, během nichž se na náměstích velkých měst budovaly tábory lidu a rokovalo se o špatné ekonomické situaci a možných alternativách vůči danému status quo, české mediální sdělovací prostředky dlouho ignorovaly, ačkoliv šlo v rámci evropského dění o něco výjimečného. Protesty ve ztenčené míře nadále pokračují, avšak opět za mediálního ignoranství. Hned po Řecku bylo Španělsko, spolu s Irskem a Portugalskem, dlouhodobě považováno za jednu z nejrizikovějších zemí. V této zemi je kolem pěti milionů lidí bez práce, mezi nimiž je nezaměstnané neobvykle vysoké procento osob ve věkové kategorii 16 až 25 let (přes 40 %). Tito mladí lidé přirozeně vnímají svoji dlouhodobou bezprizornost velice negativně a jejich hněv se obrátil proti vládě, za jejíž činnosti tušili sociální problémy.

Díky neutěšeným podmínkám mladých lidí ve Španělsku v návaznosti na protesty, jež se ve skutečnosti připravovaly již od ledna, vznikla nezávislá platforma Democracia Real YA (Skutečnou demokracii TEĎ). Masová nespokojenost se naplno projevila 15. května, kdy podle odhadů vyšlo do ulic 130 tisíc lidí. Demonstranti vyjádřili nesouhlas s politikou příznačného „dvouhlavého španělského draka“ – křesťanských demokratů a socialistů, kteří dominují španělské politice. Duch demonstrací

kvátního bydlení, právo na veřejnou zdravotní péči poskytovanou zdarma, příznivou daňovou reformu pro osoby s nízkým příjmem, zavedení Tobinovy daně, která zdaňuje mezinárodní finanční převody, dále pak závazné plnění volebních slibů politiků, trvalou a okamžitou odvolatelnost zkorumpovaných politiků, znárodnění všech bankovních subjektů, zavedení participativní a přímé demokracie, v níž by se občané podíleli na správě veřejných věcí, atd. Seznam požadavků ale podle hnutí Democracia Real YA nelze považovat za uzavřený – na jeho oficiální verzi se neustále pracuje.

Nebezpečná hra s penzemi

Britská vláda byla na konci června konfrontována se stávkou 750 tisíc pracovníků veřejných služeb, kteří vystoupili na obranu svých penzí. Britský premiér David Cameron se nechal slyšet, že snížení starobních důchodů veřejných zaměstnanců je akceptovatelné. Jeho vláda čelila prvnímu odborovému povstání proti prováděným vládním škrtům. Šéf odborového svazu Veřejných a komerčních služeb Mark Serwotka konstatoval, že jde o nejdůležitější stávku v celé historii jeho odborového svazu, s tím, že „vše, co jsme kdy dokázali, je teď v ohrožení“.

Podporu stávkujícím vyjádřilo asi 100 tisíc demonstrantů, kteří v několika britských městech vyšli do ulic. V Londýně se objevilo na 30 tisíc sympatizantů se stávkujícími a odpůrců konzervativní britské vlády, tedy více, než se původně očekávalo. Obecně lze tvrdit, že stávka

Svobodně? Zatím napůl.

Rozhlasová stanice Svobodná Evropa sehrála od počátku 50. let důležitou roli jako mediální opozice monopolním médiím totalitních socialistických států. Její existence nepostrádá problematičností, ale má svůj smysl, stejně jako má smysl pohled na její historii.

TOMÁŠ KOLOC

Kniha *Svobodně!*, k níž jeden z úvodů napsal prozatímní ředitel Českého rozhlasu Peter Duhan, mě částečně vrátila do let 2004–2005, kdy jsem se ve zdech vinohradské vily bývalého armádního vysílání Československého rozhlasu (kde se v roce 1966 pánům Svěrákovi, Smoljakovi a Šebánkovi narodil vídeňský rodák Jára Cimrman) za přítomnosti matadorů bývalé „Svobodky“, Karla Moudrého, Jaroslava Tvrzníkové a Martina Štěpánka, učil základům rozhlasového řemesla. Jsem jedinec narozený na přelomu let 1977 a 1978, a jako takový jsem nestihl vysílání Svobodné Evropy přes železnou oponu „live“. Útlá publikace mi mou sumu poznatků, které jsem se v dceřině ČRo6 dozvěděl o *duchu* Svobodné Evropy, částečně doplnila o *faktografi*:

Svobodná Evropa (Radio Free Europe, RFE), určená pro vysílání do stalinismem (a později neostalinismem) porobených zemí Východní Evropy, měla šest redakcí: československou, polskou, maďarskou, rumunskou, bulharskou a albánskou, zatímco její sesterské Rádio Svoboda, určené pro vysílání do Sovětského svazu, vysílalo během let ve dvaceti jazycích, včetně tatarštiny, baškirštiny, krymské tatarštiny, čerkeštiny, čečenštiny a avarštiny. V letech 1984–1985 přešly litevská, lotyšská a estonská redakce na znamení, že pobaltské země jsou součástí Evropy, a nikoli historického Ruska, ze svazku Rádía Svoboda do Svobodné Evropy, zatímco Rádio Svoboda bylo po okupaci země sovětskými vojsky posíleno o afghánskou redakci. Československá (česká) redakce (snad i díky tomu, že země byla vysílací nejbližší) drží tři prvenství: v letech 1950–1951 jako první zahájila zkušební i pravidelné vysílání a v roce 1994 se její metro pole stala sídlem celé stanice.

Za více než padesát let své existence (české vysílání RFE oficiálně skončilo v roce 2002) pracovaly pro naši redakci Svobodné Evropy takové osobnosti jako její první šéfové Ferdinand Peroutka, Pavel Tigrid, Jan Stránský a nakladatel Julius Firt, novináři Ivan Herben a Miroslav Kohák (otec filozofa Erazima Koháka), spisovatelé Jan Čep, Egon Hostovský, Jiří Kárnet a Josef Kodíček, básníci Ivan Diviš, František Listopad či Jan Vladislav, dramaturgové

Jiří Planner a Milan Schulz, herci Jiří Voskovec, Rolf Wanka a Jára Kohout, zpěváci Karel Kryl a Yvonne Přenosilová či pozdější zakladatel internetových Britských listů Jan Čulík.

V období naděje na zvrát politického systému od svého založení do potlačení maďarské revoluce a chruščovským détetem v roce 1956 vyvinula Svobodná Evropa pětiletou masovou letákovou akci, během níž bylo do ČSR posláno 113 milionů letáků, z nichž některé byly periodickými tisky (57 čísel letákového časopisu Svobodná Evropa). Dle dokumentů se národu i přes masové vyšetřování podařilo zatajit a ponechat si přes 95 procent letáků. Lze vysledovat příčinnou souvislost mezi balonovou akcí a například plzeňskými nepokoji po měnové reformě v roce 1953.

Předmětem některých formátů československého vysílání RFE byly oblasti, o nichž v oficiálních relacích ve vlasti nesměla padnout ani zmínka (např. náboženské vysílání), jiné (např. hudební pořady pro mladé) měly ve vlasti takovou popularitu, že oficiální Československý rozhlas byl vyššími místy (!) donucen vytvořit jejich klony, zařazené do programu ve stejném čase, za účelem odlákání posluchačů. Svobodná Evropa též navázala na tradici londýnského vysílání do okupovaného protektorátu a prostřednictvím svých vln vysílala do vlasti šifrované zprávy. V 70. a 80. letech bylo RFE prvotním kanálem, jímž se do západního tisku rozšiřovaly aktuální zprávy o nespravedlivě stíhaných, pomocí nichž bylo možné mediálně a diplomaticky tlačit na režim, aby stíhaným „povolil šrouby“. „Poslední kapkou“, která vyprovokovala Sametovou revoluci, byla skutečnost, že Svobodná Evropa v listopadu 1989 odvysílala neověřenou zprávu o smrti studenta Martina Šmída, o níž se později – už během pádu režimu – ukázalo, že je nepravdivá.

Vysílání Svobodné Evropy do Československa bylo od roku 1953 do Vánoc 1988 nepřetržitě rušeno, a to včetně reformního roku 1968, s výjimkou tří týdnů po 21. srpnu 1968, kdy byly československé rušičky odstaveny okupací (až na výjimky, jimiž šikovně rozhlasáci začali rušit kolaborantské vysílání Vltava). V srpnu 1968 došlo k paradoxnímu jevu, kdy „podvratná“ stanice českých a slovenských exulantů sdílela reformní vysílání Československého

Sochy v ulicích, Jiří Skála, Cizorodá tělesa (konfrontační čtení ve veřejném prostoru). Vladimír 518 čte text Jiřího Skály před pomníkem maršála Malinovského. Foto Bořivoj Hájek

rozhlasu, vyzývající ke klidu. V době tání 60. let si pak Svobodná Evropa vytipovala několik redaktorů Československého rozhlasu, z kterých se pak staly hvězdy čs. vysílání RFE, jako byli Sláva Volný, Karel Jezdinský či Karel Kryl, který jako hudební redaktor a písničkář spolupracoval i s polskou redakcí.

Veškeré akce komunistických rozvědek proti Svobodné Evropě vyústily v menší denunciaci a drobná napadení (kontaminace slánek v jídelně RFE halucinogenem, který nebyl nebezpečný životu) a ve dva větší úniky informací, ztělesněné redaktory RFE – komunistickými agenty Andrzejem Czechowiczem a Pavlem Minaříkem. Největší útok proti RFE, výbuch, který nejvíce poškodil československou redakci a zranil tři její redaktory, byl ve skutečnosti nedopatřením, neboť si jej u organizace světoznámého teroristy Carlose objednala rumunská Securitate jako útok na rumunskou redakci RFE. Nicméně v čs. vysílání RFE působila řada domácích agentů. Československý ministr vnitra Rudolf Barák (ministr 1953–1961) se dokonce nechal slyšet, že „všechno, co se povídá v kantýně stanice, má druhý den na stole“.

Publikace, která je doplněna o CD s autentickými záznamy, ilustrujícími šedesát let československého vysílání RFE, je hmatatelnou ukázkou, jak se za dvacet let od listopadu 1989 posunula otevřenost populárně historických dokumentů. Bezprostředně po Listopadu by určitě nebylo možné, aby byl zveřejněn *úplný* přepis rozhovoru, který pro RFE učinil telefonicky 15. července 1989 Karel Kašpárek s Václavem Havlem s dále uvedenou Havlovou větou, týkající se jeho výhledu do budoucna (o níž je v knize příznáno, že byla v polistopadovém vysílání už vystržena): „Rozhodně není myslitelný nějaký návrat do minulosti a taková normální parlamentní

demokracie, jaká funguje na Západě. Asi to bude něco jiného, něco nového, ale nevím přesně co.“ Kniha se odvážně vypořádá i s tématem československých vztahů v československé redakci RFE (tematizuje i to, že oficiální místa v RFE se snažila získat „ludáckou“ opozici v exilu i ve vlasti) a padne v ní i zmínka o propojení RFE s americkou studenovělečnou exekutivou. Jiná „ožehavá“ témata (ideová a personální diskriminace redaktorů kooptovaných z reformního ČRo šedesátých let, kteří byli obviňováni z „levicovosti“ – a vůbec demokratických levicových spolupracovníků, odmítavá stanoviska k práci československé redakce RFE z úst předních jmen českého disentu a exilu, jako jsou Pavel Kohout, Ota Filip, Jan Procházka atd.) jsou v knize načata jednovětými poznámkami, jejichž dopovězení si čtenář může buď domyslet, anebo, tak říkajíc, začít s pátráním na vlastní pěst.

Na kontroverznější kauzy, jako jsou případy cenzury příspěvků Jana Čulíka, Jaroslava Hutky, Jiřího Peheho, Václava Žáka, Radka Kubička, Bohumila Pečinky a dalších (dokonce i dnešního „státního lobbisty“ Tomáše Klvaní!) ostrým ideologickým perem poslední ředitelky RFE Olgy Valeské, jejíž „bdělost“ zkusil svého času Karel Kryl tím, že zakázané příspěvky vysílal v rámci svého hudebního vysílání, které „cenzura“ v RFE nesledovala (viz M. Schulz: Listy 1/1996, s. 85–88; J. Čulík: Listy 3/1996, s. 50–51), si budeme muset počkat na dobu, která bude od politických bojů zítřka ještě vzdálenější – a tudíž nestrannější.

Marek Junek a kolektiv: Svobodně! Rádio Svobodná Evropa 1951–2011. Radioservis 2011.

Tomáš Koloc (1977) je publicista, básník a překladatel.

MĚSÍČNÍK ROŠ CHODEŠ

Roš chodeš – věstník židovských náboženských obcí v českých zemích a na Slovensku, který vydává Federace židovských obcí v ČR, je nejstarší nepřetržitě vycházející židovský periodický časopis na území bývalého Československa. Název časopisu Roš chodeš je hebrejským výrazem pro „nový měsíc“ – časopis přináší každý měsíc aktuální zpravodajství o životě židovských obcí v Čechách, na Moravě a na Slovensku. V rozhovorech představuje zajímavé domácí i zahraniční osobnosti, komentuje dění v Izraeli, publikuje literární, historické a kunsthistorické studie, uvádí do základů judaismu, přináší židovské zajímavosti ze světa, informuje o bohoslužbách, kulturních pořadech a knižních novinkách. Redakce též každoročně připravuje Židovskou ročenku a Židovský diář – Luach.

JAK OBJEDNAT

Roční předplatné pro ČR 300 Kč (750 Kč pro EU a 1000 Kč pro zámory) nebo 180 Kč za elektronické zaslání v PDF lze uhradit převodem na číslo účtu: 030031–1936511339/0800; variabilní symbol: 1122011; údaj příkazce: jméno předplatitele.

Současně laskavě zašlete e-mailem na roschodes@sefer.cz nebo písemně na adresu: redakce Roš chodeš, Izraelská 1, 130 00 Praha 3 svou objednávku. Do objednávky uveďte jméno, poštovní adresu, e-mail a zda chcete zasílat časopis v klasické papírové formě nebo elektronicky ve formátu PDF.

adresa redakce: Izraelská 1; 130 00 Praha 3; ČR
tel./fax: 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz

Dorůstající Měsíc (autorského čtení)

Dvanáctý ročník literárního festivalu Měsíc autorského čtení (MAČ) se tentokrát rozprostřel do čtyř měst; kromě Brna a Ostravy probíhá festival také ve Wrocławu a v Košicích.

Petr Oslzly při zahájení MAČe 2011. Foto Bořivoj Hájek

Večery mají tu strukturu, že se pokaždé představí dva autoři, jeden ze zahraničí a druhý z Česka nebo Slovenska. Začíná se v Brně a o den později titíž vystupují i ve zbývajících městech. Spisovatelé tak absolvují čtyřdenní turné po Česku, Polsku a Slovensku.

Do desátého ročníku se festival v prvním prázdninovém měsíci konal pouze v Brně a sám sebe označoval za největší český literární festival. Od minulého roku se čtení rozšířilo i do Ostravy a současná expanze festivalu do dalších dvou měst jej proměnila v největší střeoevropský literární festival.

Na Měsíc autorského čtení jsme se zeptali Pavla Řehořka, spoluorganizátora festivalu.

Rozsah festivalu se rozšiřuje doslova geometrickou řadou, hodláte v této tendenci pokračovat? Jak tento stav zvládáte organizačně?

Začnu raději zeširoka. MAČ existuje od roku 2000, vznikl v Brně, kde také výlučně prvních deset let probíhal, a vloni poprvé jsme se rozšířili i do Ostravy. Ačkoli na Ostravu jsme si mysleli už několik let předtím, dopadlo to až v době, kdy se tam vytvořil skvělý tým lidí okolo Čestmíra Kopeckého, ten měl na starosti především kandidaturu Ostravy na Evropské hlavní město kultury 2015, ale i MAČ. Během jediného léta se pak náhle podařilo festival v Ostravě prosadit, MAČ si našel své publikum a zájem byl tak značný a ohlasy tak příznivé, že už Ostravu do budoucna považujeme za

pevnou součást programu. Čili Brno a Ostrava v následných letech zcela určitě.

Právě i díky ostravskému úspěchu jsme si letos troufli festival exportovat i za hranice země, na Slovensko do Košic a do polské Vratislavi. A zde už vám tedy konečně odpovím na první část otázky, další rozšiřování jedno-duše závisí na tom, jak letošní ročník dopadne. Chut' po další expanzi by byla, to příznám, ale teď zkrátka vyčkáváme. Když se mě zeptáte začátkem srpna, odpovím vám jasněji nebo úplně jasně. Rovnou ale prozradím, že si myslíme ještě na Karlovy Vary nebo na Olomouc. To pokud jde o naši vlast. Kam budou směřovat spanilé jízdy za hranice, to rozhodneme podle toho, která země bude čestným hostem. Jakousi představu už samozřejmě máme i o tom, ale to si, s dovolením, zatím nechám pro sebe...

Jistě je, že pokud se MAČ ještě dále rozšíří, nebudeme už všude představovat identický program. Letos začínáme v Brně, následný den jsme v Košicích, pak v Ostravě a končíme ve Wrocławu. Tak to jde den po dni jedenatřicetkrát. Autoři v rámci čtyřdenního turné nacesťují stovky kilometrů a stráví hodiny a hodiny ve vlacích a autech. To je pochopitelně náročné, a i kvůli tomu jsme letos nezískali všechny, které jsme chtěli. Jak říkám, přibude-li ještě další město, změní se i formát, ale pro publikum to problém není, všude se budeme snažit přijít se zajímavým a hutným programem.

Pokud jde o tu organizační stránku, myslím, že to při letmém pohledu vypadá složitěji než ve skutečnosti. Naznačil jsem to v první části odpovědi, když jsem hovořil o týmu kolem Čestmíra. Je zkrátka důležité mít v každém městě dobrého partnera, když se to podaří, máte vyhráno. Samozřejmě je za tím spousta práce, na organizaci se podílí pěkná řádka lidí, mnozí jako dobrovolníci, a všem za to moc děkuju, bez nich by MAČ nikdy nebyl.

MAČ jste tentokrát označili za největší střeoevropský literární festival. Máte nějaké srovnání se zahraničními akcemi podobného typu, nebo je váš literární maraton skutečně ojedinělým počinem?

MAČ je skutečně jedinečný. Alespoň co do délky trvání neznám literární událost podobného charakteru nikde na světě. Zní to možná trochu nadneseně, já vím, ale dosud mi nikdo, a ptal jsem se řady lidí „od fochu“ u nás i v cizině, nebyl schopen najít nějakou obdobu. Ale víte, ono je to označení „největší střeoevropský literární festival“ taky trochu hra a znak. Snažím se se prostě upozornit na to, že je zde něco výlučného, s čím se naše země a naše města mohou pochlubit a co stojí za to vyvázet. Chápu, že se ten podtitul může leckomu zdát nemístně nadsazený, ale na druhé straně jsou jiní, které to přitáhne, vyprovokuje, nějak zaujme. Každopádně důležitá je první část názvu, čili Měsíc autorského čtení, a to hovoří za vše.

Ale ptáte se i na podobné akce. Tak třeba Port Wrocław, skvělý třídní literární festival, který ve Vratislavi pořádá nakladatelství Biuro Literackie a kde také už v průběhu času (probíhá už šestnáct let) vystoupila i řada českých i slovenských autorů. Právě nedávno jsem o tom mluvil se Silvestrem Lavříkem, říkal, že tam četl pro tři sta lidí, což je na autorské čtení skoro neuvěřitelné. U nás je pak třeba ještě pražský Festival spisovatelů, také vynikající literární událost. V zámoří v Kanadě jsem v Torontu poznal festival International Festival of Authors, neskutečně profesionálně zorganizovaný jedenáctidenní maraton čtení, debatních panelů, autogramiád, výstav a tak dále. Zajímavých literárních festivalů je prostě celá řada, a to je dobře, já věřím, že taková setkávání mají pro literaturu velký význam. A nemluví zde jen o takovém tom materiálním literárním provozu.

Myslíte, že váš festival může mít vliv na zájem o autorské čtení během roku, nebo je MAČ

spíše sezónní svět sám pro sebe, zavedená akce, která divákům vyhovuje právě pro pestrost a koncentrovanost nabídky?

Chci věřit, že jakýsi vliv na zájem o žánr autorských čtení u nás MAČ mít může. Ale racionálně vzato je tento festival spíš opravdu „jen“ ta sezónní událost. Podle mého názoru zájem o autorské čtení v budoucnu poroste. Bude to zřejmě souviset s digitalizací knih, transformací knihoven a snad i s univerzitami, těch faktorů bude mnoho... No a MAČ na tom bude také mít nějaký podíl, a to mi působí radost.

Předpokládám, že o podobě festivalu přemýšlíte brzy po skončení probíhajícího ročníku. Podle jakého klíče vybíráte zemi a autory, které na festival zvete? Je pro vás například důležité, zda spisovatel/ka publikoval/a v češtině?

Poprvé se snažíme respektovat přání našeho publika. Vloni jsme mezi našimi diváky rozšiřovali dotazníky, kde mimo jiné mohli jmenovat zemi, o kterou by stáli. Polsko figurovalo na předních místech. Snad se zde projevil i jakýsi hlad po tom, ochutnat po delší době zase nějakou slovenskou literaturu. Předtím jsme měli Francii, Rakousko, Kanadu. Velký zájem byl ale mimochodem také například o Argentinu. Samozřejmě pro akci podobného typu jako MAČ je klíčové i financování, a to je hledisko, které nás velmi určuje. Než se pustíme do nějaké země, musíme zkrátka mít alespoň rámcovou představu, kde na tu zahraniční linii seženeme peníze. Jednodušší by to jistě bylo třeba s Norskem, které má velmi dobře vyvinutý systém podpory své kultury v zahraničí, hůř by to mohlo jít například s Uzbekistánem, Čínou, Vietnamem. A podotýkám, že jmenuji jen země, o kterých reálně do budoucna uvažujeme. Rozhodně věřím, že Měsíc autorského čtení má před sebou ještě řadu let existence, takže se nakonec dostane na každého. Kolik je vlastně na světě zemí?

Na kterého autora, popřípadě autory se osobně nejvíce těšíte?

Hruška, Nastulczyk, Šimečka, Král, Bodnárová, Zagajewski. Mimochodem, Adam Zagajewski je podle Petra Krále autorem nejkrásnější básně na světě, tak jsem na to opravdu zvědavý, každopádně vloni byl mezi třemi kandidáty na Nobelovku za literaturu...

PŘIPRAVILA
MARTINA SCHNEIDEROVÁ

Literární ukázka

Mikołaj Loziński (1980) je jedním z autorů, kteří se představili na letošním MAČi. Přinášíme ukázkou z jeho úspěšného debutu *Reisefieber* (polsky 2006), pojednávajícího o komplikovaném, přesto však hlubokém vztahu matky a syna Daniela. Daniel, jenž svou matku ne nazve jinak než Astrid, s ní nadlouho přerušil veškeré kontakty. Za svou matkou se vrací až poté, co zjistí, že zemřela. V románu se tak kloubí Danielovy vzpomínky a úvahy, kterými zároveň prostupuje zachycení posledních dnů Astrid, ta rekapituluje svůj život a především se upíná na svého „ztraceného“ syna. Matka

a syn se už nikdy nestřetnou, jejich odlišné perspektivy se však potkávají ve čtenářském zážitku.

Na ulici se potkala se sousedkou, starou paní, která držela v ruce vodítko. Pozdravily se. Astrid si z ní kdysi dělala legraci – jak jen si někdo může povídat se psem? Sousedka bydlela sama, dvě patra nad ní. Astrid tedy často slýchávala, jak schází po schodech a je plně zabrána do absurdních monologů určených vypasenému jezevčíkovi s drsnou kůží, jenž za sebou vláčí vypelchané břicho. „Nepamatuješ si, prosím tě, jestli jsme při odchodu zamkli? Nikdy si nic nepamatuješ! No, jenomže já taky ne. A co dneska dávají v televizi? Ty seš ale zlobivej kluk! A dívej se na svou paničku, když s tebou mluví.“ Hovořila na něj bez přestání,

neustále ho za něco kárala a sekýrovala. Astrid byla přesvědčena, že jedinou šancí, aby alespoň na chvíli zmlkla, by bylo, že by pes znena-dání promluvil.

Se sousedy komunikovala mnohem méně, působila dojem člověka, který kontaktu s lidmi odvykl. Je docela dobře možné, že jde pouze o sílu zvyku, domnívala se Astrid, která s ní občas prohodila pár slov, jejich rozhovory však byly značně monotematické. Ono téma si sama pro sebe nazvala podle filmu, který měla moc ráda: „Můj psí život“.

„Ukecala ho k smrti,“ prohodila Astrid mezi řečí v rozhovoru s domovnicí na začátku minulého roku. Smích jí však přešel: věděla, co všechno pro onu starou paní pes znamenal. Bála se nejhoršího. Nic zásadního se však nezměnilo: sousedka nepřestala chodit na procházky

s vodítkem v ruce, nadále si se psem nahlas povídala a on jí jako vždy neodpovídal.

Svým způsobem je to šťastná žena, pomyslela si Astrid.

Astrid nebyla dost silná, aby předstírala, že její syn je stále s ní a bezprostředně po návratu z ranní procházky usedla k dřevěnému stolků. Byla unavená a výsledky vyšetření ležely vedle nedokončeného dopisu, který se včera v noci poprvé rozhodla napsat na papír. Týkaly se dvou naprosto odlišných věcí – vyšetření nemocného těla a rozboru toho, co mnohdy pateticky nazýváme „duší“, dohromady však jistý celek tvořily. Astrid dokonce napadlo, že vypovídaly prakticky o tom samém. A bohužel úplně to samé.

Mikołaj Loziński: *Reisefieber*. Přeložila Barbora Gregorová, dybbuk 2008, 208 stran.

Slovensko snů a skutečností

Nejvíce pověr a omylů se tradičně točí okolo věcí, které jsou považovány za obecně známé. Rozhlasový reportér Lubomír Smatana se rozhodl některé zjednodušené představy o současném Slovensku uvést na pravou míru. Jak autor s oblibou zdůrazňuje, je to od časů Boženy Němcové první cestopis o Slovensku napsaný českým autorem.

JAKUB GROMBÍŘ

Češi jsou odjakživa přesvědčeni, že Slovensko znají, a mají pro své mladší bratry spoustu nezištných rad. Pro Slováky jsou zase oblíbeným terčem posměchu čeští turisté. Není divu: v zemi, odkud se ještě dnes musí odcházet za prací, je cestování pro zábavu pokládáno za rouhání. K tomu se druzí tradiční obraz Čecha jako setrvalě poučujícího Brouka Pytlíka, který ve své nadutosti neustále padá pod lavinu nebo do spárů medvěda (ačkoli statistiky nic podobného nepotvrzují). Výsledkem je mimo jiné žalostný stav turistické infrastruktury: i na nejatraktivnějších místech je problém najít ubytování nebo restauraci s teplým jídlem. Práce ve službách má na Slovensku dosud velmi nízkou prestiž, což Lubomír Smatana ve svých reportážních fejetonech zdůvodňuje tradiční absencí střední vrstvy.

S tím souvisí i skutečnost, která čtenáře nejméně překvapí: ačkoli jsou na Slovensku (pochopitelně s výjimkou Bratislavy) platy podstatně nižší než u nás, ceny potravin jsou výrazně vyšší. Může za to euro, vyšší DPH, ale také řídká síť obchodů. A populární stereotypy tak narazí na poznatek, že podle statistik spotřeba alkoholu (alespoň toho prošlého pokladnou) na Slovensku rapidně klesá, takže Češi své sousedy už dohánějí.

Leckdy novináři sami vytvoří nějaký mýtus, ačkoli ho v podstatě nikdo nesdílí, jen aby si jeho vyvracením vysloužili investigativní ostruhu. Příkladem je i pastorální obraz Slovenska, s nímž Smatana pracuje. Objevy typu, že automobilový průmysl zastínil výrobu žinčice, se poněkud vlamují do otevřených dveří. Že se ikonické halušky vaří z prášku, protože brambory jsou drahé a příprava pracná? Se kterou tradicí je to ale v dnešní Evropě jinak? Češi nejsou zpravidla tak naivní, aby hned za Moravou očekávali výjevy jako ze znělky slovenského večerníčku; stejně tak například nepředpokládají, že každý Američan vypadá jako Chuck Norris. Zajímavější je, jak Smatana popisuje typicky české fenomény jako tramping či minipivovary, které se na Slovensku uchytily, byť v podobě leckdy kuriózní.

Bořič mýtů

Smatana je rodák ze Sniny, ovšem vyrostl v Horním Slavkově. Osud pro předlistopadovou dobu celkem typický (zkusme si představit, že by Italové vystěhovali z Tyrol původní obyvatelstvo a na jeho místě usídlili Sicilíáni). Svoje rodné východní Slovensko popisuje s humorem a nadhledem: „Mnoho lidí umírá žízni, my na východě se s žízni rodíme.“ Jedním z mála zdrojů obživy v tomto kraji je pašeráctví. Vlastně donedávna bylo; slovensko-ukrajinská hranice totiž právě zažívá rub schengenského ráje: „Praktický výsledek veškerého snažení je, že na východě vznikla nová železná opona. Politici jí tak neříkají, není to politicky korektní. A lidem uvnitř Evropské unie izolace nevdají, nač se dělit o krajíc s hordami Asiátů.“

Romské osady už nejsou jen spektakulární příklad bída a chaosu; Romů přibývá rychleji než Slováků a naučili se také využívat volebního práva. Mnoho východoslovenských obcí už má romského starostu a budou přibývat – vzniká tak zajímavá laboratoř demokracie za pochodu. Neotřelý je také Smatanův pohled na mediálně příživovanou nevráživost mezi Slováky a Maďary; kromě historických resentimentů má i praktické důvody. Jako všechna postkomunistická velkoměsta, platí za exkluzivní

životní úroveň stresujícím přelidněním, i Bratislava má sklon metastázovat do okolní krajiny. Ta je, jak hned prozradí mapa, převážně maďarská. A tak k obvyklé nechuti starousedlíků k „náplavám“ přibývá pohled vesničanů, po kolapsu družstevního zemědělství sužovaných vysokou nezaměstnaností, na okázalá sídla bratislavských zbohatlíků, odmítajících hovořit jejich jazykem. Tuto nespokojenost politici zpoza Dunaje rádi využívají; čeští žurnalisté s oblibou pranýřují slovenský nacionalismus, kdežto ten maďarský shovívavě bagatelizují, nejspíš proto, že je pravcový až až. Smatana ovšem připouští, že dobrá vůle chybí na obou stranách hranice.

Smatana se zamýšlí nad tím, proč se na Slovensku tak špatně daří liberalismu a racionalismu. Při vši kritičnosti vůči Mečiarovi a Ficovi dokáže vidět i jejich pozitivní rysy, kterými oslovují voliče. V případě Jána Sloty zpochybňuje zaužívanou nálepku fanatického nacionalisty – Sloty je spíš tvrdý pragmatik, jehož hulvátská stylizace je promyšleným marketingovým tahem. Rukopis knihy byl dokončen v lednu 2010; bylo by zajímavé vyličení současné vlády, jejíž složení je přesně podle gusta českých novinářů, ale především Richard Sulík si v míře demagogie s národovci nijak nezadá...

Dalo by se věřit Smatanově argumentaci, že krach slovenského zbrojního průmyslu způsobila jeho zastaralost, a nikoli pražští politici. Jenže ti mohli situaci alespoň předvídat a udělat něco pro zmírnění sociálních dopadů. Vztahy mezi oběma národy se nemusely tolik pokazit a snad ani nemuselo dojít k rozdělení federace, ačkoli kniha je vydává za historickou

nutnost. Ale jak víme, lidé z médií jsou často nekritičtí ke všemu, co odpovídá jejich představě o pokroku. Rozdíl mezi Čechy a Slováky se z určitého nadhledu nemusejí zdát tak fatální, jak kniha sugeruje.

Pro všechny bořiče mýtů je charakteristické, že sami sebe považují za imunní proti mýtům. Také Smatana občas rád zjednodušuje – příkladem může být pasáž o ponožkách v sandálech, což je symbol kýče už stejně kýčovitý jako kdysi zahradní trpaslíci. Jako mnoho lidí od médií si zakládá na tom, že zná ty správné lidi a má přístup k zákulisním informacím. Nakladatelství 65. pole se zaměřuje na non-fiction a vyšší populár pro lidi, kteří chtějí být v obraze, ale nemají čas na odbornou literaturu. Leccos v knize bohužel nesvědčí o kvalifikované redakční práci: holubi nepatří (celkem logicky) do řádu měkkozubých, ale měkkozobých, což poněkud kazí metaforu o holubičím národě, který nekouše. Teze o stepním původu Maďarů je taky pěkně houževnatý mýtus – záposibiřská Jugra, tedy pravlast Maďarů, ovšem není step, ale bažinatá tajga.

Přes tyto výtky stojí Smatanova kniha za pozornost. Autor umí psát čtivě a důkladně zná problematiku, zdařile propojuje velkou historií se všednodenními starostmi. A přezíravý pohled na všechno, co leží za východní hranicí, současné české společnosti skutečně ke cti neslouží.

Lubomír Smatana: *Jánošiči s těžkou hlavou. Mýty a realita Slovenska očima českého reportéra. 65. pole 2010. Ilustroval Milan Starý.*

POEZIE

RYSZARD
KRYNICKI

DO...

jemnost, bolestná jako rozloučení:

*ty – ani ze sna nemluviš
já – ani ve spánku nepřestávám mlčet
mezi námi neleží meč ale krev – počatá
mezi námi leží strach
vrkání holubů jediná ozvěna našich
rozhovorů
(unes bílý holub šepotu tu tíhu?)
jako bys byla ženou i jediným mým
dítětem
krví mé krve
smrteľnou nemocí
bílou básní
rozhovor s tebou mi přibližuje svět
rozhovor s tebou mi svět oddaluje*

blízký jako úsvit

(Kolektivní organismus, 1975)

ZÁVOD

*Ti, kteří se zachránili, dostali jako cenu
anonymy*

o smyslu života.

Vzduch masově páchal sebevraždu.

(Kolektivní organismus, 1975)

SNY

*„Hodně spát a čist svatého Tomáše
Akvinského.“*

Anebo alespoň jednou

vyspat se dosyta, vyléčit spojivky,

napsat dopis bez jediného přeškrtnutí,

číst, číst.

(Básně, hlasy, 1985)

~ ~ ~

*Zůstal jsem, abych sdílel osud – a stále
častěji*

*hledám samotu. Přinejmenším v tom
nejsem osamocen.*

(Básně, hlasy, 1985)

~ ~ ~

Můj šilný pes už dávno nežije.

*I to jsme měli společné, myslím si, když
cítím,*

jak ve mně roste napětí,

přicházím-li do míst, kde mě kdysi

potkalo něco zlého.

(Jiní, 1996)

Ryszard Krynicki (1943), jeden z významných polských básníků, se představí ve dnech 19.–22. června 2011 na literárním festivalu Měsíc autorského čtení. Krynicki se narodil v Rakousku, nyní žije v Krakově. Je autorem třinácti básnických sbírek a držitelem několika literárních ocenění. Vystudoval polonistiku a kromě poezie, kterou píše od počátku šedesátých let, se věnuje také překladatelské a vydavatelské činnosti. V češtině zatím vyšla jeho sbírka *Kámen, jinovatka* (2006) a v minulém roce pak i reprezentativní antologie z jeho celoživotní tvorby s názvem *Magnetický bod* v překladu Lenky Daňhelové, z něhož jsme na ukázkou vybrali několik básní. Krynického košatě texty se postupem času stávají stále jednoduššími a kratšími. Básník věty se během sedmdesátých let proměňuje na básníka slova. Nacházíme v něm dědičný stín holocaustu nebo ohlas disidentské zkušenosti; blíže nasvíceno pak svými verši pečuje o člověka v bolesti, o člověka čelícího samotě, nicotě anebo věčnosti.

-ms-

Věda, ženy a politika na sklonku 19. století

Žena-oběť, žena-bestie, bezbranná chudinka i zvrhlá svůdnice. V sérii tří článků autor postupně ocení vynalézavost, se kterou konec 19. století především v Německu přišel s nejrůznějšími, vzájemně si odporujícími a při tom vědecky podloženými obrazy žen. Přinášíme první díl.

RADEK HYLMAR

Nebudu se věnovat všem zobrazením ženy, co jich jen 19. století nashromáždilo. Nebudu mluvit o vampírkách a temných krasavicích z dekadentního umění. Nebudu mluvit o Salome. Představím několik „vědeckých“ pohledů na ženu a některé společenské stereotypy, kterým dobová věda přizvukovala a hájila je.

Zároveň budu sledovat logiku, s níž tvůrci při popisu žen pracovali a kterou využívali k vlastním cílům. Protože at' už byla žena vylíčena jako nebezpečná saň vysávající energii mladých mužů, nebo jako nádoba naplněná pudy a sexem bez špetky rozumu, nebo jako oběť moderní doby či oběť celé patriarchální historie lidstva, byla tu vždy i logika, důvod, strategie, se kterou autoři a autorky ten který obrázek prezentovali.

1. Oběť světových dějin

Příkladem účelné strategie je socialistický konstrukt lidských dějin, propojující odvěky útlak žen a utlačování jedné třídy jinou třídou. Významnými osobnostmi šířícími tento pohled byli August Bebel a Bedřich Engels. Přestože jinak zastávali odlišná stanoviska, v pohledu na ženy si rozuměli a Bebel se na Engelse často odkazoval. Proto o nich budu mluvit jedním dechem s nálepku socialisté.

Bebelovo dílo *Žena a socialismus (Die Frau und der Sozialismus)* bylo na přelomu století naprostým bestsellerem, který se dočkal více než padesátí vydání. Bebel text knihy neustále doplňoval a upřesňoval podle nejnovějších vědeckých bádání na polích historie a antropologie. K popularizaci knihy možná přispěl i fakt, že ji Bebel začal psát ve vězení a první výtisky se objevily v roce 1879, kdy v Německu platil tzv. zákon proti socialistům. Engelsovým příspěvkem k tématu je oproti Bebelovu dílu relativně krátká studie *Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu (Ursprung der Familie, des Privateigentum und des Staates)*. Oběma autorům byl nejdůležitějším pramenem antropologický spis amerického vědce Lewise H. Morgana *Pravěká společnost neboli Výzkumy průběhu lidského pokroku od divoštví přes barbarství k civilizaci*, který poprvé vyšel roku 1877 a ve kterém Morgan zachytil závěry ze svého pobytu mezi americkými indiány.

U Morgana (a tím i u Bebel a Engelse) platí úzký vztah mezi vývojem technologií (k opatrování potravy, k válčení, k bydlení atd.) a vývojem rodinných poměrů. Jakmile nějaké společenství postoupí z nižšího stádia k vyššímu, znamená tento pokrok nejen nové nástroje, zbraně a podobně, ale i zásadní změnu v pojetí rodiny: kdo patří k rodině a kdo už ne, kdo je hlavou rodiny, kdo vykonává jaké práce, kdo s kým může mít děti a do které rodiny pak tyto děti patří. K tomuto principu propojení technologických a rodinných stádií pak socialisté přidávají další rozměr – třídní útlak. Největším zlem a prvotní prapříčinou utlačování jedněch druhými byl pro socialisty vynález soukromého vlastnictví; to asi nikoho nepřekvapí, ovšem podstatný je na tom fakt, že soukromé vlastnictví – jako nový nástroj, nová systémová technologie – se objevilo s ústupem matriarchátu a s nastupující vládou mužů.

Matriarchát byl prakticky založen na nezpochybnitelné myšlence, že o matce dětí není pochyb, kdežto otec je vždy nejistý. Proto se rodina počítala vždy od matky a jejích ženských příbuzných: muž nesměl mít děti s ženou, která má stejné jméno jako jeho matka, protože právě tam hrozilo krvesmilství. Úřady, které

Friedrich Engels (1820–1895)

zastávali muži, přecházely na syny jejich sester, nikoli přímo na jejich syny, a podobně. Vše bylo samozřejmě komplikovanější a s časem se systém proměňoval, ale základem bylo jednak společenství lidí kolem matky a jejích ženských příbuzných, a jednak společné, doslova komunistické hospodaření. Matriarchát totiž chápal Bebel i Engels jako původní idylku, kdy všichni členové rodu jednotně pracovali na společném díle, veškeré jmění bylo společným vlastnictvím rodu a hlavními zásadami rodu, ačkoli nikdy neformulovanými, byly volnost, rovnost a bratrství.

Jak se přihodilo, že se moci chopili muži? Nejdůležitějším důvodem byl podle Bebel rychlý nárůst pracovních činností a vznik jednotlivých řemesel. Docházelo k dělbě práce i výrobků, řemeslníci byli muži a patřili jim nástroje i výrobky. A protože i jejich synové byli řemeslníci, kteří přebírali živnost, bylo nutné, aby dědictví přešlo na syna, ne na dceru nebo sestru. Touto radikální změnou nastaly ženám těžké časy, které trvají až do Bebelovy a Engelsovy přítomnosti. Manželství bylo od té doby kupní, muž jako soukromý vlastník vnutil ženě zákaz obcovat s jinými muži, aby neměla cizí děti. Ty by totiž mohly dědit jeho majetek. A přestože šlo formálně o monogamii, muž mohl mít souložnic, kolik chtěl a kolik dovozovaly jeho majetkové poměry. Soukromé vlastnictví tedy podle socialistů znamená dvě věci: za prvé rozdělení lidí do tříd podle majetku a za druhé zotročení ženy mužem. „Matriarchát znamenal komunismus, rovnost všech; vznik patriarchátu znamenal panství soukromého vlastnictví a zároveň útlak a zotročení ženy.“ (Bebel, s. 58)

Není těžké se dovědět, že účelem tohoto pojetí bylo získat pro socialismus ženy, přesněji ženské hnutí, v té době již silné a úspěšné. Propojení třídního a ženského útlaku v historii má být jasným důkazem, že socialistické a ženské hnutí stojí na stejné lodi. Socialisté se samozřejmě neomezují na dějinný přehled a pokračují dál: za prvé ukazují, že i dnes jsou obě utlačované skupiny (třída pracujících a ženy) tím, kdo tu společně trpí, za druhé podávají návod, jak ženu a dělníka osvobodit, a za třetí líčí pohádku, ve které se všichni nakonec ocitnou.

Jejich strategie je jistě odhadnutelná, nicméně všechny tři fáze jsou nesmírně zajímavé a pečlivě zpracovány. Hned první zmíněný krok, vykreslení současných poměrů, je dokonale vypracován zejména u Bebel. Oddíly, které v jeho knize popisují přítomnost, obsahují desítky a desítky co možná nejaktuálnějších statistik o počtu pracujících žen a mužů v jednotlivých oborech, o počtu nezaměstnaných, prostitutek,

nemanželských dětí, zavražděných dětí, provdaných a neprovdaných matek v různých společenských třídách, o počtu sňatků i žádostí o rozvod, to vše v různých státech Evropy i světa, včetně vývoje všech těchto skutečností v čase! Na dvou stech stranách Bebel absolutně a nezvratně dokazuje prohnulost a špinu kapitalistického systému i společné utrpení žen a pracujících.

Cesta k osvobození je založená na myšlence, aby opět nastala změna obojího: systémových technologií i formy rodiny. Jedině s odstraněním kapitalistické výroby a vlastnických vztahů totiž zmizí i vedlejší ekonomické ohledy, které mají vliv na volbu druhu a manželství, a teprve potom bude možná úplná svoboda při uzavírání sňatku, nebude tu žádný jiný motiv než vzájemná náklonnost.

A závěrem krátce k oné ideální budoucnosti. U situace ženy se zdůrazňuje především její nezávislost: „Žena v nové společnosti bude hospodářsky a společensky úplně nezávislá, naprosto zbavena všeho vykořisťování a vši poroby, i ve vztahu k mužům bude svobodnou osobností, s rovnými právy a samostatně rozhodující o svých osudech.“ (Bebel, s. 421) Individuální pohlavní láska zajistí fakt, že odpadne prostituce a přitom nezmizí monogamie. Odpadnou také starosti o následky lásky, protože o všechny děti se společnost postará stejně.

Kromě zajímavého rozporu mezi ideologickou příchutí a přitom značným úsilím o čistě vědecký postoj je socialistický koncept pozoruhodný ještě ze dvou dalších důvodů. Za prvé neúprosně boří antický vzor, kterým žilo 19. století. Antika je pro socialisty obdobím, kdy se začaly ve velkém prosazovat ty nejhorší metody třídního útlaku a kdy zároveň

bujela nemravnost, objevila se homosexualita, pedofilie, prostituce a jiné příznaky úpadku a zkaženosti. Už římské slovo familia, říká Engels, se u Římanů zpočátku nevztahuje na manželskou dvojici a její děti, nýbrž jediné na otroky. „Domácí otrok se nazývá fámulus a familia je souhrn otroků náležejících jednomu muži. (...) Tento výraz vynalezli Římané, aby jím označili nový společenský organismus, jehož hlava měla ženu, děti a určitý počet otroků pod římskou otcovskou mocí, s právem nad životem a smrtí všech. (...) Aby byla zabezpečena ženina věrnost, tedy i původ dětí od určitého otce, je žena plně vydána mužově moci: zabije-li ji, vykoná jen své právo.“ (Engels, s. 42)

A za druhé jejich pohled slučuje tři klíčová témata celé moderny: propojuje třídní, rasovou a ženskou otázku. Jak v jejich pojetí souvisí krize tříd a ženská problematika, je již jasné. Zbývá dodat, že Morgan, ze kterého socialisté plně vycházeli, studoval americké indiány proto, že podle tehdejší vědy stojí v rasové hierarchii mnohem níž než západní společnosti, a lze na nich tedy pozorovat primitivní zvyky, způsoby obživy a formy rodiny, které se dnes již vyskytují jen zřídka, právě jen u těchto „nižších“ ras sídlících kdesi v tropickém pralese, v africké poušti nebo na amerických stepích.

Radek Hylmar (1980) studuje jako doktorand na FF UK v Praze obor česká literatura.

August Bebel: *Žena a socialismus*. Státní nakladatelství politické literatury 1962.

Bedřich Engels: *Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu v souvislosti s výzkumem Lewise H. Morgana*. Mladá Fronta, nakladatelství ČSM 1967.

L'HOMME FOSSILE.

Fosilní člověk. Zdroj: Pierre Boitard, Paris Avant Les Hommes, 1861

Chvála politické nekorektnosti

V Torstu vyšlo na konci loňského roku souhrnné publicistické dílo redaktora, příležitostného literárního kritika a překladatele Ladislava Jehličky (1916–1996), které je jedinečným příspěvkem jak k recepci české literatury dvacátého století, tak ke „sporu o smysl českých dějin“.

HANA SVANOVSKÁ

Jehličkovo jméno je v české kulturní publicistice povětšinou okrajově zmiňováno v souvislosti s okruhem autorů, kteří byli po roce 1948 spojováni s katolickou (tzv. „fašizující“) pravíci, a byli proto jak v osobním, tak v profesním životě vystaveni systematické ostrakizaci. Stejně jako Bedřich Fučík, Jan Zahradníček, Václav Renč a další je byvší redaktor meziválečného Řádu, Obnovy a v poválečných letech nakladatelství a časopisu Vyšehrad roku 1951 odsouzen v jednom z velkých vykonstruovaných procesů ke čtrnácti letům vězení. Propuštěn je roku 1960 v rámci hromadně udělené amnestie. Po krátkém intermezzu v obnoveném nakladatelství Vyšehrad roku 1968 je opět odsunut na publikační periferii (časopisy Naše rodina a příležitostné psaní pro Lidovou demokracii a Katolické noviny). O to více času ovšem věnuje svým vzpomínkovým úvahám, které pod názvem *Křik koruny svatováclavské* tvoří duchovní i tematické epicentrum předkládaného svazku. Ty měly být v roce 1987 nejprve vydány v londýnském nakladatelství Rozmluvy Alexandra Tomského, avšak po několika neúspěšných pokusech vydat úvahy „oficiálně“ spatřily světlo světa až zhruba před půl rokem v nakladatelství Torst. K nim editoři ústrojně připojili příležitostnou publicistiku, která vycházela v osmdesátých letech v zahraničních a samizdatových periodikách a sbornících. Spíše dokumentární doplněk tvoří potom sborník k Jehličkovým padesátým pátým narozeninám, obsahující zdravice jeho (nejen) generačních přátel.

Že Jehlička provokuje své názorové protivníky s obzvláštním apetitem, je jasné již na prvních stránkách knihy, kde se pouští do zcela „nekorektní“ kritiky první republiky a jejího étosu. V těchto místech to „sčytává“ zejména prezident Masaryk a prvorepubliková, přílišnými pravomocemi politických stran zatížená demokracie. To by samo o sobě ještě nepředstavovalo nic pozoruhodného, ostatně je zde patrná návaznost na prvorepublikový pravcový tisk, ve kterém se „Jehla“, jak mu říkali přátelé, sám angažoval. K povšimnutí lze ovšem doporučit zejména kapitoly, ve kterých se v průsečíku jeho sarkastických zorniček ocitají možní „světonázoroví“ spojenci, jako například strana lidová. Jeho dlouholetého předsedu Jana Šrámka si Jehlička dokonce troufá nazvat „nevzdělaným, omezeným, tupým, líným a čím dál víc tloušťnoucím velebníčkem

s inteligencí průměrného venkovského faráře“ (s. 51). Zkrátka, nikdy nikdo si nemůže být jist, že zůstane ušetřen, vše je podřízeno nelibostnému individuálnímu soudu, opřenému ovšem o detailní znalost konkrétních lidských osudů, literárních a generačních druhů zejména. Je to však právě útočný a osobně nevybíravý tón, který dodává těmto povětšinou kratším textům pozoruhodně přitažlivý vnitřní náboj. Pakliže Jehlička, jak sám uvádí, zamýšlel své vzpomínky coby opozitum k proslulým *Paměťtem* Václava Černého (aniž bychom samo sebou srovnávali jejich rozsah a komplexnost pohledu), po této stránce se mu to více než zdařilo,

možná právě proto, že tak činí z opačné strany názorového spektra. V jeho stylisticky suverénním pojetí nepředstavuje totiž kulturní katolicismus mravokárně hlásání zapomenutých hodnot premoderního světa, nýbrž sebevědomou výzvu na soubor pro zpodobnělou a unavenou modernu i začínající postmodernu. Nadměrně provokativní jsou v této souvislosti příspěvky do společenských i literárních polemik (lze-li to v prostředí, kdy „oficiální“ literatura s tou samizdatovou a exilovou v podstatě nekomunikuje, tak nazvat) doby normalizační. Jak by se asi ve všech těch obdivných studiích a monografiích, věnovaných po roce 1980 dílu Milana Kundery

u nás i za hranicemi, vyjímala Jehličkova sršatá esej z druhé poloviny osmdesátých let, nazvaná příznačně *Stalinova dýmka*? Při vši své demonstrativní neuctivosti však jako jedna z prvních svého druhu dokáže rozlišit to, co soudobá literární kritika (a to ani zahraniční) rozlišit nedokázala – totiž sociologický „fenomén“ Kundera na straně jedné a opačnou recepci jeho textů „an sich“ na straně druhé, přičemž se autor se škodolibou rozkoší opírá do obojího. Zvysoka se vysměje způsobu, jakým Kundera okouznil západní intelektuály („Češi mají už tu smělu, že českou literaturu v cizině nereprezentují vrcholky“ – s. 285), aby vzápětí přešel k sarkastické analýze tolik charakteristických pasáží jednotlivých románů brněnského rodáka. Ku příkladu bezuzdné erotické scény, ve kterých si Kundera tolik libuje, zvládá demaskovat doslova jedním dechem: „Kundera je kýčař (...) Tohle je kýč pro nějaký západní *List paní a dívek*, pro *Hvězdu* anebo do *Čtení pro ženy*, Marie Kyzlinková nebo Popelka Biliánová by to kdysi svedly lépe, ovšem se zámkami, kdežto Kundera píše na plné pecky. Je to četba pro dědky, kteří už nemohou, ale tím více o tom mluví, vzpomínajíce na lepší časy, a pro neukožené paničky.“ (s. 286) Jakkoli hyperbolizovaně takovéto soudy působí, něco by na polemickém výpadu, v němž je nemilosrdně „brán na zteč“ sice navenek (post)moderní, uvnitř však (z Jehličkova generačního pohledu) prachspřostě „módní“ mravní relativismus, přece jen mohlo být...

Čeští nakladatelé, zdá se, v posledních letech dokáží naslouchat „hlasům na okraji“, vyhraněným skupinám názorového spektra, kterým nebylo popřáno respektu ještě dlouho po roce 1989. To, že v průběhu roku 2010 vyšly další dvě zásadní a oceňované publikace o křesťansky orientované literatuře, které s pamětmi a publicistikou Ladislava Jehličky bezprostředně tematicky souvisejí, totiž *Česká katolická literatura 1918–1945* Martina C. Putny a *Literární život ve stínu Mnichova (1938–1939)* Jaroslava Meda, je věru radostné. Jen doufejme, že se nestanou četbou pro úzký okruh zasvěcených, ale najdou si cestu třeba i ke středoškolským učitelům literatury. Jakožto příspěvek k dějinám národní kulturní identity 20. století jsou totiž nenahraditelné.

Ladislav Jehlička, *Křik koruny svatováclavské*, Torst 2010, 592 stran.

Hana Svanovská (1978) je bohemistka a redaktorka *Radia Proglas*.

FEJETON PETRA KERSCHÉ

Milostné rošády

„Konečně mám důkaz,“ řekl jsem manželce. Bylo nedělní deštivé odpoledne, tak jsme se usadili do křesel, každý se svou knihou.

„Jaký důkaz?“ podivila se a zastrčila palec mezi listy životopisu Kateřiny Veliké.

„Jen se podívej,“ ukazuji kartičku, kterou jsem našel v knížce, vypůjčené v městské knihovně. „Kartotéční lístek.“

„Copak dokazuje?“

„Tadyhle přeci,“ povídám, „vidíš ty záznamy o vypůjčkách. Číslo čtenářovy legitimace, titul vypůjčené knihy, její evidenční číslo – a hlavně datum, kdy byla kniha půjčena.“

Žena prohlížela špatně čitelná razítka a nakonec poznamenala: „Četlo to dost lidí. Ale už je to dyl.“

„No, právě! Krásný důkaz o tom, co říkám dávno: lidi přestali číst.“

„Ale my teď čteme, ne?“

„Ano. My čteme. Ale co ti ostatní? Znáš někoho, kdo by četl knížky? Říkám: knížky! Ne ty barvotiskové slátaniny o tom, který herec spí s kterou zpěvankou.“

„V úterý si kupuju Story,“ řekla načuřené choť. Zmírnil jsem projev a upozornil zpátky na ten lístek. Hotová statistika! V roce 1995, kdy knížku koupila knihovna, čtyři vypůjčky. V následujícím roce sedm čtenářů – to bylo maximum. A následoval pokles – 1997: pět čtenářů; 1998: čtyři čtenáři a v roce 1999... ano, správně: nula! A v dalším roce taky nikdo!

„Zajímavé to je,“ souhlasila moje polovička,

„ale do statistiky tvá úvaha má daleko. To bys musel...“

„Já vím,“ řekl jsem netrpělivě. „Větší počet lístků a pravděpodobnost a tak dále. Ne, ne, tohleto úplně stačí. Tak slavný titul a takové roky leží na regále bez jakékoliv výpůjčky.“

„Co je to vlastně za knihu?“

„Od Roalda Dahla: Milostné rošády.“

Natáhla se přes stolek pro tenký svazek. „To neznám.“

„Ale jo, viděla's to v televizi, ta ústřední povídka byla zfilmována, ‚Velká rošáda‘ se to jmenovalo. Dva manželské páry bydlí ve dvou sousedících rodinných domcích. Muži se doma nudí, a tak se domluví a jedné velmi tmavé noci každý z nich se vloupi k rozespálé sousedově manželce.“

Žena se začala chichotat. „Ale ony to nepoznaly, nebo jo? Už si nevzpomínám.“

Vzal jsem jí knihu z ruky. Nikdy nevíte, co vašeho drahouška napadne v deštivé letní noci.

Pršelo celý týden. Šel jsem do knihovny odevzat Velkou Katku a mého oblíbeného Dahla. U stolu, kde se vyřizují další výpůjčky, vracím obsluhující slečně nalezený lístek.

„To můžete zahodit,“ říká knihovnice, „už hezkých pár let se s tím tady nepracuje. Jak nám zavědli tu elektronickou evidenci...“

„A co myslíte,“ vyzvídám, „lidi čtou pořád?“

„Pořád. Poslední dobou dokonce víc.“

Vyšel jsem z knihovny, chtěl jsem roztáhnout deštník, ale přestalo pršet a mezi mraky se prodralo slunce.

Lang v Benátkách, Dyer v Benáresu

Na benátské bienále s podtitulem *Illuminazioni* a kurátorskou nadstavbou v tématu hledání identity jsem vyrazil vybaven knihou Geoffa Dyera *Jeff v Benátkách, smrt v Benáresu*.

PETR KOVÁŘ

Benátské bienále patří vedle Documenty v německém Kasselu a Manifesty, která střídá pořadatelská města, mezi největší přehlídky současného výtvarného umění. Musím se přiznat, že z čtyřiapadesáti konaných ročníků jsem nenavštívil významnější procento, abych zde mohl směle srovnávat kurátorské přístupy a úroveň výtvarných děl, které se od roku 1895 nepochybně proměnily. Na Benátkách je zvláštní, že se o nich nedá povědět nic, co by už předtím někdo neřekl, včetně tohoto konstatování, připomíná si Jeff po příjezdu do města, které se vydává za opravdické město, ačkoliv každý ví, že existuje jenom pro turisty.

Illumi

Kurátorka Bice Curigerová zvolila ústředním tématem letošní výstavy světlo. *Illuminazione* doslova znamená osvětlení, nazioni jsou národy. S odvoláním na *Illuminace* Arthura Rimbauda chce „vytvořit rytmus, jako má poezie, ale také neočekávaná setkání mezi pracemi a umělci z různých prostředí a rozličnými kritérii“. Převládají videa, fotografie, objekty, instalace a environmenty. Klasickou malbu nebo sochu nikdo nečeká, takže stane-li se, že je někde objevena, působí jako zajímavý výstřelek. Při čtení Dyerovy prózy jsem zápasil s pocitem, jestli není nesmysl číst o Benátkách v Benátkách, když tu mám oči. Když se mi pak skutečnost a kniha začaly slévat, což vyvrcholilo návštěvou instalace Američana Jamese Turrella, rozhodl jsem se čtenáři knihu doporučit. Snad u nikoho jiného se téma světla nenaplnuje tak absolutně jako právě u Turrella. Instalace je totiž tvořena pouze světlem, světlem, jehož zdroj nejsme schopni spatřit, světlem, které se stává prostorem. *Když se pak usadili a pozorovali ho, proměnil se, ale tak nepatrně, že se nedalo odhadnout, jak a kdy se změnil. Červen přešla ve trochu jinou červenou, tmavší nebo jasnější nebo kdovíjakou. V měnící se červeně bylo cítit puls. Seděli a nemluvíli. Čas se rozplynul, byl vyjádřen toliko z hlediska světla a barvy měnící se na purpurovou, na tmavší purpurovou, na purpurovou, jež byla skoro modrá a pak modrá opravdu byla... Byli asi deset stop od světla, jenže vzdálenost neexistovala. Zvedli se a sáhli po matném povrchu červeně, ale nic tam nebylo. Nebylo možné vnímat světelný zdroj zezadu ani ze strany. Jejich ruce se natáhly, vznášely se v měňavé červeně, která už nebyla docela červená. Když zase vyšli ven, byli dezorientovaní. Ani jeden z nich neřekl o Turrellovi jediné slovo.*

Kam se naopak světlo vnést nepodařilo, je samotný pavilon Itálie. A to i přes to, že se snaží dílem angažovaně posvítit na sicilskou mafii. Tříštivá mnohost, kterou využívají i jiné expozice (hongkongský Frog King, Němec Christoph

Schlingensiefel), tu není podřízena vystupujícím, dostatečně poutavému rámci. Ve výsledku se nemůžete věnovat všem na roveň postaveným dílům, která se navzájem ruší, takže zůstává pocit pouťové exploze.

nazioni

Národní pavilony stojí pevně v parku Giardini. Ale expozice Argentiny, Číny nebo právě Itálie naleznete v Arsenale, kde jsou jinak na národ-

odloženými věcmi a jinde zase sto let netknutými. Procházíte chodby, stoupáte do patra, vyjdete na dvorek. Jste v Turecku. Trochu násilím se z něj vytahujete, aby vznikl odstup; je to přeci jen umění. Tedy proč jsem v Turecku, když jsem v Itálii, nebo vlastně v Anglii?

Magazin: Büyük Valide Han je jedna z klíčových prací poslední dekády Mikea Nelsona. Původně ji vytvořil pro mezinárodní bienále

identity, pozice (já ve světě, Japonsko jako ostrov v dění globalizace), se tu inspiruje čínským příslovím „Žába ve studni si oceán nepředstaví“. „Ale zná výšku nebe,“ dodávají Japonci.

Environmentální expozicí, po molu nad vodní hladinou, projdete také v řeckém pavilonu, nebo v pavilonu Německa, které ovšem s řeckou čistotou mola víc než kontrastuje. Německý *Kostel strachu před cizinci ve mně* má formu svatostánku s množstvím obrazů, objektů a projekcí. Přestože můžete v kostelní lavici sedět opravdu dlouho a stále objevovat nové prvky, nechat se dráždit dalšími a dalšími odkazy historie umění, celek je natolik určující, že zmíněná mnohost nevádí. Oproti výše popsanému italskému pavilonu netlačí potřeba spatřit vše.

Place and space

Aktivistický či politický kontext obsahují například prezentace Koreje, Polska, Egypta nebo Izraele. Maskovací korejské vojenské uniformy tvoří potisk pestrých jásavých květů, velkoplošné zářivé fotografie, kde vojáky dohledáte jen podle nejasně čnicích zbraní, jsou konfrontovány s lesklými rybářskými návnadami. Uhrančivá filmová trilogie Yaela Bartany formuluje manifest návratu Židů do Polska. „Tři miliony Židů mohou změnit život čtyřiceti milionů Poláků. Potřebujeme vás, vraťte se.“ První díl nás seznamuje s lidem této iniciativy, s jeho cíli deklamovanými prázdnému zarostlému stadionu, ve druhém pak uprostřed Varšavy vyroste rukama nadšené mládeže kibuc, se strážnou věží, reflektorem a ostatním drátem. Třetím dílem se ocitáme na lidrově pohřbu s masivní mezinárodní účastí truchlících. Egyptský pavilon spojuje záznam performance Ahmeda Basionyho, *Třicet dní běhu na místě*, se záběry revolučního davu na náměstí Tahrír. Některé tiskové materiály zaměnily *running in the place za running in the space*, což převrací emotivní význam zmarněné námahy směřující k pohybu či proměně do prostoru, kde je místa pro pohyb habaděj. Naproti tomu možnost pěšího posunu v kosmu vzbuzuje asi podobnou beznadě. Běh na místě vykazuje dlouhodobě také izraelsko-palestinský konflikt. V projekci vhodně umístěné na podlahu izraelského pavilonu hrají tři chlapi hru, v níž se vzájemně okrádají o prostor v malém písčitém vesmíru kdesi v Gaze. V Královské hře je cílem co nejvíce posunout hranice svého území. To se děje na základě toho, kam se hráči podaří zabodnout vržený nůž. Do celku nazvaného *Podlaha jednoho jsou pocity druhého* (variace domovního úloví „podlaha jednoho je stropem druhého“) patří ještě spleť potrubí ústící probouranou zdí pavilonu do neznáma, a videa a instalace, které jako tlumočník společenských, ekonomických a ekologických vztahů spojuje Mrtvé moře. Sigalit Landau (1969) využívá motiv jeho slané vody

kontinuálně několik posledních let. V jedné z akcí nechala moře obalit boty solnými krystaly. Boty následně přenesla na zamrzlé polské jezero, kde postupně samočinně vyhloubily v ledu velké díry, aby si nakonec vystály vstup do volné vody. Soli-darita. Spojení amerického válečného materiálu s péčí o tělo předvádí umělecká dvojice Jennifer Allora a Guillermo Calzadilla instalací populárního běžeckého posilovacího stroje na běžící pásy převráceného tanku. Uvnitř pavilonu Spojených států pak můžete zkoušet obsluhovat kostelní varhany prostřednictvím své kreditní karty. Přístup je stejný jako u bankomatu.

Spící město

Českou a Slovenskou republiku letos reprezentuje Dominik Lang (1980). Jeho tvorba často má podobu nenápadného zásahu v prostoru, proměny situace narušením zaběhnutých vztahů, nebo i výrazné architektonické úpravy. Langovo *Spící město* není totožné s Benáresem, městem, kam se chodí umřít a v němž jde k ledu Jeffova poslední šance; *Šla k ledu: ta věta mi bleskla hlavou jako cedulka na dveřích krámu, kde stoj: Šla jsem na poštu*. Ale v té symbolické smrti nepřítomnosti něčeho podstatného v určitém okamžiku, něčeho, co se odehrát mělo nebo mohlo, kdyby byla situace jiná, kdyby zrovna nebylo třeba jít na poštu, kdyby atmosféra v ČSSR té doby nebyla tak demotivující, je jistá spojitost. Syn se reinterpetací otcových soch snaží zviditelnit snažení, energii, která se náhle scvrkla a zmizela; instalace, slovy autora, „vytváří svěbytný prostor pro nastolení otázky, co všechno může být příčinou nezdarů, nepochopení a neuskutečněných snů. Jak hluboce může daná společenská a politická situace ovlivnit a určit život jednotlivce a poznamenat jeho dílo.“ Lang tedy nevynáší uměleckou hodnotu artefaktů, ale jejich osud. Hotový materiál skládá do nových celků; sochy umísťuje do stísněných prostor, do polic, vitrín či mezi stěny nábytku. Vznikají situace, které mluví o bezvýchodnosti. Současně z nich tento princip tvoří sochy nové. Aktuální. Sklánějící se žena, přepulená v pase stolem, neuvízla, stísněním násobí děj a náš zájem o něj. Sochy jsou rozřezané prostorem pro jejich vystavení, což je výmluvná symbolika. Poté, co rozhodnutí komise, která kandidáta pro bienále vybírala, autoritářsky zrušil Milan Knížák, tento krájený prostor znovu otevřelo úctyhodné morální gesto Knížákem nominovaných umělců, kteří účast za této situace odmítli. Přítomnost něčeho podstatného v určitém okamžiku, něčeho, co se odehrát mohlo nebo mělo.

Illuminazioni, Biennale Arte 2011, Giardini – Arsenale, Venezia, 4. června – 27. listopadu 2011.

Geoff Dyer: Jeff v Benátkách, smrt v Benáresu, Host, Brno 2010.

Dominik Lang, *Spící město*, 2011 (detail z instalace). Foto Petr Kovář

ních prezentacích nezávislé instalace umělců vybraných kurátorkou bienále (James Turrell, ale také třeba Roman Ondák). Vstupenka není časová; platí pro jednu návštěvu. Vzhledem k rozloze parku i zbrojnice je vhodné vyhradit si pro každou z těchto částí samostatný den.

V permanenci vnímání výtvarných sdělení vítězí environmenty. Expozice, které staví prostředí, v němž se náhle celí ocitáte jinde, které vás spolknou, které se neštěpí na další jednotlivé pieci jednotlivých autorů, ale vtáhne vás silou jednotící myšlenky a (jiného) prostorového uspořádání.

Pavilonem Velké Británie se vstupuje do tureckého obchodu a dílny, tak jak skutečně fungoval od sedmáctého století do nedávné doby. U dveří fronta. Hosteska vpouští jen tolik, abychom se v komůrkách neušlapali. Interiér je naprosto přesvědčivý, se spoustou drobných detailů, s jakoby před momentem

v Istanbulu v roce 2003. Její opakování po osmi letech pracuje už s touto vlastní historií. Skrze vystavené artefakty nevstupujeme jenom do jiné doby a místa, ale umělec nám otevírá vztah mezi těmito dvěma místy, mezi centry obchodování Východu se Západem, Západu s Východem, ale také spojnicí vlastní zkušenosti. Ve spleťtém prostoru nalézáme fotokomoru; pach vývojky a sušící se fotografie na šňůrách těsné místnosti podtrhují význam paměti, uchování a současně rozdílu ve čtení a představách o vzdáleném místě.

Šestatřicetiletá umělkyně Tabaimo připravila návštěvníkům japonského pavilonu environment multimediální. Prostor deformuje architektonicky – zakřivením, zrcadlením, ale především projekcí, pro niž celoplošně využívá interiér i exteriér. Prostorově dezorientovaný divák se ocitá ve světě proměn vody a nebe v sugestivní animaci kreseb východního rukopisu. Téma hledání vlastní

Pražské Quadriennale nejen v Praze

Letos se konala největší evropská přehlídka scénografie, architektury a divadelního umění v pěti hlavních sekcích na mnoha místech v Praze, v Brně a dalších městech. Na vysokých uměleckých školách, které byly často hlavními aktéry programu, se prezentovaly i site specific projekty. Ty významně zasáhly do života a vzhledu veřejného prostoru a běhu každodenních událostí.

ANNA IRMANOVÁ

Tato několikadenní událost dostala podnázev – Festival barev, zvuků, vůní a chutí. Splnila tak hlavní požadavek moderní doby postihnout multimediálně, komplexně a v co největší šíři vše, co současná tvorba v moderní akci, instalaci a performanci nabízí.

Hlavní výstavní sekce obsadila Veletržní palác, kde byly k vidění nejen mezinárodní prezentace, ale i představení studentských prací. Navzdory vedru, vlhku a nedýchatelné se po městech procházeli lidé všech národností se zavěšenou příznačnou cedulkou na krku. Na piazetě Národního divadla vyrostly přes noc „whiteboxy“ s prezentacemi světových výtvarníků, jejichž labyrintem se diváci a návštěvníci proplétali do jednotlivých temných „pokojků“.

V rámci Pražského Quadriennale (PQ) 2011 se konaly po celý den workshopy a přednášky odstupňované podle profesních skupin od scénografických, sochařských, malířských až po zvukové a světelné prezentace. Hojná účast mezinárodních kapacit umožnila nejen světový charakter komunikace, ale i srovnání pracovních, tvůrčích a vzdělávacích podmínek různých divadelních, výtvarných a architektonických profesí.

Do PQ se zapojilo svými představeními mnoho pražských i mimopražských divadel a byli jsme svědky prolínání festivalových programů, pokud probíhaly ve stejném termínu.

Praha a další místa se na několik dní proměnily v dynamické světové centrum umění, kontaktáže a vzdělání.

V suterénu Veletržního paláce se konala mezinárodní přehlídka divadelního kostýmu, sekce *Extrémní kostým* pod kuratelou výtvarnic Simony Rybákové a Marie Jirákové. Celý sál využívaný

především jako projekční nebo přednáškový se proměnil v divadelní scénu posetou vystavenými kostýmy, aranžovanými na figurínách, takže vytvářely dojem panoptika nebo zkamenělého divadelního představení. Kostýmy byly vybrány tak, aby představovaly co nejširší možné využití netradičních materiálů a samy vyprávěly příběh divadelní hry. Kostým z nafukovacích plastických náder, kostým z nábojnic, z odpadků, z PET lahví nebo infuzních hadiček vyprávěly o sociální situaci, kterou by divadelní scéna a kostýmní zkratka měly v ideálním případě představovat. Speciální nasvícení jednotlivých figur i celého prostoru „bunkru“ z betonu dodávalo atmosféru koncentrovanou na jednotlivé příběhy.

Pražské Quadriennale pořádá Ministerstvo kultury v produkci Institutu umění – Divadelního ústavu a současným generálním komisařem byl letos slovenský scénograf Boris Kudlička.

Hlavním dorozumovacím jazykem po celou dobu konání festivalu byla angličtina, většinou se simultánním překladem. V hledišti často sedělo převážně zahraniční profesionální obecenstvo, které svědčí o takzvané „kulturní turistice“, při níž turisté nejezdí pouze zběžně zhlédnout město, ale cíleně přicházejí za jedním typem akce, kde se profesionálně a kontaktové rozvíjejí. Komunikace a celosvětová spolupráce právě tímto způsobem mohou výrazně pomoci nazíráni naší české kultury na sebe samu a konfrontovat svou úroveň komunikace se světem.

Pražské Quadriennale 2011, 11.–26. 6. 2011. Podrobnější informace lze nalézt na www.pq.cz.

Anna Irmanová (1970) je výtvarnice a publicistka.

Touha jít dál

Tranovo Norské dřevo je nevšedním příkladem zachování poetiky knihy ve filmu.

VERONIKA DOPITOVÁ

Nakladatelství Odeon patří díky za edici Světová knihovna. Japonský spisovatel Haruki Murakami si rychle získal oblibu i u českých čtenářů. A letos se dostalo do české distribuce i filmové zpracování jeho románu *Norské dřevo*, vydaného v Japonsku před více než dvaceti lety.

Na adaptaci knižních předloh se do kin chodí s protichůdnými pocity. S očekáváním stejného zážitku, jakým bylo čtení knihy, i s obavami, jak převod na filmové plátno dopadl.

Režisér Anh Hung Tran jako by předpokládal znalost románu. Pokud jste *Norské dřevo* nečetli, čeká vás vynikající estetický zážitek, dojem z barevnosti a působivých obrazů, které kamera sleduje dostatečně dlouho na to, aby vás odnesly do jiného meziprostoru, ale možná se ztratíte v toku událostí a budou vám chybět souvislosti. Jestli knihu znáte, je tento film bonusem pro vaši představivost a překrásnou ilustrací ke knize.

Příběh dvacetiletého Tórua se odehrává v Tokiu roku 1969, v době studentských nepokojů. Ty jsou v knize i ve filmu však jen upřesněním doby a atmosféry, ve které každý prožívá své vlastní bouřky. Smrt je opakujícím se motivem, někdy prochází v těsné blízkosti. Protipólem je snaha žít a prožít (nebo užít si) svůj život. Každá z postav má odlišný přístup, ale všechny jsou věrohodné a pochopitelné.

Filmu bývá vytýkáno, že není svébytným dílem, že příliš kopíruje svou předlohu. Ano, to je částečně pravdivé tvrzení. A díky za to! Nestává se často, aby režisér tak upřímně a s respektem sledoval poetiku příběhu. To, co se odehrálo v představách vnímavého čtenáře, tu dostává téměř dokonalou vizuální podobu.

Anh Hung Tran je vietnamského původu, a přestože měl na výběr, jako prostředí filmu zvolil Japonsko, japonskou krajinu a japonské tváře, což jistě nebylo jednoduché vzhledem k jazykové bariéře. Výsledkem je ale výtvarně působivé dílo, čisté, bez zbytečných velkolepých efektů.

Příběh je ve filmu občas těžké dešifrovat, je ve zkratce, a přestože je důležitý, není upřednostněn. Vypráví o setkávání, o hledání, o smutku i o jeho kráse. A jakkoliv to zní pateticky, také (a snad především) o nejčistších citech. Ne, není to veselý film. Přes všechny tragické momenty však nezanechává smutek, ale pocit naděje a touhy neustále hledat a klidně začínat znovu a znovu. Nikdy nevíte, co krásného vás ještě čeká.

*Norské dřevo, Japonsko 2010. Knižní předloha Haruki Murakami: *Norwei no mori* (1987). Režie a scénář: Anh Hung Tran, kamera: Ping Bin Lee, hudba: Jonny Greenwood, hrají: Ken'ichi Matsuyama, Rinko Kikuchi, Kiko Mizuhara, Tetsuji Tamayama.*

Hrát či nehrát. Repro www.pq.cz

Svléknout a sešlápnout. Foto Anna Irmanová

Jindřich Kumpošt: první architekt města Brna

V první polovině července tohoto roku uplynulo nejen 120 let od narození, ale také 43 let od úmrtí jedné z nejvýraznějších osobností meziválečného Brna – architekta Jindřicha Kumpošta.

JANA MLATEČKOVÁ

Nenápadný zevnějškem, laskavý a gentlemany svým vystupováním, sociálně citící podporovatel mladých talentovaných architektů, to byl Jindřich Kumpošt, jeden z nejvýznamnějších protagonistů architektonického a urbanistického rozvoje moravské metropole po skončení první světové války. Muž, který se velkou měrou zasloužil nejen o rozkvět moderního bydlení v Brně, ale i vizionář, který do města pozval svého kolegu a konkurenta Bohuslava Fuchse, pozdější symbol brněnské funkcionalistické architektury, který jej v roce 1925 v roli hlavního

městského architekta na čtyři roky vystřídal.

Jindřich Kumpošt se narodil 13. července 1891 v Brně (přestože sám z pověrčivosti ve svém životopise uváděl 12. července) jako syn dělníka 1. brněnské strojírny, tedy ve velmi skromných poměrech. Absolvoval studium na české průmyslovce u profesora Emila Králíka, který jej pak noblesou své osobnosti i elegantním architektonickým vyjadřováním zásadně ovlivnil. Učitelem na vídeňské akademii mu byl nově jmenovaný profesor a absolvent brněnské průmyslovky Leopold Bauer, který v Brně zanechal několik realizací podstatně zasahujících do

vývoje moderní architektury střední Evropy (Reissigova vila a vila Hecht v Brně-Pisárkách). Budoucí architekt je již nepochybně znal. Monumentalizující tendence, se kterými se Bauer v té době potýkal, se později projevil i v Kumpoštově rané tvorbě. Během studií Jindřich Kumpošt pracoval v projektantské kanceláři svého učitele a v ateliéru dalšího absolventa německé průmyslovky v Brně a významného představitele vídeňské secese Huberta Gessnera (autora ve své době obdivované stavby Nemocenské pokladny na ulici Milady Horákové). Vlastní ateliér na dnešní Smetanově ulici si mladý architekt otevřel záhy po vzniku samostatné Československé republiky. V letech 1920–1925 pak vykonával funkci prvního městského architekta v Brně. Poté se projektování až do zestátnění soukromých kanceláří po roce 1948 věnoval jako samostatný architekt.

Od monumentalismu k moderně

Ve své tvorbě si Kumpošt prošel takřka všemi architektonickými proudy první republiky. Rané nerealizované projekty odkazují svým monumentalismem k vídeňskému školení (např. studie Akademické čtvrti z roku 1919). Toto směřování se pak projevilo i ve stavbě Okresní nemocenské pokladny na Zahradníkové ulici (1922–1924), kde byl estetický účinek budovy v průčelí umocněn sochařskou výzdobou od Václava Hynka Macha. Ve vedlejší budově Všeobecného penzijního ústavu si architekt vyzkoušel klasicizující variantu „národního“ slohu. Ale ještě dříve, v letech 1921–1922, se významně zapsal do dějin moderního bydlení v Brně stavbou nájemního domu na Nerudově ulici 8–10 (původně Na Vyhliďce), kde již nešlo

pouze o vytvoření nového průčelí, ale o změnu celé dispozice stavby i jednotlivého bytu. Tento typ domu „se rozcházel s dosavadním pojetím (...) v tom, že nevznikl z apriorní formální představy, nýbrž že vyplynul z úvah o reálných potřebách střední společenské vrstvy (...). Jeho důsledkem byl také nový vztah vnějšku stavby, tj. uličního průčelí, k vnitřku. Nešlo už o tradiční dualitu, nýbrž o úzký vztah mezi oběma složkami budovy, nazírané tak v podstatě jako už jednotný organismus“, jak píše Zdeněk Kudělka v publikaci *Brněnská architektura 1919–1928* z roku 1970. I další pokus o nové řešení kolektivního bydlení v Brně je opět spjat se jménem Jindřicha Kumpošta. Jako jeden z prvních architektů u nás se dotkl nejožehavějšího dobového problému – nového pojetí tzv. minimálního bytu. Svoji představu z roku 1922 mohl již o rok později realizovat v bytovém domě na Celní ulici (dříve U Linie). Dalšímu stavebnímu vývoji ve městě však jistě neprospělo, že v této Kumpoštem nastoupené cestě nebylo pokračováno.

Architektův vlastní dům s ateliérem na Barvičově ulici z let 1922–1924 je naopak zjevně inspirován holandskou moderní architekturou. Podle slov Jana Sedláka „dispozičním řešením je Kumpoštova vila dokladem příkladného spojení rodinného bydlení se společenskými, pracovními a obslužnými funkcemi“. Výraz exteriéru vily dotváří užití kombinace režného zdiva, betonu, umělého kamene, bílé nátěry oken a dveří a na Kumpoštově stavbě již naposledy i sochařská výzdoba od Václava H. Macha. Jednoznačný příklon k moderní architektuře se u Jindřicha Kumpošta asi nejvíce projevil v urbanisticko-architektonickém návrhu zastavění Vaňkova náměstí

reagujícím na německý expresionismus a rodící se hnutí Nové věcnosti. V druhé polovině 30. let postavil v kolonii rodinných domků a dvojdomků Pod Vodojemem (Kumpoštův plán regulace citlivě reagoval na svažité terén) několik půvabných staveb „sledujících tendenci od měkce modelovaného funkcionalismu k jeho aerodynamické větvi“ (řečeno slovy Vladimíra Šlapety). Nesmíme také zapomenout na Kumpoštovu schopnost velkorysého řešení interiérů. Ta se projevila již při utváření vnitřních prostor ambulatoria Okresní nemocenské pokladny z let 1926–1928, ale zejména pak v jeho pravděpodobně nejlepších dílech – kavárnách Savoy (nedávno zdařile zrekonstruované) a Opera v centru města, inspirovaných s největší pravděpodobností Loosovým vídeňským obchodním domem Goldmann & Salatsch.

Jindřich Kumpošt byl člověkem, bez něhož by byl rozvoj moderní architektury a urbanismu v meziválečném Brně těžko představitelný. Zamrzí proto, že ne o všechny jeho významné stavby je patřičně postaráno. V téměř havarijním stavu již delší dobu setrvává monumentální průčelí Okresní nemocenské pokladny s netradičními Machovými skulpturami sedmi atlantů. Příkladem opačného přístupu je stav vlastní architektovy vily na Barvičově ulici, o kterou se do své nedávné smrti pečlivě staral Kumpoštův syn Jindřich (také architekt) s rodinou. V současnosti udržuje dům, který je zapsán na Ústředním seznamu nemovitých památek i rozsáhlou zahradu snacha Jindřicha Kumpošta, která sa tak podílí nejen na zachování jedinečné památky, ale i vzpomínky na vzácnou osobnost architekta.

Jana Mlatečková (1972) je kunsthistorička a etnoložka.

Zahradní průčelí vlastní vily architekta na Barvičově ulici, 1922–1924. Foto: Jana Mlatečková

Přirozenost jako nejvyšší forma stylizace

Inscenace Mozartovy opery *Magic flute* je nejnovějším dílem Petera Brooka. V rámci svého turné zavítala do Městského divadla v Brně, kde jsme ji měli možnost vidět během festivalu Divadelní svět Brno.

ANNA IRMANOVÁ

Ačkoli mnoho diváků se soustředilo ve stejnou chvíli na Průvod masek, hlediště bylo beznadějně vyprodané, neboť poučení hosté si nenechali ujít tuto jedinečnou příležitost světového významu. Svou vlastní soudobou verzi *Magické flétny* napsal před několika lety Petr Kofroň a jako velkolepé dílo kontroverzních ohlasů ji postavil brněnský Střežený Parnass. Peter Brook inscenuje ve „svém“ pařížském Théâtre des Bouffes du Nord a představení se vydává na turné po Evropě i do New Yorku. Devadesátiminutová inscenace je oproštěná od všech operních okázalostí – intimní hra na velkém jevišti.

Znaky „pozdního“ Brooka, který se přeměnil z pompézního barokně velkorysého inscenátora používajícího na jevišti ohňostroj, jsou vybroušenou jednoduchostí přesných gest a minimalistických emocí výrazných hereckých

i lidských typů. Kleeevskou scénu popisují shluky bambusových tyčí, jejichž posouváním z místa na místo se mění denní doba, čas dialogu i prostředí.

Peter Brook redukoval režii na sedm operních pěvců a dva herce – zpívá se německy, deklamuje francouzsky. Hudbu zde zastupuje klavírní doprovod – vyprávění o opeře, klavírní výtah a na klavír na scéně hraje hudební skladatel Franck Krawczyk. Klavír stojí v popředí scény vpravo, dialogy se odehrávají směrem k němu, činoherní řeč se vztahuje k hudbě. Postavy jsou pocitově pročištěné a jejich vzájemné vztahy vyjadřují něhu a niternost, jemné valéry pocitů a emocí.

Děj na scéně plyne v závislosti na světelné změně, otvírá se Chrám, uzavírá lesní cesta...

Brook kombinuje shakespearovské hecťácké s minimalistickými jevištními prostředky, s nejvyšší mírou stylizace – načasované a přesně vypočítané, přesto živelně plynoucí

přirozenosti. Postavy jsou krásné ve zlobě, krutosti, hlouposti, roztržitosti, naivitě.

Průzračná čistota hlasů nenásilně hloubky vyjadřuje pocity niterně, intimně. Dramatičnost, velkolepost, „orchestrálnost“ akce nechává na divákově schopnosti představitivosti. Nejtemnější postavou je Paminina matka – Královna noci.

Překvapivé je pojetí Sarastry. Obávaný vládce podsvětí je vytáhlý dobromyslný blondák, který na každého počká, trpělivě přesvědčuje, vede po záludných cestách a vyznačuje se ochranným gestem. Jevištní vyprávění doplňuje přítomnost dvou průvodců, andělů, černých soch, alegorických, a přesto bytostně lidských postav.

Spíše než operu připomíná dílo melodram a experimentální expresivní pantomimu. Francouzský „zvuk“ Papagena připomíná *commedia dell'arte* a zpívaný německý originál

zpřítomňuje samotného hravého i náladového Mozarta.

Peter Brook o své inscenaci říká: „Autor libreta Schikaneder psal dílo pro velkolepou dramatickou zpěvnou hru a předpokládal velké množství scénických efektů. Ale on i Mozart byli oba svobodní zednáři... a tak podle tehdejší estetiky a smyslu vytvořili dílo o zasvěcení – iniciaci, zkoušce. Mozartova intuice je vyjádřena jemností a čistotou, která stojí nad každodenností...“ Divák upírá pozornost na obyčejnou a přitom svůdnou, nepodbíživou, přitažlivou divadelní situaci.

W. A. Mozart: *Magická flétna*. Režie: Peter Brook. Účinkoval soubor *Bouffes du Nord*. Hudební scéna Městského divadla Brno, 2. a 3. června 2011.

Anna Irmanová (1970) je výtvarnice a publicistka.

Tanz&FolkFest Rudolstadt 2011: Když hudba prší

Slavný festival world music v durynském městě Rudolstadt letos překročil své dosavadní meze. Poprvé trval čtyři dny (30. 6. – 3. 7.) a poprvé se celková návštěvnost vyšplhala k devadesáti tisícům. A to i přes průběžně deštivé a chladné počasí.

JIŘÍ PLOCEK

Zdalo by se, že letošní hlavní festivalová témata nebyla žádnými zvláštními taháky: země – Švýcarsko, tanec – valčík, nástroj – harfa. Jenomže v Rudolstadtu musí člověk odhodit všechny předsudky, nechat se vést a objevovat. A nakonec je vždycky co, protože na dvaceti pódiích a mnoha dalších místech – uličkách, zákoutích – ve městě se rozvírá vějíř hudby skutečně z celého světa. Švýcarsko se tu vyjevilo ve své pestrosti, která vyvěrá nejen z tradice alpského folkloru (který nesymbolizují jen obecně známé pastýřské

trouby a jódlování), ale i z etnické pestrosti země (čtyři rozdílné jazykové a kulturní oblasti) a z konfrontace s moderním světem. Takže vedle neuvěřitelného hlasového eskamotéra Christiana Zehndera, který propojuje techniky jódlování s alikvótním zpěvem, přijel ze Švýcarska bigbít, jehož název mluví za vše: Hendrix in Woodstock. Švýcarsko-irský kytarista Christy Doran se zpěvačkou Erikou Stucky a dalšími spoluhráči dokazují, že Hendrixův plamen stále hoří a v jeho záři se odehrávají nové muzikantské fantazie. Pro mne osobně byl „Hendrix“ na hradním nádvoří jedním z vrcholů

festivalu. Podobně jako úvodní koncert neworleanského veterána Dr. Johna s kapelou The Lower 911. Jeho hudba v sobě ztělesňuje všechny kořeny – počínaje blues, přes rock'n'roll a konče kreolskou hudbou – z nichž vyrůstá současná populární hudba kdekoli na světě. Ve srovnání s ním postrádala potřebnou míru autenticity nadějná francouzská šansoniérka Zaz, jejíž hlasové nasazení a skvělá kapela jsou však mimo jakoukoli diskusi.

Kde jsem ještě potkal Švýcarsko? Třeba v noci na náměstí, kde před jednou z restaurací seděla kolem stolu Bandella La Castellana, dechová muzika z jihošvýcarské italsky mluvící provincie Ticino. A nebyla to jen tak ledašjaká dechovka. Kromě obecných populárů typu Škoda lásky hráli ve svých lehce dixielandem „střechnutých“ aranžích i hity, k nimž se přidávali i němečtí hosté od okolních stolů.

Dalším nepochybným vrcholem festivalu byl pro mne švédský vokální kvartet Kraja. V nočním přítmí evangelického kostela působily křehké a krásné dívky, vkusně osvětlené v oltářním prostoru, jako andělci. Jejich čtyřhlasy, složené ze subtilních, jako pravítko rovných hlasů, absolutně bez vibrátů, a vycházející v melodiích i harmoniích ze severošvédské lidové hudby, zaplnily prostor pocitem, který přesně odpovídá významu sámského slova kraja: místo, kde se cítíš doma. S obavami jsem šel druhý den na hradní terasu, kde měla děvčata blok trvající hodinu a půl v prostoru, kam se vejde i kolem tisícovky posluchačů a kde hrávají hlasité kapely s bicími. Přišel jsem o chvilku později a nemohl jsem se tam vůbec dostat. Před pódiem i na přístupových cestách se tísnili lidé, nakláněli se přes kamenné římsy a uhranutí poslouchali čtyři

Basista z portugalské skupiny OqueStrada. Foto Yvett Stranska

děvčata, která zpívala a sympaticky uváděla lidové i své vlastní písně o lásce, smrti, alkoholu, přírodě, radostech i strastech. Ozvučení bylo velmi decentní. Po hodině a půl je publikum nechtělo pustit. A pak, že to bez rámusu nejde!

V Rudolstadtu bývá obvykle zastoupena i britská písničkářská scéna. Tu tentokrát reprezentoval Martin Simpson, který si svou pevnou pozici mezi písničkářskými osobnostmi vybudoval nejen jedinečným hraním na kytaru, ale i působivými, mnohdy velmi osobně laděnými texty písní. Tak například zpíval o svém otci: o životě člověka postiženého účastí ve dvou světových válkách a neschopného přistoupit na pragmaticky pojímanou realitu („nikdy jsi to neuměl s penězi“), který ovšem synovi předal mnohem víc... Nesporným talentem současného anglického písničkářství je Seth Lakeman. Výrazný a ve své hudbě přímočarý sympatický chlapík, který využívá vedle kytary především skvělého rytmického doprovodu na housle, vychází ve svých písních ze starých legend, ale i z historických událostí.

Jednu píseň například věnoval obrovskému důlnímu neštěstí v Gresfordu, při němž v roce 1934 přišlo o život přes dvě stě padesát horníků.

Mohl bych pokračovat v potulkách za hudbou nočním i denním Rudolstadtem, potkali bychom třeba veselého a charismatického harmonikáře Reného Lacailleho z Réunionu, kanadsko-francouzského fidera a zpěváka Nicolase Pellegrina, strhující islandskou kapelu Hjalta-lín, která představuje svébytnou alternativu k běžnému pop-rocku, nebo archaickou čtyři tisíce let starou hudbu muzikantů z marockých hor či africkou celebritu Youssou N'Dou-ru ze Senegalu a mnohé další. Ale na to by nestačila ani celá strana těchto novin, a tak raději zakončím pobídutím: Příští rok si sbal spacák, stan a vyraz do Rudolstadtu, milý čtenáři. Nebudeš litovat, tak jako jsem už po několikáté nelitoval já ani moji přátelé, s nimiž jsem sdílel místo ve stanu na promočené campingové louce poblíž městského centra. Kapky deště se proměňovaly ve sprchu tónů a očišťovaly naši duši. Tělo se rádo podřídílo.

Francouzská šansoniérka Zaz. Foto Yvett Stranska

Civilní poezie rytíře jménem Dáša Vokatá

V květnu proběhl ve Vídni koncert uspořádaný společností KontaktForum na malém pódiu obstaveném knihovničkami v pohádkovém místě Landii na Ahornergasse kousek od Mariahilfstrasse.

ANNA IRMANOVÁ

Nikomu nepodobná a zároveň podobná všem holkám s kytarou. Dáša Vokatá jako by neběžel čas.

Strhává posluchače svým nečesky energickým projevem, jako by se urputně po chlapsku držela amatérského přístupu ke hře, dává najevo každým úderem do kytary, že je virtuosem především autentičností sebe sama.

Dáša Vokatá podepsala Chartu 77 na jaře 1977, tím se samozřejmě odsoudila k odjezdu ze země. Čechy tak na dlouho přišly o dalšího originálního člověka a zůstala i po ní další hluchá díra. V proděravělých Čechách se kultura a autenticita udržovaly jen v rodinách a tajných spolcích, uzavřených do sebe

nebo napojených na emigranty, ilegální vysílání a distribuci. V pozůstalých vznikaly poetry, které po dvacet let zapomenuté oživuje Dáša Vokatá ironickou nesmiřitelností a přesně ostře namířenou poezií. V jejich písních se odráží „neodkecatelná“ osobní historie srostlá s rychlými dějinami jedné pídzemě. Píše o palčivých vztazích, o vášních a jejich konci, o přátelstvih nahrazujících svobodu i rodinu.

„Náramky já nechci...“ Dáša skutečně nenosí šperky, její ženskost se projevuje v odvaze říci všechno a popsat třeba rozchechtaný údiv nad tím, jak si muži kupují ženy, snad aby zakryli svou neschopnost se vskutku „blejskat na jejím těle“. Její zpívaná poezie je narativní, dialogická: „(...) Nic nesliboval a pak mne opustil, ale sis mě

radši rovnou vzal (...),“ skrývá mnohovýznamovost emocí a odkrývá ironii jako nejvyšší formu nadhledu. Ironický postoj si může vpravdě dovolit jen ten, který ví všechno. Dáša Vokatá všechno ví, a proto také všechno řekne, a to přesně.

Nezakrývá svou přirozenou podřízenost lidem, jež miluje, s klaunskou úklonou vyjadřující svúdnou submisivitu skládá legrační pocty všem okolo: Karáskovi, Čuňasovi, Krylovi – se zemitou blízkostí a ženskou bolestnou ironií pohledu na muže, jehož milujeme, i když je to chvíli grázl, chvíli otec našich dětí, chvíli hrdina, nebo politická mrtvola. Dáša Vokatá má dar a schopnost vykreslit pocity, jež rámcují dějinnou situaci, a to i pro lidi, kteří patří do jiné generace nebo odlišného prostředí,

a proto jsou pro ně tyto pocity nové, nerozezné. Otevřeně popisuje úzkost i bolest emigrace, euforii i zklamání návratu. Někdo se chytá domu, někdo peněz a rodiny, Dáša Vokatá se chytá kytary jako plovoucího břevna. Zatížená rodinnými traumaty není nikde doma, emigrace byla jen jedním z východisek. Člověk, kterému nikdo nechránil záda, musí strhnout celý svět na svou stranu a dávat najevo, že jistota, kterou lidé potřebují, je právě v něm.

Dáša hraje s doprovodnými kytaristy bratry Stuchlíky, Janem a Zdeňkem, kteří jí jako fenomenální rockeři galantně ponechávají sólo.

Anna Irmanová (1970) je publicistka a výtvarnice.

Dělník života se srdcem folkloristy

Zlín není jen město Baťovo. A není to jen město nestárnoucího cestovatele Miroslava Zikmunda či nedávného laureáta Státní ceny za literaturu Antonína Bajaji. Letos v březnu se dožil osmdesáti let muzejník, etnograf a aktivní folklorista Karel Pavlišťík, který patří k symbolickým postavám současného Zlína.

JIRÍ PLOCEK

Karel Pavlišťík se narodil 12. března 1931 v Uherském Brodě. Jeho život odráží všechno jiné, jen ne běžnou kariéru akademického badatele v oblasti tradiční kultury. Bytostná láska k folkloru moravsko-slovenského pomezí se tu protíná s intenzivním společenským angažmá, které ve svých vrcholech i propadech je věrným zrcadlem poválečné historie města na říčce Dřevnici.

Dětství prožil pozdější etnograf na uherskobrodském předměstí, kde přišel do denního kontaktu s tehdy ještě živou tradiční kulturou. S masopustními obchůzkami, dožínkami, písničkami i neškolenou muzikou. Jako mladík se po válce zapojil do činnosti uherskobrodského Slováckého krúžku, kde si osvojil řadu slováckých i slovenských lidových písní. Zde se zrodila jeho trvalá náklonnost k lidové kultuře, která ho během studia na Obchodní akademii v Uherském Hradišti přivedla do řad tamního Slováckého krúžku. Tehdy v něm působily zakladatelské osobnosti právě se rodícího Hradišťanu, primáš Jaroslav Staněk a klarinetista Olyn Horký. Mladý student propadl lidovému tanci a nakonec se rozhodl jít studovat etnografii. Ve dvaapadesátém roce udělal zkoušky na Filozofickou fakultu Karlovy univerzity, ale zjistil, že nemá, z čeho by v Praze žil, protože jeho rodiče nebyli zámožní. A tak vrátil index.

Klikaté cesty k národopisu

Místo studia čekal Karla Pavlišťíka tvrdý nástup na vojnu v Prešově a přijímač za asistence sovětských poradců. Po různých peripetiích se mu podařilo nakonec dostat do Vojenského uměleckého souboru Praha a po jeho zrušení v období chruščovovského „otevření“, kdy se snižoval stav armády, se jako excelentní tanečník stal členem Armádního uměleckého souboru (AUS) Víta Nejedlého. Zde zůstal i po skončení základní vojenské služby a začal znovu studovat, tentokrát externě, etnografii na Karlově univerzitě. Na filozofické fakultě se setkal s velkými osobnostmi československého národopisu, jako byli například profesori Karel Chotek či Jiří Horák.

Mě ještě přijímal pan profesor Pertold. To byla osobnost evropské etnologie, odborník na cizokrajnou etnografii. Snažil jsem se, abych obstál se ctí. Mí učitelé to věděli, spoléhali na to a vybrali mně téma na diplomku: Obraz lidové kultury v díle Václava Beneše Třebízského. Já jsem myslel, že dostanu nějaké tance nebo zvyky. A teď, obraz lidové kultury?! No, nemohl jsem dělat nic. Takže jsem šel na Příkopy, tam byl veliký antikvariát, kde měli Sebrané spisy Václava Beneše Třebízského. Nejlevnější Topičovo vydání, to byly takové malé šedé knížky, ještě je mám doma schované. Tři čtvrtě metru, šestnáct svazků! Donesl jsem je domů a proklínal jsem Třebízského. Měl jsem děcko, asi měsíční, ženu, daleko od rodičů, bez pomoci... Napsal jsem to, zjistil jsem, že jsou tam neuvěřitelné věci. Mezi jinými i takové, o kterých ani mi školitelé netušili, že v českém prostředí byly. Třeba profesionální vyprávěči pohádek, kteří chodili v Poohří a ve mlýnech za úplatu vyprávěli: Pohádky, příhody, vyprávění ze života. Bděni u nebožtíka, podrobně vysvětlené, proč a jak probíhalo a tak dále. Přísloví, pořekadla, o tom ani nemluví, Třebízský je používal jako ilustrační jazykový materiál. Napsal jsem diplomku za jedna. Když mně to při obhajobě rekli, tak jsem se sebral, řekl ostatním, tady je flaska, běžte, já s vámi nejdu. Šel jsem na

Malostranské náměstí, tam bylo květinářství, koupil jsem drahou kytici růží a utíkal jsem na Vyšehrad a tam jsem se panu Třebízskému omluvil. Dal jsem mu ty růže na hrob a teprve jsem šel za nimi.

Z Prahy se vrátil do Zlína, kde jej však nečekala vytožená folkloristika, ale muzejnictví, v němž musel začít od píky. Připravil několik expozic, z nichž jedna, věnovaná významnému moravskému národopisci a dialektologovi Františku Bartošovi (1837–1906), existuje od roku 1964 dodnes.

Karel Pavlišťík ve strážnickém skanzenu. Foto Rudolf Chudoba (archiv Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici)

Reformní akce a její následky

Už v poválečných letech inklinoval mladý student jako mnozí jiní k socialismu. Poválečná euforie z osvobození, levicově založení učitelé na obchodní akademii i podobně smýšlející zakladatelé Hradišťanu, to vše sehrálo svou roli. Jenže záhy se začal projevat konflikt mezi idejemi a surovou realitou. Dvacátý sjezd Komunistické strany Sovětského svazu v roce 1956 a Chruščovova odhalení podnítily kritické reakce i u českých komunistů, stranické organizace v AUSu nevyjímaje. Následovaly první potíže při střetu s ideologicky zatuhlou mocí.

Ty pokračovaly i v Gottwaldově, kam se Karel Pavlišťík po studiích vrátil. Poukazovat na pokrytectví a rozkrádání je vždycky riskantní. Mladý muzejník se nebál říct jasně svůj názor, a když koncem šedesátých let začal reformní pohyb ve straně i ve společnosti, nemohl u toho chybět. Ve Zlíně vzniklo Volné sdružení umělců, k němuž se připojil i on. Byl zvolen delegátem na stranický sjezd v Praze. Na historický pookupační vysočanský sjezd však Karel Pavlišťík nejel, protože byl od 21. srpna plně vytížen v gottwaldovském protiokupačním rozhlasovém vysílání, kde vedle své práce v muzeu obsluhoval jednu vysílací směnu. Začala horečná a nebezpečná doba. Rozhlas se snažil informovat občany o pohybu vojsk, o vývoji situace a předcházet tragickým událostem plynoucím ze zmatečné doby a obecné dezinformovanosti. Gottwaldovský rozhlasový tým unikl utajeným přesunováním okupantům nejdéle, ještě dlouho po znormalizované Praze. Následky na sebe nenechaly dlouho čekat. Nejdříve vyhazov z muzea s odůvodněním: nebezpečný kontrarevolucionář. Poté nemohl dlouho najít ani manuální práci.

Nakonec dostal místo v panelárně, ve fyzicky náročném třisměnném provozu, kde se sešel například i s Otou Roubínkem, dramaturgem ze slavné éry gottwaldovského divadla.

Odtud putoval po různých štacích, s většími či menšími problémy až do roku 1989. Ač sám na doporučení Františka Krieglala nepodepsal Chartu 77 (byl příliš daleko od centra bez možnosti být alespoň pod jakousi ochranou zahraničních médií), kontakty s přáteli – Miroslavem Zikmundem, Ludvíkem Vaculíkem či Františkem Pavlíčkem – nepřerušil.

Jedinou vazbou na milovanou profesi mu byla tajná práce pro folklorní soubory, například Vonicu a potom Kašavu. Karlovi Pavlišťíkovi se v osmdesátých letech podařilo podílet

angažmá v politice, zůstal ve zlínském muzeu a vrátil se ke spolupráci s Ústavem pro lidovou kulturu ve Strážnici a jeho festivalem. Pro kulturu Zlínska udělal mnohé. Byl členem celé řady kulturních komisí, navrhl statut Ceny města Zlína. Díky jeho přátelství s Jiřím Hanzelkou a Miroslavem Zikmundem získalo zlínské muzeum archiv těchto slavných cestovatelů. Zaslужnými počiny bylo například vydání série reprintů unikátních národopisných prací Františka Bartoše a vybudování expozice *S inženýry Hanzelkou a Zikmundem pětí světadílů*.

se i na programech strážnických slavností. Byl iniciátorem verbířských soutěží, které dnes patří k neatraktivnějším festivalovým programům. Nikde se však nesmělo, stejně jako u dalších postižených kolegů, objevit jeho jméno, jinak následovaly postihy. Avšak i ta „bezejmenná“ práce zadarmo, krytá celou řadou slušných lidí, znamenala pro etnografa mnoho. Pomáhala mu psychicky zvládat nepřítelny doby.

Ptali se mně nedávno, jaké to mělo dopady na soukromý život. Já říkám, už se k tomu nechci vracet, ale řeknu vám jedno: Já mám napsanou knížku a v ní chybí dvě kapitoly. Dvě, pro mě nejkrásnější. O tesařích a o sekernících. To byly špičky dřevařské tradiční lidové výroby. Tesaři, to byli zároveň architekti, a sekerníci, to byli inženýři, kteří dělali dřevěné stroje. Pily, mlýnská složení, hamr, prostě ozubená kola, převody. O nich já tu kapitolu už nikdy nenapišu, protože jsem si ji nechával jako autorský bonbónek. Nakonec mě vyhodili a za těch dvacet let, co jsem byl mimo obor, si to ti řemeslníci už vzali do hrobu. Představy o psaní do šuplíku, to je absolutní nesmysl. Pro etnografa v mém postavení, vyprávět se za někým a začít se ho zase vylápat, přestože mě ti lidé znali a věřili mně, to bylo hrozně problematické. A člověk nechtěl ani ohrožovat rodinu (...). Když za mnou došli v devětaosmdesátém hoši z disentu, abych šel s nimi na náměstí, tak jsem jim říkal, vždyť já jsem v té straně byl, to je teď věc vaší generace, já tam nepatřím. No, a když přišli druhý den zas, abych šel s nimi, a já jsem jim to zase opakoval, tak se z kuchyně ozvalo: Prosím tě, není ti to blbě, když tě ti kluci potřebují? No, tak jsem šel... V té kuchyni se nefilozofovalo.

Etnograf – jeden z pilířů kultury

Po sametové revoluci v roce 1989 nastalo hektické období, jehož jádrem byla intenzivní práce na přípravě prvních voleb v Občanském fóru. Poté však Karel Pavlišťík odmítl další

Reprezentativní expozici v Malenovicích *Dřevo, proutí, sláma v tradiční rukodělné výrobě na Podřevnicku* doplnil její autor stejnojmennou obsáhlou knihou.

Oblíbeným tématem doktora Pavlišťíka je spolková činnost na vesnicích a zvláště role hasičských sborů, které pomohly udržet celou řadu tradic i přes nepříznivá historická období. *Hasiči potřebovali peníze a věděli, že když bude fašanková obchůzka, tak že je vyberou. Nebýt nich, tak není dodneška v devadesátí procentech dědin na Zlínsku fašank, končiny nebo ostatky. Oni pořádali taneční zábavy, zakládali knihovny. V povinné struktuře výboru měli vzdělavatele! Účastnili se církevních slavností. Byly hasičské rody, které měly výsadu, že stály u Božího hrobu stráž. Hasičské sbory měly od doby svého vzniku ve stanovách, že hasičem může být osoba bezúhonná a plnoletá. Bez ohledu na náboženskou a politickou vyznání. A všichni byli „bratři“. To bylo oficiální oslovení. Poslední chalupník řekl starostovi „bratře“, což hrálo ohromnou roli. Oni měli výhradně humanistický program: Pomáhat bližnímu v neštěstí. Ani za komunistů si nikdo nedovolil něco hasičům zakázat. Když třeba nedostali farníci z Kašavy na Hostýn na pouť autobus, protože jako náhodou byly v té době všechny v opravě, tak požádali hasiče a dostali ho. Takže z Kašavy farníci jeli.*

Etnografie je jedním z humanitních oborů, pro něž dnešní vládnoucí omezený ekonomismus nemá příliš velkého pochopení. A přitom zde leží jeden z klíčů k širšímu poznání celé řady společenských jevů a k praktickému využití regionálního svérázu v globalizovaném světě. Jeden z příkladů: Ředitel vizovického „Jelínka“ chodívá za Karlem Pavlišťíkem „na kus řeči“. Tato světoznámá likérka se snaží využít místních valašských tradic ke zvýraznění a odlišení své nabídky ve světě a současně posilovat svou vazbu na region. A daří se jí to.

Zemřel František Vízner

JAN DOČEKAL

Ve věku 75 let zemřel po dlouhé těžké nemoci v pátek 1. července v ranních hodinách v Brně akademický sochař František Vízner, světově známý sklářský výtvarník působící ve Žďáru nad Sázavou, člen Unie výtvarných umělců České republiky, předseda Klubu výtvarných umělců Horácka ve Žďáru nad Sázavou.

František Vízner se narodil 9. března 1936 v Praze. Vyučil se malířem skla v Novém Boru, absolvoval Průmyslovou školu sklářskou v Železném Brodě a v roce 1962 Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze, kde byl žákem prof. K. Štípla a doc. V. Plátka. Studium zakončil diplomovou prací v oboru lisované sklo.

Foto: Jan Dočekal

V 60. letech minulého století působil ve Výtvarném středisku pro průmysl obalového a lisovaného skla v Dubí u Teplíc, v 70. letech byl designérem hutnicky tvarovaného skla ve sklářské huti Ústředí uměleckých řemesel ve Škrdlovicích u Žďáru nad Sázavou. Od roku 1962, kdy zahájil výstavní činnost, uskutečnil řadu autorských výstav doma a v zahraničí, zúčastnil se mnoha kolektivních výstav, především přehlídek československého a českého uměleckého skla v kulturních centrech v Evropě a ve Spojených státech.

František Vízner velkou měrou přispěl k rozvoji českého lisovaného skla. Od konce 60. let upínal pozornost k tvarovému řádu mísy a vázy, vytvářel unikátní brusem tvarovaná díla s tvarovým základem ve válci, kouli,

kvádru, jimiž dosáhl uměleckého mistrovství obdivovaného v celém kulturním světě. V české a rovněž v zahraniční umělecké literatuře je po desetiletí uváděn mezi nejvýznamnějšími světovými tvůrci svého oboru. V roce 2010 byl uveden do Síně slávy Czech Grand Design.

Uměleckými díly Františka Víznera se pyšní sbírky prestižních muzeí, např. Metropolitní muzeum v New Yorku, Victoria & Albert Museum v Londýně, Muzeum dekorativních umění v Paříži, Pinakotéka moderního umění v Mnichově, Národní galerie a Uměleckoprůmyslové museum v Praze, Muzeum skla v Corningu a Národní muzeum moderního umění v Tokiu. Odchod Františka Víznera je pro české a světové soudobé sklářské umění nezměrnou ztrátou.

Evropské hry handicapované mládeže v Brně

MAGDALENA ČERNÁ

Na přelomu června a července 2011 se konal v Brně třetí ročník Evropských her handicapované mládeže, největší sportovní událost svého druhu v Evropě. Přijeli sportovci z dvanácti evropských zemí: Rakouska, Bulharska, Chorvatska, Estonska, Itálie, Litvy, Lotyšska, Německa, Slovenska, Ruska, Polska a Česka. O pár slov jsme poprosili jednu z účastnic, Patricii Voleskovu ze Slovenska.

„Na těchto závodech v Brně jsem už třetím rokem. A moc se mi tu líbí. Dříve jsem se zúčastnila několika paralympiád na Slovensku – v Nitře, Trnavě... V zahraničí jsem poprvé. Myslím, že tyto hry dosahují vyšší úrovně než ty, na kterých jsem byla u nás.

Doma mám už několik medailí. Posbírala jsem je za všechna tři místa ze soutěží v běhu vozíčkářů, hodu těžkou koulí nebo kuželkou.

Jsem ráda, že i když mám handicap, mohu si zasportovat s ostatními. Myslím, že

jediný rozdíl mezi mnou a zdravými sportovci je v tom, že si musím dávat více pozor, abych nepřekročila svoje síly.

Vozíčkář jsem od narození. Můj život se příliš neliší od života zdravých dětí. Asi je to také tím, že chodím na gymnázium, které navštěvují vozíčkáři i zdravé děti. My jen nemůžeme běhat, jinak jsme na tom podobně. To, že se na mě na ulici lidé dívají, mi vadilo, když jsem byla mladší, teď už jsem si zvykla. Teď jsou pro mě jediným problémem stupně na chodníku.“

Patricie Voleskova. Foto Magdalena Černá

INZERCE

NOVINKY Z NAKLADATELSTVÍ DOPLNĚK

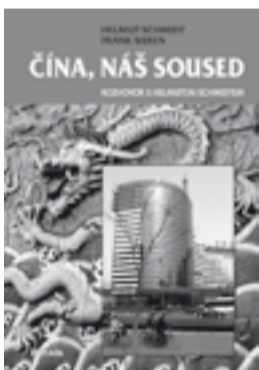

Helmut Schmidt, Frank Sieren

Čína, náš soused

Rozhovor s Helmutem Schmidtem

Kniha nabízí jedinečný způsob, jak poznat soudobou Čínu – prostřednictvím rozhovoru, který vedl špičkový německý odborník na moderní Čínu, novinář Frank Sieren, s bývalým německým spolkovým kancléřem Helmutem Schmidtem. Schmidt navštívil Čínu poprvé v roce 1975 a byl jí fascinován. Díky Schmidtovi se můžeme bezprostředně seznámit s předními čínskými politiky, s nimiž jednal. Bývalý kancléř objasňuje zahraničněpolitické zájmy i vnitřní problémy Číny. Chce pochopit zásadní proměnu, kterou Čína v nedávné minulosti prodělala. A na závěr neschází ani doporučení, určené především Evropanům – abychom tuto zemi lépe poznali a porozuměli jí.

Z němčiny přeložil Miloš Bárta.
brož., 296 stran, 259 Kč, ISBN 978-80-7239-256-8

Josef Šmajš

Potřebujeme filosofii přežití?

Úvahy o přírodě, kultuře, ekonomice, práci, poznání a popularizaci vědy

V rozšířeném a přepracovaném textu předkládá autor evolučně ontologickou charakteristiku mnoha aspektů současného světa. Ústředním tématem knihy zůstává existenciální konflikt kultury s přírodou, ale jeho analýza je prohloubena o reflexi skrytého duchovního základu kultury a konkretizována úvahami o vztahu ekonomiky a přírody a o historickém obsahu lidské práce.

Autor čtenáři nabízí nový pohled na problém transformace dnešní protipřírodní kultury na kulturu slučitelnou s člověkem i se Zemí, kulturu dlouhodobě možnou.

2., přepracované a doplněné vydání, brož., 152 stran,
179 Kč, ISBN 978-80-7239-257-5

NAKLADATELSTVÍ DOPLNĚK

tel.: 545 242 455, 731 507 666

doplnek@doplnek.cz, www.doplnek.cz

Přes

hranice
předsudky
lhostejnost

pres.nesehnuti.cz

Lidská práva u nás i ve světě
Integrace cizinců
Uprchlíctví a migrace
Azylová problematika
Aktuální témata

24Kč

čtvrtletník o migraci a lidských právech
analýzy - rozhovory - polemiky

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

myGEM®

Intelligent Software Solutions

www.mygemsoft.com

Otázka pro:

prof. Václava Hořejšího

Jiří Bartek je můj dlouholetý kolega a kamarád. Je to vědec nejtěžšího mezinárodního kalibru, asi jediný současný český vážný kandidát na Nobelovu cenu. Nevidím nic špatného na tom, že Jiří posílal svým kolegům do Československa vědecké materiály (publikace, laboratorní reagentie, buněčné linie) pro nádorový výzkum. Zvláště, když se na vývoji těch buněčných linií a molekulárně biologických konstruktů v britské laboratoři zásadním způsobem podílel a když řadu z těch přístrojů

V MF DNES vyšel 7. července článek Jaroslava Kmenty a Romana Helcla, který otevřel případ spolupráce mezinárodně uznávaného badatele v oblasti rakoviny prof. Jiřího Barteka s StB v 80. letech. Jak tuto „kauzu“ vidíte vy?

zakoupil sám ze svého skrovného platu. Takovouto „spoluprací“ s tehdejší vědecko-technickou rozvědkou nikomu rozhodně neublížil, naopak zdejšími badatelům pomohl.

Vědci, kteří se tehdy dostali na výzkumné stáze na Západ, se snažili přivést si zpět domů podobné věci, jaké posílal Jiří Bartek, protože nám zde zoufale chyběly. Dostávali jsme je od našich západních kolegů běžně jako dárky „chudým příbuzným“. Nejednalo se tedy o žádné „kradení“.

Členství v KSČ a spolupráce s nějakou složkou StB jistě nebylo nic chvályhodného. Pokud ale takový člověk přítom nikomu neublížil a nepomohl si tím nečestně k lepší kariéře (což rozhodně nebyl případ Jiřího Barteka), nevidím to jako žádný zásadní hřích.

Prof. RNDr. Václav Hořejší CSc. je ředitelem Ústavu molekulární genetiky Akademie věd České republiky.

Poznámka redakce: Problematice předlistopadového režimu a mechanismům, jimiž deformoval to, co by jinak fungovalo normálně, bez zátěže státního dozoru, se chceme věnovat v některém z příštích čísel Kulturních novin. Účelové vytrhávání jednotlivostí ad hoc, bez snahy o komplexnější pohled, je smutným dědictvím nedostatečné společenské polistopadové sebereflexe a novinářské povrchnosti dnešních dnů.

FEJETON MARIANA PALLY

Jak mě na zahradě nic nenapadlo

Sem tam zajdu na zahradu a sem tam mě tam něco napadne, ale někdy taky vůbec nic. Jak kdy! Jak by odpověděl cyklista na otázku, jestli padá často z kola.

Dnes jsem šel na zahradu s pokoutnými úmysly: Musím vymyslet fejeton, naléhal jsem sám na sebe, i když ve mně začala hlodat pochybnost, jestli jsem vůbec schopen sám sebe poslechnout.

Beru si s sebou Bruna, aby si sousedé nemysleli, že chodím na zahradu jen přemýšlet, a nevznikaly tak pomluvy.

Sedl jsem si pod jablň a uvědomil si, že Bruno olizuje kočičince a já ho v tom ještě před chvílkou podporoval v domněni, že olizuje kapičky deště z trávy. Docela mě popletl, chválil jsem ho za něco, z čeho se mi potom udělalo blbě. Na vysvětlenou musím přiznat, že Bruno není žádné dítě.

Abych zakryl rozpaky, odebral jsem se na dvůr, kde mě zase vůbec žádný fejeton nenapadl, jen obraz. Rozhodl jsem se, že si pověsím na oprýskanou zeď obraz, aby se mi dobře leželo ve vaně. Toto konstatování se může zdát někomu nesrozumitelné, i když je na mém dvoře všechno normální. U oprýskané zdi totiž stojí vana, kterou si v létě napouštím a polehávám v ní.

Obraz jsem natřel hlínou a vyryl do něho hřebíkem nápis „Na dvoře“, aby mi nespletl dvůr s obývacím, a tím stejným hřebíkem jsem ho nakonec zatloukl na zeď. Na jedno odpoledne toho bylo až dost, ovšem co s fejetonem?

Že bych napsal fejeton o tom obraze? Ne, to je málo, musím vymyslet téma, které mě

nadchne a prostoupí jako bambus nebo zima.

Posadil jsem se vedle vany na starou, rozvrzanou židli a rozhlížel se po dvoře. Židle sem tam zavržala a ke mně začaly připlouvat myšlenky.

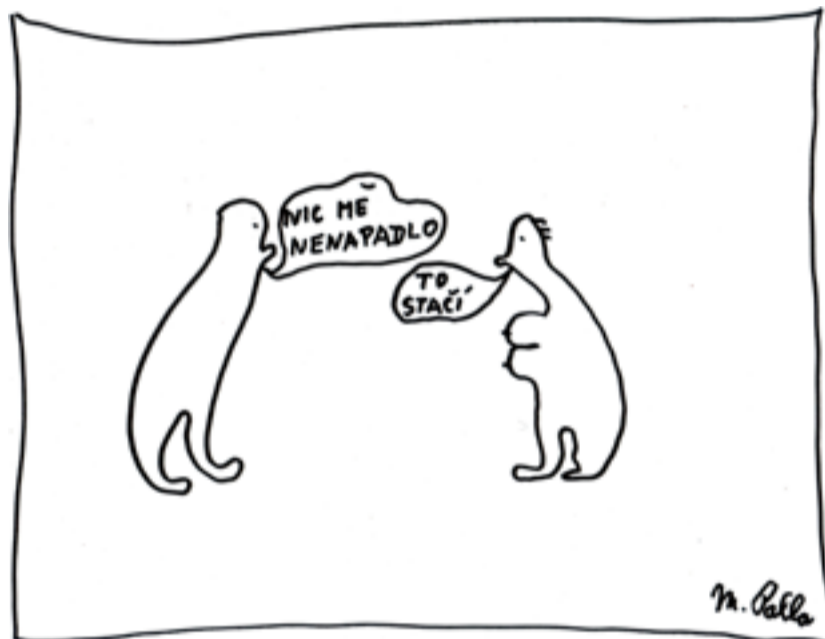
Co tak třeba...? Mohl bych žít o den pozadu, jako na Českém rozhlasu 6. Kdyby bylo například úterý, já bych dělal, že je pondělí, a v pondělí, že je neděle, a tak pořád dozadu, až jak by to šlo. Jo, to bych mohl, určitě je to jednodušší, než se pohybovat o den napřed.

Nebo bych se mohl zabývat kladivem a myši. Existují totiž jedinci, kteří dokážou jak zatlouct hřebík, tak hejbat po stole s myši.

Tahle generace ale pomalu vymírá, mohla by se klidně označovat buď jako Pozdní renesance kladiva a myši, nebo Předvoj digitálu. Tak o tomhle taky nenapíšu.

Vrátil jsem se na zahradu. Docela zoufalý jsem vytáhl omylem z kapsy jakýsi papírek. To by se toho ještě tak moc nestalo, kdybych si ovšem nenasadil brýle a nepřečetl si jednu starší poznámku a nezatajil se mi dech. Ano! Tak toto bylo opravdu silné téma!

Ale neštěstí se dostavilo vzápětí, asi tak rychle, jak jsem já pomalý: Pokud bych totiž toto geniální téma zpracoval, musel bych změnit název fejetonu, a to se mi nechce.

KALENDÁRIUM

bylo

30. července 1366 císař Karel IV. založil univerzitní kolej (stala se nejvýznamnějším ústavem Karlovy univerzity). Věnoval jí knihovnu s téměř dvěma tisíci svazky.

12. srpna 1881 vypukl rozsáhlý požár v budově již dostavěného Národního divadla v Praze. V průběhu několika hodin byla budova téměř zničena. Avšak během čtyř týdnů byla uspořádána celonárodní sbírka, která vynesla přes milion zlatých.

10. srpna 1896 se narodila překladatelka a novinářka Milena Jesenská. Prostřednictvím prvního manžela, úředníka Ernsta Pollaka, proniká v Praze i ve Vídni do židovských intelektuálních kruhů a postupně se stává zprostředkovatelkou rakouské a německé kultury a také jednou z propagátorek díla Franze Kafky. V kulturním povědomí je známá jako adresátka 134 Kafkových dopisů. Umírá v koncentračním táboře Ravensbrück v roce 1944.

14.–15. července 1945 proběhl v Praze manifestační sjezd českého učitelstva; byl zde vysloven požadavek na zavedení jednotné školy a vysokoškolského vzdělání učitelů.

14. července 1949 byl zveřejněn dekret Vatikánu o exkomunikaci všech komunistů vydaný papežem Piem XII. 13. června; praktický účinek dekretu byl nulový (v církvi byl tehdy zhruba jeden milion komunistů).

27. července 1954 vláda zrušila evidenci náboženského vyznání; ze všech formulářů a dotazníků měly zmizet rubriky zjišťující náboženské přesvědčení. Rovněž národní výbory a statistický úřad přestaly vést tuto evidenci. Nadále ovšem existoval neustálý dozor StB nad statistici „aktivisty“ všech církví.

1. srpna 1993 vstoupil v platnost zákon o protiprávnosti komunistického režimu: podle něj se doba od 25. února 1948 do 29. prosince 1989 (volba Václava Havla prezidentem ČSSR) nezapočítala do promlčecí doby. A to z toho důvodu, že řada trestných činů nemohla být kvůli totalitní justici stíhána.

V polovině srpna 1997 stovky romských rodin z ČR zahájily exodus do Kanady; v průběhu října 1997 mnohé romské rodiny požádaly o povolení k pobytu ve Velké Británii, případně ve Francii.

Jako důvod odchodu uváděly diskriminaci v ČR.

-ms-

bude

VÝTVARNÉ UMĚNÍ

24. 6. – 14. 8. 2011 Raum: Selbst. Společný projekt německých a českých umělců. Dům umění města Brna.

26. 5. – 23. 10. 2011 Hledání skla. Výstava, která se koná v rámci Pražského festivalu skla 2011. Díla pětadvaceti mladých sklářských umělců v konfrontaci se stálou expozicí UPM. Uměleckoprůmyslové muzeum, Praha. www.upm.cz

FILM

22.–31. 7. 2011 37. Letní filmová škola Uherské Hradiště. Mezi hosty letošní přehlídky budou Emir Kusturica (spolu s The No Smoking Orchestra), Aki Kaurismäki nebo držitel Zlaté palmy z Cannes 2010 Apichatpong Weerasethakul. Sekce národní kinematografie představí Rumunsko. www.lfs.cz

DIVADLO

18.–24. 7. 2011 Za dveřmi je Nultý bod. Dva mezinárodní divadelní festivaly souběžně, se společným programem. Ulice Prahy a Divadlo v Celetné. www.zadvermi.cz, www.nultybod.cz

18.–23. 8. 2011 Jezero GRUS-GRUS. Mezinárodní exteriérový projekt divadla Continuo. Hladina a okolí rybníka Otrhanec u Malovic. www.continuo.cz

HUDBA

5.–6. 8. 2011 Beseda u bigbitu. Vícežánrový hudební festival, na kterém letos vystoupí mimo jiné skupiny Dva, Zrní, Čokovoko, Logital, My Dead Cat. Součástí je také slam poetry Jakuba Folla. Tasov. www.besedaubigbitu.cz

MÁM ZÁJEM O PŘEDPLATNÉ KULTURNÍCH NOVIN

Roční (čtrnáctideník – 26 čísel, 12 stran) 650 Kč

Jméno

Příjmení
(firma)

Adresa

PSČ

E-mail:

Datum

Podpis

KULTURNÍ NOVINY 2-3/2011.

Vyšlo 18. července 2011.

Vydavatel: Kulturní noviny - vydavatelské a mediální družstvo, Bratislavská 48, 602 00 Brno.

Registrace periodického tisku:
MČ ČR E 19722, ISSN 1804-8897.Redakce: Jiří Plocek - šéfredaktor,
Veronika Dopitová, Martina Schneiderová,
Iveta Šedová, Jakub Grombří, Petr Kovář.Korektury: Světlana Kopřivová, Martina
Vohralíková.Typografie: Miroslav Švejda.
Návrh logotypu: Pavel Brabec.
Kresby: Aleš Čuma.
Tisk: Ringier Axel Springer Print CZ.Informace o distribuci: druzstvo@kulturni-noviny.cz.
Informace o předplatném: info@kulturni-noviny.cz.
Kontakt na redakci: redakce@kulturni-noviny.cz.Projekt se uskutečňuje za finanční podpory
Ministerstva kultury ČR.
Vydáno za finanční podpory statutárního města Brna.

B | R | N | O | ■